Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

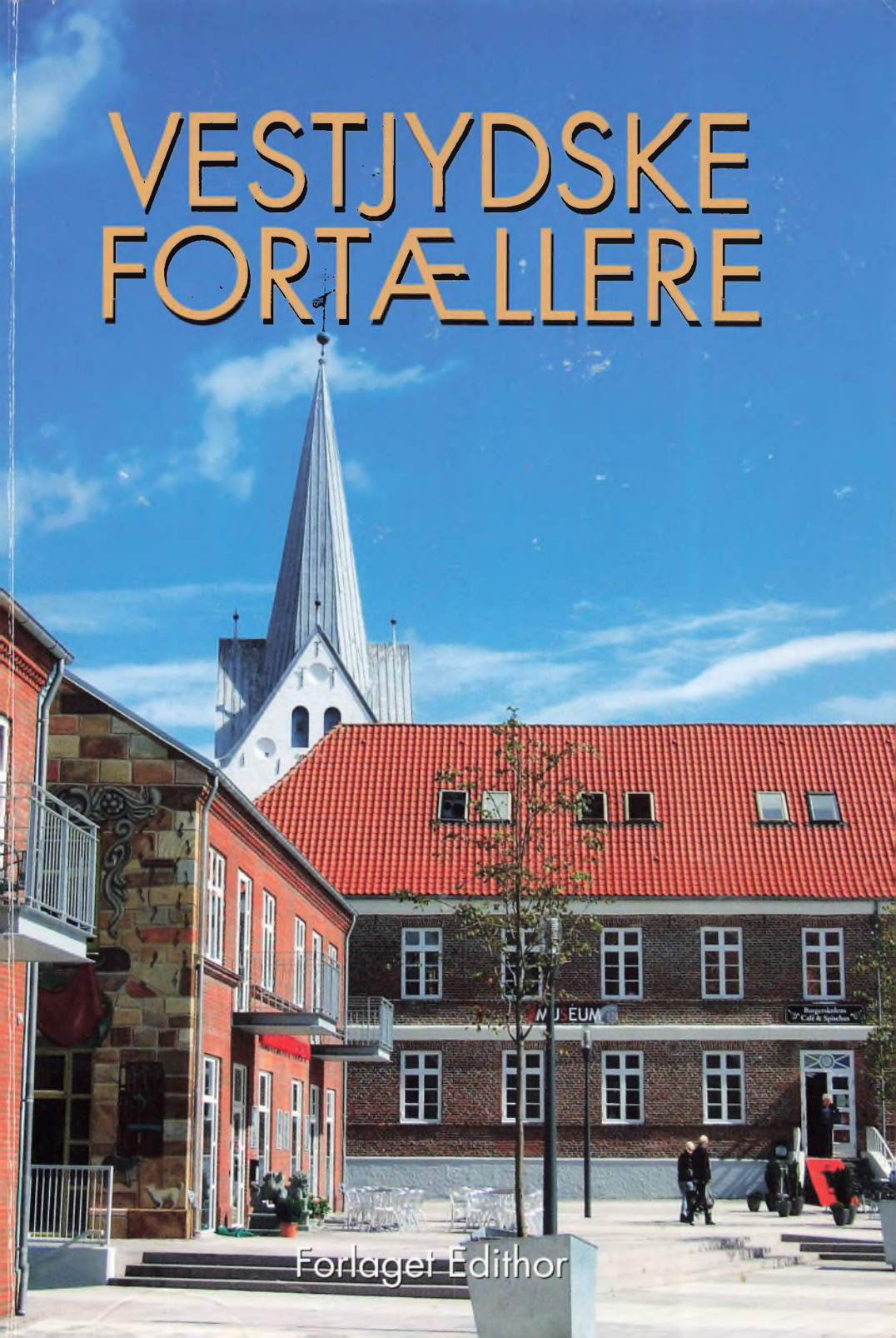

Forlaget Edithor

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Vestjydske fortællere 2010 - 19. udgave

Redaktion: Jørgen Thomsen
Marianne Ritter

Omslag: Jacobi skolegård er blevet forvandlet
Foto: Marianne Ritter

Sats og tryk: PE offset A/S

ISBN 87-91873-05-3

Forlaget Edithor
Tømrervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

Indholdsfortegnelse

Forord 7

Omkring Varde Sommerspil 9
Thomas Knudsen, Janderup

Fra Varde til verden 19
Niels Duedahl, Vejle

Storegade i 1960 29
Flemming Bech-Petersen, Janderup

Nostalgi er ikke hvad det har været 37
Jakob Kvist, København

Polen-Litauen-Somaliland Komiteen 43
Knud M. L. Glud, Varde

Historien om M. Erichsen og Sønner 61
Søren Erichsen, Varde

Mine første 4 år i habit 71
Torben Storgaard, Varde

Danmark er noget møg 77
Karl Erik Nielsen, Barrit

Virkeligheden overgår fiktionen 87
Søren Brix Christensen, Rungsted

Langli - øen i Ho Bugt 97
Palle Uhd Jepsen, Swansea & Ho

VVS i 3 generationer 111
Henrik Jessen, Varde

Flyvemaskiner på Palles Hede 117
Holger Pedersen, Nørre Nebel

Min tid i Blåvandshuk og Varde Kommune 121
Carsten Rønne Mikkelsen, Frankrig

Lidt om min far 130
Inger Sørensen, Alslev

Min skoletid i Mejls Skole 137
Hans Ventzelsen, Sig

Varde kommunale værker 148
Erling K. Milthers, Varde

Et sted vest på 157
Jørgen Thomsen, Varde

Forord

Året 2010 startede, som vi alle husker, med sne i massevis. Måske syntes vi, at vi fik alt for meget. Måske havde vi glemt, at vi i "gamle dage" altid havde fået meget sne. Men vi kom over det, selvom vinteren i hvert fald ingen finanskrise havde? Her var mange steder overskud af sne! Men selvom det varede lidt længe, fik vi endelig en dag sommer. Ja, vi fik endda hedebølger, som ind imellem blev afbrudt af regn og tordenvejr. Rigtig dansk sommervejr – men så er det godt, man kan glæde sig til, at se frem til 19. udgave af Vestjydske Fortællere, som udkommer sidst på året. Vi siger tak til alle vore forfattere, hvoraf der er 14, som aldrig har været med før. Uden jer – ingen bog? Indtil nu har der ikke været problemer med at få skribenter, og vi håber selvfølgelig, det stadig må fortsætte. Vi ønsker alle vore læsere en god fornøjelse!

Rorgænger ved de første 18 sommerspil.

Omkring Varde Sommerspil

Af Thomas Knudsen, Janderup

Når jeg skal berette om Varde Sommerspil, må jeg begynde med at fortælle lidt om baggrunden for, at denne ide kunne opstå. Fra begyndelsen af 1900 tallet, hvor højskolebevægelsen for alvor havde fået tag i den danske befolkning, fik mange unge mennesker kendskab til såvel litteratur som til den dramatik, som blev spillet rundt om på de forskellige højskoler. Dette kendskab ville de gerne bringe videre ud i de forskellige sogne. Det kunne lade sig gøre, da man begyndte at bygge forsamlingshuse rundt omkring i sognene. En del forsamlingshuse havde ikke en fast scene, men en løs, som kunne stilles op ved givne lejligheder. Senere blev mange huse udvidet med en fast scene, hvor der nedenunder var omklædningsrum. Nu kunne foreningerne i sognet leje sig ind, både når de øvede og til selve opførelserne af de forskellige skuespil. I begyndelsen var det fælleslæsning, man optrådte med. Det vil sige, at man læste op fra bogen, men det skulle der også øves på. Senere gik man over til at lære rollerne udenad, så man kunne spille mere frigjort. De penge, man fik ind for de årlige forestillinger, var et godt tilskud til foreningernes næsten altid trængte økonomi. Her i Janderup var det ungdomsforeningen og borgerforeningen, der hver havde deres årlige forestillinger. Det begyndte med en generalprøve for børn om eftermiddagen, senere var der to aftenforestillinger, hvoraf den ene sluttede med bal.

Udvælgelsen af stykker foregik på den måde, at bestyrelsen fik et katalog fra Dansk Teaterforlag i Kolding. Her kunne man bestille nogle eksemplarer hjem til gennemlæsning. Mange syntes, at det gerne skulle være morsomt og let fordøjeligt. Der kom en del forfattere

Guys and Dolls fra 1990 - Thomas Knudsen byder velkommen.

på banen, som skrev stykker til og om landbefolkningen med en masse fortravede vittigheder og en ulykkelig kærlighedshistorie, der som regel endte godt. Kom der en ny skolelærer til sognet, skulle han som regel afprøves som instruktør. Selv gamle hærdede skuespillere, som havde spillet med i en menneskealder, skulle vise, om de også kunne få andre til at agere. Ude vest for Varde var vi i min ungdom heldige, for i Billum Nordre Skole havde vi lærer Tage Uhre, som havde lært sig mere end de fleste om instruktion, og han var god til at lære fra sig. Han tog sig tid til hver enkelt spiller og forklarede om scenegang og stemmeføring. Han ville gerne være med ved opsætning af klassikere. Vi fik gennem ham mere interesse for at spille god dramatik. Hvis der var indlagte sange, var det godt med en lokal pianist eller organist, der kunne indøve sangene. Jeg selv var så heldig, at blive opfordret til, at komme med på årets hold, da jeg var kommet ud af skolen. Jeg gik til opgaven med stor ydmyghed og vilje til at få rollen lært, men selv den gode vilje kan komme til kort, så jeg lærte hurtigt at sætte pris på suffløren. På sådant et hold opstod der et godt kammeratskab, for hvis resultatet skulle blive godt, måtte man stå sammen om opgaven. Når det hele så forhåbentlig var godt overstået, blev der festet.

I løbet af 1960-erne blev fritidstilbuddene større. Mange fik egen bil og kunne komme længere omkring, verden blev mere åben. Vi fandt også ud af, at vi ikke kunne spille bold eller lave gymnastik til vore dages ende, men vi kunne blive ved med at spille teater. Vi begyndte at opføre syngespil om sommeren rundt omkring i forskellige plantager, hvor der stadig var rester af gamle anlæg. Sommetider blev der spillet i en lade, hvor scenen bestod af gummivogne, som blev bundet sammen. Deltagerne i disse spil kom fra et større område, nemlig det, som blev dækket af Sydvestjysk Hovedkreds, det var en afdeling under De danske Ungdomsforeninger. Snart opstod ønsket om også at spille om vinteren, men der manglede egnede lokaler, for man kørte fuldstændig sur i at skulle flytte ud og ind af skoler og forsamlingshuse og private hjem.

Kommunalreformen i 1970 satte gang i meget. Janderup-Billum kommune blev indlemmet i Varde Storkommune. Sognerådet fik derfor travlt med at gøre boet op. Der blev asfalteret veje, der kom gang i udstykningsplanerne og bygningen af en ny centralskole blev en haste-

Guys and Dolls fra 1990 - Dansere.

Guys and Dolls fra 1990 - Dansere.

sag. Alt dette resulterede i, at de to gamle skoler i Janderup blev ledige. Den ældste, ved skråvejen, blev overtaget af Indre Mission og spejderne, mens den såkaldte nye skole ved Vesterled blev en del af den nuværende Eventyrgården. Eventyrgården er et resultat af nedlæggelsen af to gamle forsamlingshuse henholdsvis i Kærup og Janderup.

Nu vejrede vi teaterinteresserede morgenluft. Der åbnede sig mulighed for at få egne lokaler i dele af den gamle skolebygning, som Eventyrgården gerne ville leje ud, for at styrke økonomien. Derfor indkaldte en kreds af teaterinteresserede til en stiftende generalforsamling d. 25. maj 1970. Tanken var at danne en forening, hvis formål var at drive teater på amatørbasis. Der viste sig stor interesse for sagen, idet der kom 51 interesserede, og det, der senere kom til at hedde 7-kanten den vestjyske amatørscene, så dagens lys. Vi overtog lokalerne i sommeren 1970, og gik straks i gang med at indrette os. I begyndelsen måtte vi dele indgang med ungdomsklubben, som havde lokaler på 1. sal, der hvor systuen nu har til huse. Det kunne godt give lidt problemer, men stort set gik det dog godt. Vi havde nu fået opfyldt vores drøm om egen teatersal, og det var den, vi først gik i gang med at indrette. I indkaldelsen til den stiftende generalforsamling havde vi pointeret, at der var brug for en permanent amatørscene, og at det var for folk i alle aldre. Vi havde også taget kontakt til nogle dygtige instruktører, så der ville være mulighed for at dyrke flere former for dramatik. I begyndelsen var det især det absurde teater, vi dyrkede. Vi nød at kunne udnytte alle teatrets virkemidler, og vi hjalp hinanden med det praktiske, for praktiske folk var en mangelvare. Et andet påtrængende problem var økonomien. Hvordan fik vi den til at gå hånd i hånd med spændende teater. Ret hurtigt fik vi dannet en gruppe, som blev kaldt "Voksne spiller for børn". De lavede hvert år en forestilling, der blev tilbudt til omegnens skoler, som så sendte forventningsfulde børn til Janderup. En anden gruppe, som har eksisteret næsten fra begyndelsen, er underholdningsgruppen, som særlig i de første år ydede et godt bidrag til økonomien.

Jeg mindes mine første år i bestyrelsen med stor glæde over det gåpåmod, som alle gik til opgaverne med. Vi blev hurtigt klar over, at ansvaret skulle være ude på de forskellige hold, derfor var det største arbejde for bestyrelsen, at finde de rigtige instruktører og arrangører. I bestyrelsen søgte vi ofte råd og vejledning hos DATS, som står

for Dansk Amatørteater Samvirke. Deres konsulenter kom ud til os og afholdt forskellige kurser, som havde med teater at gøre. Efter få år var 7-kanten en veletableret scene med mange medlemmer, som ønskede udfordringer. Derfor skulle tilbuddene også være krævende og spændende. Således blev kravene til teknikken større og større, ligeså med kulisser og kostumer.

I Varde lå friluftsscenen i Arnbjerg. Danmarks smukkeste frifuftsscene, men som regel lå den ubenyttet hen. Dog havde der i 1950-erne været gæstespil af Det kgl. Teater. Vi var nogle stykker, som begyndte at lege med tanken om atter at få liv i traditionen med friluftsspil i Arnbjerg. Det eneste større friluftsspil dengang var Nyborg Voldspil. Derfor tog min kone og jeg over for at se det i 1972, hvor de spillede Show-Boat. Vi kom en time før forestillingen gik i gang, netop som et mægtigt tordenvejr trak ind over byen og afleverede ca. 40 mm. vand. Jeg vovede mig hen til billetlugen og spurgte, om forestillingen blev aflyst, hvortil billetsælgeren på klingende fynsk svarede; " Næ det klarer op ind over Oènse". Det klarede op, vandet blev fejet af scenen og spillet gik i gang ca. en halv time forsinket. Alle tiders aften.

Vi blev meget imponerede af alt, hvad vi så og hørte, og det gav os vældig lyst til selv at komme i gang. Efter flere år med mange diskussioner om, hvorvidt vi magtede så stor en opgave, eller vi risikerede at sætte alt over styr, blev vi enige om at kontakte Varde Kommunes kulturudvalg og foreligge dem ideen. Kulturudvalget med Helle Grell som formand var fra begyndelsen meget positive for tanken om et friluftsspil i Arnbjerg. Samtidig kontaktede vi Varde Handelsstandsforening, Kunst- Musik- og Teaterforeningen i daglig tale kaldet KMT. samt Varde Turistforening. Varde Handelsstandsforening hørte vi aldrig fra. KMT kom til at støtte os moralsk takket være Helle Grell, som var kommunens repræsentant i deres bestyrelse, et held for os. KMT`s bestyrelse var nok mere opsat på at det skulle være Det kgl. Teater eller lignende, der skulle optræde på friluftsscenen. Varde Turistforening var ret delte om spørgsmålet, men de havde heldigvis Inge Vad Wodskou som turistchef. Hun havde i 1975 sammen med daværende redaktør Flemming Vestergård fra dagbladet "Vestkysten" ud af egne lommer engageret Nyborg Voldspil til at lave et gæstespil i Varde med " Annie get your gun". Dette fandt sted d. 16. aug. 1975. De var begge af den opfattelse, at det var synd og skam at friluftsscenen

lå øde hen det meste af året. Samtidig var de også klar over, at skulle Varde hævde sig fremover, skulle der sættes gang i noget mere.

Vi, der var positive over for tanken om et sommerspil i Varde, blev i efteråret 1975 enige om, at tage kontakt til Erik Bent Svendlund, som var instruktør på Nyborg Vold, om han ville komme til et møde med os og fortælle om, hvordan man griber sådan en sag an. Han sagde ja, og mødet blev holdt d. 28. jan. 1976 på kommunekontoret. Svendlund fortalte om, hvordan voldspillet var opbygget, og om sin indgang til teateret. Han var uddannet på Århus Teaters elevskole og senere på Det kgl. Teater, hvor han kom til at kende mange af de berømte skuespillere. Han fortalte flere morsomme anekdoter, og vi hyggede os. Jeg sad dog lidt på nåle, for jeg havde et par spørgsmål, som jeg skulle have frem. Jeg ville gerne vide, såfremt vi ville prøve at sætte et sommerspil op i Varde, om han kunne tænke sig at instruere og til hvilken pris. Han ville undersøge, om han kunne passe det ind i sin kalender, og prisen var 30.000 kr. + kørsel det første år. Det andet spørgsmål fik jeg fremstammet, lige før vi tog afsked. Det var, om han havde en ide om, hvor stort et budget der skulle beregnes til sådan en forestilling. Svendlund svarede promte: 300.000 kr. Efter Erik Bents eget udsagn blev der en larmende tavshed, så han skyndte sig at tage afsked og kørte hjem til Fyn. Vel hjemkommet spurgte konen, hvordan det var gået, hvortil han svarede: "Dem hører jeg aldrig fra igen"!

Vi havde fået noget at tænke over, men også noget vi kunne forholde os til, bl.a. de økonomiske krav, som skulle være i orden, før vi begyndte at tænke på selve opsætningen. Vi ansøgte kommunen om en underskudsgaranti på 50.000 kr. Ved et møde på turistkontoret traf jeg Chr. Houborg, som var direktør i Varde Bank. Chr. Houborg var meget musikinteresseret. Han spillede med i flere orkestre her i Vest- og Sønderjylland, og kendte derfor mange musikere, som han overtalte til at deltage. Ligeledes fandt han også vores første dirigent. Da min musikalske forståelse er meget begrænset, var vi umådelig glade for at have fundet en god medspiller i Houborg. Han åbnede nogle døre, som vi nok havde haft vanskeligere ved. Efter flere beregninger og endnu flere møder om lønninger og diverse udgifter kunne vi lave et budget på 150.000 kr., og med det enedes vi om at søsætte projekt "Sommerspil". Vores første forestilling skulle være "Jomfruburet", og d. 13. nov. 1977 blev der indbudt til optagelsesprøve. Erik Bent

Guys and Dolls fra 1990 - Afslutningen.

Scenebillede fra Champagnegaloppen 1979.

Svendlund, herefter kaldt EBS, var ifølge mine optegnelser godt tilfreds med fremmødet og den sangmæssige kvalitet. Han udtalte, at vi ret hurtig havde mulighed for at komme op på "Nyborgstadiet". Vi fik også ret hurtig damesiden på plads, men på herresiden kneb det, så vi måtte ud at søge efter et par flotte fyre. Det lykkedes, og prøveforløbet kunne gå i gang. EBS indstuderede scenegangen, som hjælpeinstruktøren så skulle arbejde videre med. Korlederen tog sig af sangene og koreografen af dansene. Orkestret ville nøjes med et kort, men intenst øveforløb. Der blev lavet en scenemodel, som stod fremme til prøverne, så alle var klar over, hvor de befandt sig. Vi fik en af kommunens største tømrerfirmaer Svend Sørensen Varde til at bygge scenen. Så var der kostumerne. Syvkanten havde efterhånden fået samlet en del kostumer, men slet ikke nok til sådan en forestilling, så en del blev lejet hos teatergarderoben Absalon i Kolding, og en del blev syet af vore egne sydamer. Alt i alt var det som et stort puslespil, hvor alle brikker gerne skulle passe sammen, når det hele skulle sættes sammen i Arnbjerg. Stykket skulle også sælges. Vi havde kalkuleret med ca. 7000 tilskuere, men hvordan fik vi fat i dem? Der blev lavet plakater, annoncer og solgt reklamer til programmet. Vi forsøgte at få så meget omtale i pressen som muligt. Jeg må sige, at de var umådelig flinke til at bakke os op, så dem er vi stor tak skyldig. Turistkontoret tilbød at sælge billetterne gratis, alt skulle være billigt, men energien blev der ikke sparet på. Vi søgte fonde. Den eneste, der gav tilsagn om et beløb, var Carlsberg-fondet. Helle Grell, Chr. Houborg og undertegnede fløj til København, hvor vi fik foretræde for direktøren. Vi havde ansøgt om 20.000 kr. Et stykke tid efter fik vi brev om, at vi var bevilget 5.000 kr., som direktøren ville overrække til premieren. Siden har jeg ikke haft de store forhåbninger til fonde.

Premieren nærmede sig. Ca. 10 dage før skulle alle brikker stilles op i Arnbjerg. Nu var det spændende, om de faldt i hak. EBS var i hopla. Han nød at skulle få det hele til at fungere. Det var svært for os andre, vi havde jo ikke den samme erfaring at trække på. Vejret var fint, og alle glædede sig til den første prøve med orkestret. Det var en katastrofe. Ingen kunne synge til den musik. EBS gik helt op i det røde felt. Alle fik påbud om at øve uafbrudt indtil premieren. Orkestret tog ham på ordet. Houborg tog dem alle med op i Varde Bank kl. 24 om natten. Gardinerne blev trukket for, og så blev der øvet til den

lyse morgen. Premieren fandt sted fredag d. 30. juni 1978, og sammen med den kom regnen. Når jeg tænker tilbage på den forestilling, mener jeg det regnede mere eller mindre hver aften i de 9 aftener, vi spillede. Der var en, der fik den lyse ide, at vi kunne leje regnslag ude på kasernen og låne dem ud til publikum. Det må også have regnet efter forestillingerne, for en del glemte at aflevere regnslagene, så det blev en ekstra udgift. Vi havde ikke tænkt på at lægge et scenegulv. Der var jo en dejlig grøn plæne. Det var der kun de første aftner. Scenen blev nærmest en mudderpøl. Spillerne blev våde fra knæene og ned. Noget måtte gøres. Vi fik fat i flere læs sand, som blev strøet ud på jorden. Det gjorde ikke dansen lettere, men alle tog det med godt humør og ydede det bedste, de formåede, og publikum tog godt imod os. Efter premieren inviterede vi alle implicerede til premierefest med spisning og dans. Vi tog afsked med instruktøren, som nu skulle til Nyborg og gøre dem klar til premiere. Vi var alle klare over, at uden hans viden og indsats, havde vi ikke fået gang i sommerspillene i Varde. Han forstod år efter år at stramme kravene, så spillene efterhånden fik et mere professionelt tilsnit. I tørre tal kan nævnes, at stykket blev set af 5.800 tilskuere. Det gav et underskud på ca. 17.000 kr., som kommunen dækkede ind. Året efter spillede vi Champagnegaloppen. Den blev set af 6.300, og gav et underskud på 23.000 kr. Derefter steg interessen støt, og et pænt overskud fulgte med. Det betød, at der kunne sættes gang i forskellige investeringer til gavn for såvel publikum som spillere. Jeg husker at EBS på et tidspunkt foreslog, at vi skulle beplante de 8-10 øverste tilskuerrækker. Så ville det ikke virke så tomt. Det gjorde vi heldigvis ikke. Derimod fyldte vi pladserne op, sommetider endda til rigelighed. En så stor opbakning gjorde alting lettere på alle fronter. Vi fik organisationen og lederstaben rettet til med opgaver og ansvar til hver enkel afdeling, og sådan ser jeg, at det kører videre i dag. Selvfølgelig sker der ændringer og justeringer hen ad vejen, fordi der stilles nye krav, men selve opbygningen er den samme.

Jeg har gennem alle disse år mødt utallige mange dejlige mennesker, som jeg kom til at beundre og have stor respekt for, og mange blev venner for livet. Jeg fik lov til at være formand for sommerspillene fra den spæde begyndelse og 18 år frem, og jeg har nydt hvert minut.

Fra Varde til verden

Af Niels Duedahl, Vejle

Varde vil altid være min rod og derfra min verden går. Her voksede jeg op i de år, hvor man som menneske formes og alle de fundamentale værdier sættes fast med syvtommersøm. Efterfølgende har mit arbejdsliv drevet mig vidt omkring i verden og jeg har altid tænkt over – uanset kontinent eller tidszone – hvad det vil sige at være vardenser og hvordan Varde-kulturen har påvirket mig i alle livets forhold. Den ærefulde plads i dette tidsskrift er en oplagt mulighed for disse refleksioner.

Jeg har altid tænkt på, at folk fra Varde er noget særligt. At der findes en bestemt Varde ånd. Folk fra Ringkøbing eller Lemvig, vil sikkert kunne påstå, at samme ånd findes hos dem og under en bred kam kan kaldes vestjysk. Jeg vil nu stædig påstå, at Varde har en særlig ånd. Dette er gennem de seneste 1½ år blevet meget klart for mig, efter jeg atter arbejder i det vestjyske, men mere om det senere.

For mig handler Varde om følgende værdier:

- Man skal være flittig og passe sit arbejde ordentligt
- Man skal overholde aftaler og altid bevare sin troværdighed
- Man skal udvise ydmyghed overfor sig selv og sine omgivelser

Bliver man i Varde opfattet som doven, utroværdig eller lidt for stor i slaget, ja så kan man ligeså godt forlade byskiltet. Jeg har gjort mig mange tanker om denne kultur, uanset hvor livet har bragt mig hen. Uanset om jeg har været i Hong Kong, New York eller København, så har jeg altid gjort en dyd ud af at fortælle, at jeg ER en bonderøv fra Varde (den engelske oversættelse er "a farmer from Varde"). Det kan jeg sige med stor kærlighed til byen og alt hvad Varde har givet mig.

Sct. Jacobi skole. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Varde Hallen. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv

Jeg er født i Skjern 1966 af Tove og Orla Duedahl. Jeg har 3 søskende Louise, Søren og Lene. Vi flyttede til Varde i 1978, hvor min far fik jobbet som leder af ordenspolitiet. Varde Politi omfattede på dette tidspunkt også Grindsted og Billund og var en af Danmarks største politikredse. Det var et stort og vigtigt karriereskift for far, som han efter min mening løste blændende indtil sin pensionering for nogle år siden. Jeg var 12 år gammel da vi ankom til Varde. En by jeg kun havde kendt som noget man kørte igennem på vej fra Skjern til vores familie i Esbjerg. Vi børn frygtede flytningen og ville naturligvis ikke forlade venner, skole og fritidsaktiviteter. Men det skulle vise sig, at det blev den bedste beslutning for vores familie. Vi faldt til meget hurtigt og efter et par måneder kunne ingen overhovedet forestille sig et liv tilbage i Skjern. Varde var mere end dobbelt så stor som Skjern og vi fik her adgang til helt nye muligheder og udfordringer.

Mine teenageår udspillede sig på Sct. Jacobi skole. Min klare erindring fra de år er mange ophold på Varde Torv, hvor især købmand Wulff i Vestergade fristede med studenterbrød og Frem-sodavand fra Ribe. De billige sodavand dengang kunne vist købes for 1,25 kr. Ellers var det klare omdrejningspunkt Arnbjerghallen og Varde Håndbold Klub (VHK). Far, Søren og jeg var flittige gæster i hallen. I årene 1978 til 1983 gik der ikke mange dage, hvor jeg ikke var i hallen. Vi boede der næsten. Her mødte jeg også min tætte barndomsven, Peter Bruhn Hansen (A. Hansen & Søn) og det blev starten på et langt venskab, der stadig er aktiv i dag. Jeg spillede selv, trænede flere hold og tog dommerkort! Iver og Yrsa – halinspektøren og kone – var vores pædagoger. Iver og Yrsa boede i en lejlighed bag ved hallen, ud mod kirkegården. Dagens højdepunkt var, når de kom gående fra lejligheden til kiosken og vi alle sad på rad og række på de gamle træstole. Iver elskede at gå med armen hævet og hilse på alle os børn. Når jeg tænker tilbage på den tid, så er det ufatteligt, at vi dagligt var 20-40 teenagere i hallen og der var meget lidt ballade. Vi blev holdt i kort snor af Iver, der håndhævede hård – men også kærlig disciplin. Desuden opdragede vi hinanden og alle der kom i disse rammer fik et godt supplement til opdragelsen derhjemme. Hvis man engang imellem havde en kæreste, så kunne man blive kaldt ud i kiosken for at aflægge rapport. Jo Iver og Yrsa levede med i vores liv.

Årene i VHK husker jeg med stor varme. Der var masser af gode

venner og meget engagerede trænere. Det persongalleri der lige passerer gennem mit hoved er Allan Brønholt, Røde Brian, Lille Brian, Keld Vorup, Peter Nielsen, John Hansen, Jan Kragehop og hvad vi ellers kaldte hinanden. På pigesiden (det var naturligvis interessant) var det navne som Dorthe Christensen (Vaggers datter), Anne Matthiessen, Nina Raunkjær osv. VHK førte os ud af landet flere gange i årene 1979 og 1980. Først til Østberlin – lang tid før muren faldt. Det var en fantastisk tur, der kun kunne realiseres pga. en kæmpeindsats fra mange voksne, der indsamlede penge primært gennem gamle aviser. Vi blev indkvarteret på et 5 stjernet hotel midt i byen og jeg kan godt afsløre, at ikke alle forvaltede disse rammer efter Emma Gads forskrifter. Året efter gik turen til Nordnorge – Levanger. Byen ligger nord for Trondheim og det var en meget lang tur i et par gamle Varde busser.

I slutningen af min folkeskoletid fik jeg arbejde som bydreng hos Poul Damsgaard biler på Ribevej. Det var en af byens hæderkronede gamle virksomheder, hvor der var styr på tingene. Den gamle Poul Damsgaard levede og kom en del på lageret og på værkstedet. Gamle Damsgaard var "De's" med alle undtagen bydrengen. Ellers var det sønnen Børge Damsgaard der kørte virksomheden og jeg arbejdede på lageret for Koop og Preben Jensen. Her blev man også hærdet! Både lærlinge og de udlærte mekanikere syntes alle, at det var sjovt at tage røven på bydrengen og jeg måtte lægge sjæl og krop til mange ting. Det var dog en rigtig god arbejdsplads. Der skulle dagligt sendes pakker på rutebilstationen og hver den 1. i måneden skulle jeg cykle hele byen rundt med "opgørelser", altså regninger. Gad vide om det kunne betale sig i dag?

Da folkeskolen sluttede, startede jeg på Varde Gymnasium. Der hed rektor Morten Müller. Det blev også nogle rigtig gode år, hvor mange nye venner og ny lærdom også forandrede mig. I de 3 gymnasieår arbejdede jeg som minkfarmer på Kærvej, ved Hans Bertram Nielsen (HB). Mange dage efter skole, tog jeg cyklen ud på farmen og havde masser af gode stunder der. HB havde job ved siden af, så HB´s forældre (Lilly og Bertram) og jeg passede en ret stor farm på deltid. Jeg elskede at arbejde på farmen, især fordi vores fællesskab var så stærkt. HB hentede mig altid HVER lørdag morgen kl. 7:30 hos mine forældre på Skyttevænget, og mange gange har jeg lidt tømmer-

mændenes smerte disse lørdag formiddage. Vi arbejde hårdt og følte alle et stærkt ansvar for farmens udvikling og drift. Da gymnasiet gik på hæld gjorde jeg mig en del tanker om min fremtid. Mine forældre er begge fra Vejle, hvor en stor del af vores familie stadig bor. Min fars barndomshjem er en dejlig gård få kilometer udenfor Vejle, Tvedgaard. Der tilbragte jeg også mange gode arbejdstimer i landbruget, hvor min farbror Bjarne havde overtaget gården efter min farfar og farmor. Disse landbrugsoplevelser sammen med årene på minkfarmen gjorde, at jeg besluttede, at landbrug skulle være min levevej. Jeg vil ikke sige, at mine forældre var helt enige i denne strategi, men da jeg er stædig uden sidestykke blev det naturligvis sådan. Troede jeg... Jeg startede som landbrugsmedhjælper på en gård i Højen by ved Vejle, hvor jeg passede masser af grise samt kørte traktor dag og nat. I 3g havde jeg fået en kæreste, Anita (der er mor til mine 3 børn) og hun tilbragte året efter gymnasiet i Vejle på idrætshøjskolen, så vi havde masser af mulighed for samvær. Da det første år var gået, ville hun til København for at læse til Farmaceut og hun spurgte om jeg da ikke kunne prøve at søge ind på et eller andet studie. Det var overhovedet ikke i mine tanker, jeg var glad for landbruget, men jeg sendte dog en ansøgning til et studie på Københavns Universitet: Cand. Polit. (statsvidenskab). Jeg troede ærligt, at det var et samfundsvidenskabeligt studie og at mine chancer for at komme ind var små. Men jeg kom ind og i slutningen af august 1986 sprang jeg direkte fra mejetærskeren til stenbroen og anede intet om hvad der ventede mig.

Mor og Far kørte (færgen) os over til København med alle vores habengut i en hestetrailer. Vi blev installeret på et værelse i et hus i Rødovre og så kørte bilen hjem til Varde. Der blev grædt af alle da vi sagde farvel, for dengang var der virkeligt langt hjem til Varde fra København. Mødet med Universitetet blev et stort chok for mig. For det første viste det sig, at jeg var kommet ind på det mest matematiske økonomistudie i Danmark (jeg var sproglig student) og at jeg var omgivet af 36 overforkælede nordsjællandske håb. Vi var 2 jyder og 36 københavnere! Da vi efter 5-6 år var færdige, nåede kun 10 ud af 38 igennem og jeg er stolt af at sige, at begge jyder var tilbage... Jeg var tæt på at rejse hjem mange gange det første år. Men så er vi tilbage til Vardeværdierne. Man giver ikke bare sådan op. Efter bare 1 års studie, fik jeg mit første studenterjob på Christiansborg, Bolig-

Damsgård biler. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv

Yngste datters barnedåb med alle 8 oldeforældre.

ministeriet. Det gode ved studiet var, at der var mulighed for studierelevante jobs rundt om i København – typisk 15-20 timer i ugen. Det var spændende at se et ministerium virke indefra, men som skatteyder i dag, må jeg sige, at jeg ikke i den periode blev tryg ved forvaltningen af vores surt betalte skattekroner. Allerede efter 1½ år fik jeg mit næste studenterjob i Andelsbanken og var med i den fusion der skabte Unibank, i dag Nordea. Jeg var blevet mere og mere glad for studiet, især fordi jobbet viste mig de praktiske muligheder ved den teoretiske viden. Jeg arbejdede i Unibank indtil jeg afsluttede studiet i 1992. De sidste 2 år havde jeg fuldtidsarbejde i banken, men formåede alligevel at gøre mit studie færdig ½ år under normeret tid. Det var sgu også hårdt vestjysk slid, kan jeg afsløre.

I 1991 blev vores første datter Anne født i København og Anita blev færdig på farmaceutstudiet samme år. Jeg havde en voldsom længsel efter Jylland og i det mindste en fremtid som deltidslandmand. Derfor flyttede vi til Silkeborg i april 1992, hvor jeg havde fået job i Jyske Banks hovedsæde. Dejligt at være "næsten" hjemme igen. Det syntes begge hold bedsteforældre også! I 1995 flyttede vi til Vejle, hvor jeg købte en gammel 4 længet gård fra 1864 med 25 tdr. land jord til. Mine 2 næste døtre Signe og Ellen er født i henholdsvis 1995 og 1996. Alle mine 3 piger har i øvrigt haft den store glæde, at samtlige 8 oldeforældre har været med til deres barnedåb. Stik lige den! Det blev nogle hårde år på gården med masser af istandsættelser og oprydning. I mellemtiden havde jeg arbejdet så meget med EDB, at jeg var blevet ansat i et amerikansk softwarefirma, der betjente store kunder som TDC, LEGO, Danfoss, ECCO mfl. Jeg var meget rundt på turne, bl.a. arbejdede jeg 1½ år som konsulent på LEGO. En virksomhed der senere skulle få stor betydning for mig. Jeg havde også arbejdet over et år hos TDC som konsulent og de må have været tilfredse, idet de tilbød mig fastansættelse i 1997. Og her startede så 6 gode år i TDC, hvor min ledelseskarriere for alvor tog fart. Jeg startede som EDB projektleder, men gennem de 6 år blev jeg forfremmet 5 gange og endte som salgs- og marketingdirektør med ansvar for et milliard budget. En fantastisk tid, hvor jeg modnedes gevaldigt også omkring de mere kyniske ting i ledelsesansvaret der ikke er så sjove. Jeg fandt ud af, at forandringsledelse og udfordring af de etablerede strukturer var et kompetenceområde for mig – og det passede i disse år de ameri-

kanske ejere godt. Efter en kort afstikker som adm. Direktør for en IT Virksomhed i Sønderborg, blev jeg i 2003 hentet til en direktørstilling i LEGO koncernen. Virksomheden var på vej ind i massiv modvind og havde brug for forandringsledere. Det blev 6 af de bedste arbejdsår i mit liv. Jeg havde 3 direktør jobs og sluttede som global produktionsdirektør med mere end 3500 medarbejdere i Billund + udlandet.

I min LEGO tid har jeg haft medarbejdere i Kina, Hong Kong, USA, Schweiz, Ungarn, Tjekkiet mm. I 1½ år var jeg global indkøbsdirektør og havde som opgave at "fyre" 6.000 ud af LEGO koncernens 12.000 leverandører samt spare 3 cifrene millionbeløb på indkøbsaftalerne. Jeg har forhandlet med folk over hele kloden og kan kun sige: Her er det altså godt at komme fra Varde! Vi kan nemlig regne den ud! Jeg elsker LEGO virksomheden og alt hvad den står for. Desuden havde jeg den glæde, at lære familien Kirk Kristiansen godt at kende gennem min tid i virksomheden og netop familiens omsorg for virksomheden motiverede mig voldsomt gennem de svære år. I 2008 var jeg til direktørmøde i Boston med LEGO og i en pause ringede en headhunter. Han spurgte om jeg var interesseret i jobbet som adm. direktør i Syd Energi. Dette gav mig mange overvejelser, især fordi jeg var meget glad for LEGO. Men mine ambitioner drev til at forfølge muligheden, for det er nemlig sjovest at sidde helt for bordenden, hvis du spørger mig. Således startede jeg som chef for Syd Energi – en virksomhed med 256.000 kunder og et areal fra Ringkøbing Fjord til grænsen. Mit daglige virke er Esbjerg, men jeg har mange aktiviteter i Varde, herunder bestyrelsesformand for Campus Fonden, aktiv i arbejdsgruppen omkring genåbning af Varde sommerland, reetablering af Karlsgaarde mm.

At komme tilbage til Vestjylland 25 år efter jeg forlod området er en stor glæde for mig. Jeg fastholder min bolig i Vejle, idet mine børn er opvokset og har deres liv her. Men hver gang jeg kører ind i Varde by, så bliver jeg altid ramt af en ro og en tryghed. Det er en fornemmelse, der er meget stærk og er vel et udtryk for at have rod og identitet i Varde. De værdier jeg voksede op med i Varde, har præget mit liv i større grad end jeg egentlig havde forestillet mig. Jeg har lært, at hvis man er flittig, troværdig og ydmyg – så er der ingen i verden man behøver at frygte. Vi vardensere har intet at undskylde eller grund til selvudslettelse, for vi besidder nogle stærke og fundamentale værdier,

der holder hele vejen hjem, uanset om man er direktør eller hjemmehjælper eller om man er på Ho fåremarked eller forhandler en millionkontrakt i Kina. Jeg er stolt af, at kunne kalde mig en bonderøv fra Varde, meget bedre bliver det ikke i livet.

Niels Duedahl

Storegades sydlige del. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Trafikkaos var et udbredt fænomen i gaden. Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Storegade i 1960

Af Flemming Bech-Petersen, Janderup

2. maj 1960 lagde jeg Storegade bag mig for altid! Jeg havde tilbragt min barndom og ungdom og netop overstået min læretid i gaden. Foran mig lå en togtur til Padborglejren og en ny identitet som rekrut 473.214 Petersen - og derefter et liv langt væk fra gaden. 3 år efter skulle det vise sig at være helt anderledes. Jeg var tilbage igen – heldigvis. Heldigvis fordi jeg i mellemtiden havde mødt min kone Jette og overtog min gamle læreplads. Vores første lejlighed blev ikke i Storegade, men så tæt på som næsten muligt, nemlig i Arnbjerghus i Arnbjerggade. Var Storegade anderledes i forhold til andre gader i byen eller i andre dele af landet? Sikkert ikke! En tilsvarende historie kunne vel lige så godt have været om Nørregade eller om Storegade i Struer, Assens eller Præstø, men ikke for mig. Storegade i Varde var min Barndommens Gade. Her har jeg rod, her har jeg hjemme. Storegade 37 var for mig gadens vigtigste ejendom. Der boede jeg sammen med min lillebror og mine forældre. Min familie var meget typisk for gaden med en far, tobakshandler Aksel Petersen, som passede sin forretning på samme adresse, min mor Gudrun, som passede hjemmet og hjalp til i butikken, og så et par børn. Vi flyttede ind i 1947 efter at min mor og far i nogle år havde drevet Varde Kiosk i Vestergade 5. Forretningen lå, hvor Data Basen i dag ligger, og vores private bolig var, hvor nu Puggaard Begravelse er. Det er sådan lidt mærkeligt at gå forbi sin barndoms stuer og se, at der nu er bedemandsforretning. I ejendommen var der også urmager J. Graversen og frk. Kirsten Antonius' forretning med hjemmelavet chokolade. Hverken Graversens eller frk. Antonius havde børn, så det lukrerede jeg lidt på. En af de helt faste ting var f. eks., at jeg til jul fik lov til at være med til at lave marcipan i form af grise, nissemænd m.m. og fik lov til at spise alt den

marcipan, jeg ville. Resultatet var, at jeg nærmest havde mavepine efter en times tid og var kureret for at spise mere marcipan den jul.

I løbet af indeværende år har der i den lokale dagspresse været skrevet en del om renholdelse af Kræmmergade og Vestergade - og herunder hvem der er ansvarlig, og hvem der skal betale. Den slags var der ikke noget med i 1960. Min far åbnede butikken kl. 7.30, og inden da havde han hver eneste dag været ude at feje gaden, og det var vel at mærke gaden ud til midten samt fortov og rendesten. Enhver grundejer klarede sit, ikke noget med at det var kommunens sag, så der var en leben af fejemænd i de tidlige morgentimer.

Butikker nok til et helt liv

Hvordan var Storegade så for halvtreds år siden? Meget anderledes end i dag, især hvad angår erhverv. Der var et mylder af forretninger og mindre håndværkere. Eksempelvis var der 2 bagere, 2 brugsforeninger, 2 købmænd, 2 slagtere og 2 boghandlere. Næsten alle detailhandelens brancher var repræsenteret i gaden, så en familie kunne i store træk klare sig med kun at handle i Storegade. Hvis man tæller antallet af forretninger op, bliver man forbavset over, hvor mange der var. Her er ikke plads til at nævne hver enkelt butik, så det bliver kun en palet af eksempler.

Unge mand, kommer De i Brugsen?

Der var 2 købmænd J.P. Pedersen i Storegade 17 og Anders Mulbjerg i Storegade 47. Købmand Pedder fik stor indflydelse på mig, da han sammen med skotøjsfabrikant Houborg blev min første fører i F.D.F. Dengang gik der et usynligt skel ved Østergadehjørnet. Folk i den nederste ende handlede hos Købmand Pedder, og folk i den øvre ende hos Mulbjerg. Min far var udlært murer og kendte dermed til begrebet arbejdsløshed om vinteren, så det var vigtigt for ham, at jeg fik et job uden den trussel. I efteråret 1955 kom han glædestrålende og fortalte mig, at han have skaffet en læreplads til mig i Handelsbanken på Torvet. Jeg husker tydeligt, hvor stiv jeg blev af skræk, for jeg havde kun én tanke om min egen fremtid, nemlig at blive købmand. Heldigvis fik jeg ham overbevist, så hos Anders Mulbjerg i nr. 47 stod

jeg i lære og blev udlært en måned, før jeg forlod byen. Det var en rigtig god læreplads. 2 brugsforeninger var der også plads til i gaden. I Storegade 8 på hjørnet af Enghavevej lå Brugsforeningen Sønderport med uddeler E. Vestergaard bag roret, og i nr. 58 havde V.O.B., Varde og Omegns Brugsforening til huse. Uddeleren her var Regnar Kristensen, der senere grundlagde ejendomsmæglerfirmaet Rekrea. Regnar var en mand med visioner og samtidig meget flittig, f.eks. var han hver morgen på GASA, Gartnernes Salgsauktion i Esbjerg for at opkøbe frisk frugt og grønt og var tilbage igen, inden butikken åbnede kl. 8. På den tid var der virkelig store skel mellem købmænd og brugsforeninger. Under min læretid gik det sådan, at mit livs bedste ven, Poul Andersen, blev kæreste og senere gift med Minna og Regnar Kristensens datter, Inger Marie. I mine 4 års læretid nåede jeg aldrig at få skæld ud af mester. Det var slet ikke hans stil. Men da han fandt ud af, at jeg efter fyraften kom i V.O.B., så var tiden inde til det, man i visse kredse vil kalde en 'kammeratlig samtale', hvor jeg nøje blev belært om, hvad en chef forventede sig af en loyal medarbejder med hensyn til, hvad man fortalte, når man var i fjendens lejr. Det var ikke, fordi jeg havde forbrudt mig mod tavshedspligten, men mester ville rent præventivt lige sikre sig, at jeg besad evnen til at holde mund. I dag kan det være svært at forstå at skellene var så markante. Min svigermor, der var købmandsdatter boede i Skolegade i Esbjerg, og når hun kom op hvor Brugsforeningen Frem lå, så gik hun over på den anden side af gaden.

Da 'spionen' blev afsløret

Selvfølgelig vogtede også købmænd internt på hinanden. Vores genbo Ingv. Bering drev en butik i nr. 44 med Singer Symaskiner. Bering var en lun rad, der en aften så en af byens øvrige købmænd (der var 24 købmænd i byen på det tidspunkt) stå og kigge på vores vinduesudstilling samt ind af døren til Mulbjergs købmandsforretning. Da han syntes, det havde stået på lidt længe, gik han over til den pågældende med en blok og en blyant og tilbød ham det at skrive på for det tilfælde, at han var ude for at se priser. Ifølge Bering så han ikke mere den samme købmand gå aftentur den vej. I samme ejendom var renseriet Trikohl samt skomager Henry Knudsen. Knudsen var frivillig

brandmand, og pludselig så vi ham springe ud af forretningen og op på cyklen i et gevaldigt tempo. Når han så kom tilbage efter branden, og vi skulle over for at høre, hvor han havde været henne, og hvor slemt det var, så ville han helst i de tilfælde, hvor han havde 'vundet', tale om sejren. Det var nemlig sådan, at en anden af byens skomagere også var brandmand. De havde næsten lige langt til brandstationen på Ringkøbingvej og havde en intern konkurrence om at komme først. I Storegade 47 boede en af byens meget kendte ansigter Chr. Thorum sammen med sin kone Helga. Thorum drev lidt møbelhandel, men havde ligkister som sit hovederhverv. Han havde ingen bil, men det havde vi til gengæld i form af en Fiat 500 varevogn, og nogle gange, når Thorum havde solgt en stol eller et andet småmøbel, hjalp vi ham med at køre det ud til kunden. En dag kom han og spurgte Mulbjerg, om jeg måtte køre et ærinde for ham, og svaret var som altid ja. Men da det viste sig, at der var tale om at hente en barnekiste på sygehuset og køre den til kapellet i en af oplandsbyerne, så sagde Mulbjerg dog heldigvis fra. Forholdene på arbejdsmarkedet har også ændret sig gennem de sidste 50 år. Hver formiddag fik Thorum på sit værksted besøg af 3 mænd, der kom til en formiddagsbajer. Det var personer, der havde ledende stillinger på deres arbejdsplads, og som derfor kunne tillade sig at forlade firmaet en times tid. Den gik sikkert ikke i dag. I gården til Storegade 47 var der ikke mindre end 2 vaskerier. I den ene ejendom var det Varde Dampvaskeri v/ I.M. Jakobsen og i den anden ejendom først Varde og Omegns Andelsvaskeri, som senere flyttede til Ndr. Boulevard. Lokalerne blev derefter overtaget af Bent Bech Jørgensen, der flyttede sit vaskeri fra Villavej til Storegade. Bent er for øvrigt far til ejendomsmægler Poul Erik Bech.

Gadens fineste forretning

Den fineste forretning i gaden var nok Kaffe Jessen. En særdeles udsøgt specialforretning med en meget dygtig fagmand bag disken: Kaffehandler Viggo Jessen. Som barn fik jeg min mor overtalt til kun at købe 1/8 kg kaffe ad gangen, for så kunne jeg cirka hver anden dag gå jeg ned til Kaffe Jessen for at købe kaffe. Jeg elskede nemlig at høre Jessen fortælle kunderne om kaffe, te og andre specialiteter. Jeg stod så der med spidse ører og drømte om engang at komme til at vide

lige så meget om faget. Jeg husker også, at hvis jeg kunne se, at der ingen kunder var i butikken, så stod jeg på den anden side af gaden og ventede til der var et par stykker, så jeg kunne komme til at lytte. I 1960 kostede et halvt kilo kaffe 10,50, så prisen på kaffe i dag er billig i forhold til dengang. Nabo var blomsterforretningen La Reine. I samme ejendom lå også en smørrebrødsforretning.

En enkelt butik med rodekasser

Når man skal nævne butikker i 1960 er der i særdeleshed en, der træder markant frem. Varde Textil Lager Storegade 10 (hvor Væksthuset nu har til huse). Indehaveren Jens Bundgaard var alenlangt foran sin tid. Hvor man var vant til at se tøjbutikker have tingene liggende på hylder pænt lagt sammen, så havde Bundgaard hele fortovet fyldt med udstilling, og her lå varerne med store prisskilte hulter til bulter i store salgskasser, som kunderne selv kunne rode i. Der var selvfølgelig andet end butikker og håndværkere i gaden. I nr. 24 lå byens posthus, og herfra husker jeg især en bestemt medarbejder nemlig Grane Petersen, der var gift med danselærerinde Gudrun Bjelke. Et par gange om ugen gik jeg på posthuset for min far for at betale en stak giroindbetalingskort, tit 20–25 stykker. Jeg havde altid en check med på det nøjagtige beløb, og det der var så imponerende for en dreng var, at når Grane havde stemplet, hvad der stemples skulle, så viftede han lige bundtet og lagde de mange beløb sammen i hovedet. Jeg har aldrig oplevet, at det ikke stemte. For øvrigt kostede det 30 øre at sende et brev i 1960. En anden erhvervsdrivende var læge M. Hvidberg i Den Kampmanske Gård Storegade 33. Ejendommen er ejet af familien Erichsen, og i gården drev Svend Aage Erichsen sin jern- og stålforretning: M. Erichsen & Sønner. De 2 tidligere nævnte slagtere var hhv. Andersen i nr. 8, nabo til Brugsforeningen Sønderport samt Ove Bjerrum i nr. 36. De to bagere var Carl Meyer i Storegade 51 på hjørnet af Storegade og Smedegade samt Johs. Zeeberg i den modsatte ende af gaden. Zeeberg var især specialist i julemarcipan. En søndag i december var så godt som alle butikker i byen pyntet op, og her var Zeebergs overdådige udvalg af specialiteter en af de butikker, der imponerede. Det var især hans marcipanspecialiteter, der imponerede. På hjørnet af Brogade og Storegade i nr. 15 lå Cafe Hjørnet, der som nabo havde Renseriet Rensor. De

2 boghandlere var Lohses Boghandel, der blev grundlagt i 1861 og må anses for at være gadens ældste forretning. Lohse havde også en større engros forretning med papir. Fra 1930 til 1957 udkom hvert år en skattebog, og i den sidste i 1957 kunne man se, at boghandler J. Sloth Christensen var gadens største skatteyder med 9.915 kroner, efterfulgt af læge M. Hvidberg med 8.925 kroner og installatør C.B. Lundkvist med 4.520 kroner. Der var også erhvervsdrivende der stod med en skat på 2 kroner, hvilket mange ikke forstod. Skråt over gaden lå Ebbe Clausens Boghandel, der som nabo havde isenkræmmer Chr. Blinkenberg. De havde begge indtil nogle få år før drevet forretning i et par ejendomme, der blev saneret, da man etablerede Skansen. Over forretningerne havde tandtekniker H.G. Hjorth sin klinik.

Excuse me, Sir: Are you from Varde?

Nabo til Lohses Boghandel på den ene side var Willys Bar, som efter min erindring var det første sted i byen, hvor man kunne få så eksotiske ting som softice og forskellige mælkedrikke med kokossmag og jordbærsmag. Man kunne også få forskellige former for sandwich, hvilket ikke var helt almindeligt på det tidspunkt. De havde også byens bedste udbud af spillemaskiner. Det var et insted for unge der var blevet gamle nok til at gå i byen, men ikke gamle nok til at gå på værtshus. Mange år efter havde jeg den pudsige oplevelse, at gå på gaden i Calcutta og blive tiltalt af en inder, der spurgte, hvilket land jeg kom fra. Jeg tænkte, at han måske knapt vidste, hvor Danmark var. Det var ikke tilfældet, for han havde som sømand været i Danmark flere gange. Da han spurgte til byen, hvor jeg boede, fandt jeg det omsonst at sige Varde, så jeg sagde en by i nærheden af Esbjerg. Da han hørte det, spurgte han straks, om jeg havde hørt om Varde, for der var han tit kommet på noget, der hed Willys Bar. Herefter fik jeg en historie om, at han havde 9 børn og en syg kone, hvorfor det var umuligt for ham at tage en ny hyre. Det endte med, at han 'lånte' 500 rupees, som han lovede at komme op og betale en dag, men jeg har nu aldrig set ham siden.

Et mylder af små butikker

Nabo til den anden side var glarmester Karl Burchardt, og op ad

gaden fulgte Lakseboden, Langgaard Sko og på hjørnet af Kræmmergade og Storegade i nr. 35 Tofts Herremagasin. Længere oppe kom i nr. 39 Bladcentralen der blev drevet af Harald Frederiksen, som senere skiftede branche til Bambi Legetøj. I samme ejendom havde Frk. Karen Achilles sin buntmagerforretning, en forretning der så ud, som om udviklingen havde stået stille i 100 år. Deres genboer var viktualiehandler N. M. Bruun og Støvsugerbørsen. Bo Bedre lå i nr. 32, hvor BIO havde ligget før flytning til Kræmmergade. I nr. 34 lå Varde Farvehandel, og i 38 drev Astrid Kristensen sit pensionat, som mange nuværende ældre vardensere sikkert kan huske som deres 'hjem'. For folk der havde behov for at gå på restaurant, var der Haandværkerforeningen og på den modsatte side af gaden Højskolehjemmet i nr. 56. Længere nede ad gaden lå Hotel Dania, som også på et tidspunkt hed Missionshotellet. Byens daværende borgmester Jens S. Jensen drev sin værktøjsforretning i nr. 11. Ved valget i 1958 mistede Socialdemokratiet sit absolutte flertal med det resultat, at borgmester Rud. Rasmussen måtte aflevere borgmesterkæden. Alt tydede på, at Venstres spidskandidat dyrlæge A. Gadegaard ville blive byens nye borgmester, men på det konstituerende møde gik socialdemokraterne sammen med Fritz Petersen fra Venstre og de konservative og valgte Jens S. Jensen som byens nye førstemand. I naboejendommen drev Julius Feldt sin automobilforretning med salg af Mercedes og DKW, mens man på den modsatte side af gaden hos Vestjysk Automobil Lager kunne erhverve sig en Opel eller en Chevrolet. Hvis man skulle have repareret sin bil, var der også Calle Lamps autoværksted i nr. 46. Når man skulle have benzin på bilen i 1960 måtte man af med 91 øre. pr. liter. I Storegade 43 på hjørnet af Nygade havde forsikringsselskabet Nye Danske kontor, og i nr. 45 var der ikke mindre end 4 butikker. Først en isbutik, så skrædder Jens M. Andersen, der kombinerede skrædderiet med en mindre tobakshandel samt salg af stokke. Så fulgte møbelpolstrer Jacob Øhlenschlæger og sidst radioforhandler Evald A. Christensen. Det står tydeligt i erindringen fra denne butik, at vi stod ude på gaden og så 6-dages løb fra Aarhus. På hjørnet af Storegade og Smedegade drev Anne Christensen en trikotagehandel som nabo til skotøjsforretningen Tempo. En rigtig familieforretning ejet af Marie Jensen og hendes søn og svigerdatter Emma og Johs. Jensen. I genboejendommen nr. 52 var forretningen DDMF De Danske Meje-

riers Fællesindkøb samt på hjørnet af Lundgade og Storegade Alexandersen Tæpper, som dog måske var flyttet i 1960. I naboejendommen drev Frølund Cykelbørsen, og som den sidste butik på gadens lige side kom i nr. 60 Johs. Simonsens møbelforretning, som også havde et betragteligt salg af ligkister. Redaktøren af denne bog, Jørgen Thomsen, havde igennem mere end 40 år sit job i Storegade, så lad os endelig ikke glemme Nordhjems Bogtrykkeri i nr. 59. I nr. 69 drev Hans Otto Nielsen sit skomagerværksted. Han var ungkarl og boede sammen med sin mor. Vi kaldte hende Lille Fru Nielsen. Hun gjorde rent om morgenen hos Jydsk Telefon i Nygade. Når hun gik hjem fra arbejde, kunne vi høre hende, når hun rundede hjørnet ved Nygade, for hun fløjtede og var altid i et fantastisk humør. På vejen hjem kom hun hver dag ind og købte 1/8 kg. kaffe til 2,63. Selv om 60'erne var den tid hvor unge mennesker begyndte at lade håret blive langt, så var der andre der skulle til frisør. I den branche som i mange af de øvrige var der en i den nederste ende af gaden og en i den øverste ende af gaden. For damernes vedkommende var det nederst i gaden Fru Harders og øverst i gaden Vibeke Petersen i nr. 40 (gift med Egon 'Bager' Petersen). Mændene kunne enten blive klippet øverst i gaden hos J. Lønborg eller nederst i gaden hos Hans Clausen.

Det offentlige var repræsenteret i hver sin ende af gaden med hhv. laveste og højeste husnummer. I nr. 1 lå Toldboden og i nr. 79 Politistationen.

Meget er altså forandret i Storegade gennem 50 år, og lige så meget vil måske ændres de næste 50 år, men det må andre skrive om til den tid.

Flemming Bech-Petersen

Nostalgi er ikke hvad det har været

Af Jakob Kvist, København

Jeg står og kigger i en af boghandler Kristiansens rodekasser. Det er en yndlingsbeskæftigelse, når jeg er i Varde. Jeg finder en lille bog af Milan Kundera til en tyver, som jeg køber. Uvidenheden, hedder den. I den fortæller han om begrebet nostalgi. Det er sammensat af de græske ord for hjemkomst, nostos, og lidelse, algos. Nostalgi betegner altså lidelsen over ikke at kunne vende hjem. Længsel efter hjemlandet. Det er selvfølgelig emigrantens helt konkrete smerte, som han kender til, men vi kender alle sammen følelsen af tab, af længsel efter det tabte, hjemlandet, barndommens land. Min far sagde altid, at "nostalgi er ikke, hvad det har været." Det var en joke, men nu kan jeg så passende savne, at høre ham sige det. På den måde vil Varde altid være den irrationelle ramme om min længsel. Som selvfølgelig er en længsel efter noget, som ikke er, og som dybest set måske aldrig har været.

Min far kom til byen i 1952. Han var indtil da præst i et lille embede i Gauerslund ved Børkop, og han trængte til fornyelse. Han var netop blevet skilt og stod alene med tre børn. Det var ikke nogen gylden adgangsbillet til noget som helst job i de tider, og der var 38 ansøgere til stillingen som pastor Ellers efterfølger. Så oddsene var dårlige, og min far havde på det tidspunkt søgt en del embeder forgæves. Men han kom til samtale på Centralhotellet med den ene af de dengang to menighedsrådsformænd. Denne var svagt seende, så han bad min far om at finde sig selv på listen. Ud for navnet Vagn Kvist stod der "fraskilt" med streg under og anmærkning i margen, og dermed troede han sig ude.

Men de blev gode venner alligevel, min far blev indstillet, og den 22. juni 1952 blev han indsat.

"Læg mærke til den unge pige, der serverede i dag. Hende skal vi vist nok få set mere til," sagde den anden formand, arkitekt Richard Aas, efter sigende på vej ud ad døren, og det fik han ret i. Min mor var med som opvarterske, nitten år gammel, og hun holdt sig meget i baggrunden. Kun én gang var hun inde i spisestuen under middagen, men det havde åbenbart været nok. De var vist meget forelskede. Min morfar, P. G. Sivertsen, var læge og tillige menighedsrådsformand i Børkop og Gauerslund, og da de i sin tid stod og manglede en præst, havde han spurgt sig for hos enten biskop eller domprovst Øllgaard i Odense (de var brødre!). Den af dem, det var, svarede, at en ung mand ved navn Vagn Kvist, som var hjælpepræst ved Hospitalskirken, var værd at tage en snak med. Det gjorde min morfar så, og min far blev ansat, og det blev til venskab. Dog hørte det vel næppe til planen, at han også skulle løbe af med husets unge datter. Men efter at have sendt hende nogle måneder til Sverige for at "tænke sig om", uden forbedring, blev det accepteret, og de blev gift i marts 1953 med kongebrev. Trods de dengang temmelig usædvanlige familieforhold, som kunne krydres ekstra pikant af, at min far var netop præst, så hørte hverken han eller vores mor aldrig et knubbet ord for det noget steds i byen. De gled ind i samfundet, og sådan var det, og det forhold var han til sin død Varde uhyre taknemmelig for. Han mødte et frisind i byen og i landsognet, som han vel næppe havde turdet håbe på, og han følte det nok som en ny chance i livet. Det rodfæstede ham ganske kolossalt, og min barndom igennem var der aldrig for alvor tvivl om, at vi skulle blive i byen. Der blev vist viftet lidt med nogle fristelser igennem år og dag, men han var mig bekendt aldrig i nærheden af at springe til. Sidst i 70erne flyttede min mormor og morfar så også til byen. De havde levet omskifteligt, og efter en lang periode i Sverige som læge forskellige steder, blev min morfar psykiater og slog sig ned i Gentofte. Men de endte altså i Varde, hvor han i sine sidste arbejdsår havde praksis i et lille hjørne af det store hus i Nørregade, hvor lægerne Bendt og Grete Øllgaard boede. Bendt var søn af domprovst Povl Øllgaard i Odense, som min far stod så nær i sin ungdom, så tingene kom til at gå op, på deres egen, sære skæbnebestemte måde. Bendt og Grete var nogle sjældent dejlige mennesker. De havde

haft praksis i Ølgod i mange år, hvor Bendt også ejede en plantage, som han brugte til jagt. Mine forældre har uden tvivl set dem i de år også, men jeg kan ikke huske dem fra den tid. Men pludselig stod de i Varde og dermed midt i vores liv, og når de trådte ind i et rum – eller i en by for den sags skyld – løftede stemningen sig mærkbart. Bendt blev hurtigt vores læge, og han kom altid drønende ind ad køkkendøren med sine hunde og smed noget honning eller et dyr, han havde skudt, på bordet, og så kunne han være ude af døren igen på ti sekunder. Han var der altid, nærværende, lige om hjørnet, og sådan var han også som læge. Der var ingen automatisk telefonsvarer hos ham, og han kom, når der var brug for ham. Uanset hvor og hvornår, og uanset hvem der kaldte på ham.

Ham tænker jeg tit på, og jeg tænker altid på ham, når jeg sidder og venter i tre timer på en skadestue på Bispebjerg i København. Eller når min kone tigger og beder en vagtlæge om at komme forbi til en syg baby med 40,3 i feber, frem for at vi skal sætte os ud i samme ventesal på Bispebjerg. Det er så forskellen på Varde og København, hvor vi bor i dag, vil mange sikkert mene, og det er det nok også. Men ikke kun. Jeg tror, at det meste ligger i tidernes skiften. I kaldstankens bortdøen, for nu at bruge et højtideligt ord. For selvom Bendt var en fantastisk læge, var han jo ikke den eneste dengang, der kom, når der blev kaldt. Det gjorde andre også, herunder vores far. Sådan var han også præst. Der blev tit ringet på om aftenen, uanmeldt. Ved spisetid var det ofte en af landevejsbosserne, som der dengang var mange af. De kom som regel ikke for at få noget at spise, men måske kom de på det tidspunkt, fordi de regnede med at kunne træffe ham hjemme der. Han var nemlig lidt blødere af sig med pengene end vores mor var, og kunne simpelthen ikke sige nej. Så kunne han ærgre sig noget så grusomt bagefter, fordi de ikke havde råd, men det slog aldrig fejl. Og sådan noget kan godt rygtes på en 20-30 år. Senere på aftenen kunne det så være folk, der ville snakke eller diskutere med præsten, filosofisk anlagte mennesker, måske depressive, der lige måtte vende altings tomhed og Vorherre i en times tid. Og ringede telefonen så midt om natten, så var det måske virkelig alvor, det med tomheden, og så måtte min far åbne sit kontor og min mor lave kaffe til de ulykkelige.

Sådan var det bare. Ikke altid, men ofte. Og min far elskede sit

Vagn Kvist. Foto:Varde Lokalhistoriske Arkiv.

arbejde, som naturligvis var uadskilleligt fra og totalt sammenvokset med hans person. Vi andre elskede det hjem, hvor der altid var liv og mennesker og ting på spil. Derfor bliver jeg også ærgerlig, når jeg hører præster i dag brokke sig over arbejdsforhold og ferieuger og afspadsering for forstyrrelser udover 8-16. Man snyder både sig selv og alle andre, hvis man kun tænker på den måde. Måske er der stadig stor forskel på København og et mindre samfund, hvad det angår. Det er der nok. Men ingen undslipper det moderne, og et eller andet fundamentalt er der vel sket. Hvorfor sygehusene og lægerne ikke længere har ret meget tid til at snakke og ret megen plads til omsorg, ved jeg ikke, for de er blevet flere, og det er pengene også. Men måske er alle mennesker bare taget på kursus i år.

Hvad ved jeg. Jeg bor ikke i Varde længere. Da min mor døde i 2003 var Peter Petersen en fremragende læge, så meget er sikkert. Ordentlige folk går heldigvis ikke af mode. Nu har vi bare fået travlt alle sammen. Da min far kom til Varde i 1952 var der kun et alderdomshjem. Det var Sinesminde med plads til 14-15 beboere. Jeg tør slet ikke tænke på tallene i dag, og det hedder heller ikke længere alderdomshjem. Det ord er alt for præcist. Det kan vi slet ikke håndtere.

Om sommeren holder min familie og jeg ferie i Henne. Det er en slags hjemkomst hver gang. Så kører vi ind til byen, ser på graven, går i svømmehallen, og møder næsten altid nogen, vi kender. Hvert år krydser jeg fingre for uforanderligheden, men alligevel er der altid sket noget. I år var Lillian Daugård død. Hende blev mine børn ellers altid klippet hos om sommeren. Så kører vi forbi hendes hus. Der er også skabt passage mellem præstegården og kirken igen. Og Jacobi Skole er blevet alt muligt andet. Hvor lussingerne fløj, er der nu ejerlejligheder, og hvor man før røg i smug, spiser man nu kinesisk.

Det sidste er bemærkelsesværdigt. For hvert år spørger jeg også mig selv, om man spiser tøj i Varde, for der er jo næsten ikke andet at købe i centrum. Men sådan er det i alle byer. Jeg kan huske mine forældre fortælle om, hvordan Nørregade engang bugnede af liv og butikker. Det var allerede forsvundet alt sammen i min tid, men siden da er det også gået stærkt. Sidste år ville jeg købe en plade til min bror i fødselsdagsgave, men det var umuligt. Fraset Top-20-standerne i supermarkederne var der ikke en ærlig cd at få. I hele Varde. Jeg kan huske da der var 3-4 pladebutikker, for slet ikke at nævne tre

boghandlere. Og så må det jo være noget med, at tøj, som det eneste åbenbart, bliver købt af folk i tilstrækkeligt store mængder, også når de ikke er i Bilka. Det må vel være forklaringen.

Jeg læste en artikel fra bydelen Brixton i London, hvor man har indført en lokal valuta, Brixton-pundet, for at redde butikkerne fra en forudsigelig død. Kort sagt handler det om at holde pengene i området. For de penge, der bliver lagt i de store kæder, forsvinder over natten i en pengetransport til London eller København eller hvor aktionærerne ellers bor. Hvorimod de penge, som man bruger hos den lokale slagter, vil blive brugt på egnen næste dag. Ideelt set. Jeg ved slet ikke, hvordan det går med at holde Varde flydende som selvstændig by med et selvstændigt næringsliv. Forhåbentlig godt, trods tøjbutikkernes store overtag. Jeg håber, at forskelligheden kan forblive intakt. Ellers kunne man måske overveje en valuta, som ikke kan indløses i Esbjerg.

Jeg vil i hvert fald blive ved med at slå op på sportssiderne hver mandag og tjekke VIF ud i 2. division, som om det ikke bare er en underafdeling af EFB, men derimod min gamle by, som uopholdeligt kæmper mod overmagten. I bunden, men overlevende, gang på gang: (hov, nej, lige nu i toppen, hvad sker der ?). Det er vist den der med, at man kan tage en mand ud af Varde, men aldrig Varde ud af mand. Omskrevet. Kundera skriver et andet sted i ovennævnte bog, at tilbøjeligheden til nostalgi bliver mindre med årene. Den er stærkest i den første ungdom, hvor omfanget af det fortidige liv er ganske ubetydeligt. Men som man bliver ældre, bliver hvert øjeblik mere og mere dyrebart, og man har ingen tid at spilde på erindringer. Skriver han.

Jeg er ikke helt ung længere, og jeg tror, han tager fejl.

Jakob Kvist

Polen-Litauen-Somaliland Komiteen

Af Knud M. L. Glud, Varde

I 1995 udgaven af "Vestjydske Fortæller" har Viggo Schantz givet en god beskrivelse af en humanitær tur til Legnica i den sydvestlige del af Polen. De humanitære transporter til Polen blev hovedsagelig gennemført med Civilforsvarets køretøjer og som chauffører, frivilligt personel herfra. De tog et par feriedage til turene. Efter Mogens Clausens indtræden i komiteen, skaffede han yderligere flere sættevogntog - velvilligt stillet til rådighed af et Esbjerg firma og med chaufførerne Viggo Schantz og Mogens Clausen. Øvrige ture gik efter samme læst. Vi manglede aldrig frivilligt personel fra Civilforsvaret.

Vor plan var nok fra starten en udveksling med spejdere og børn fra skoler i Polen og Danmark Det blev i juli/august 1991 til et fire ugers besøg af 30 børn og fire voksne, som blev indkvarteret i Assenbæk Spejdercenter i en teltlejr. Her skulle de vænne sig til forholdene, og være en del af en større spejderlejr for danske spejdere i perioden. Komiteen havde konstant en person som hjælper og vejleder boende i lejren. Måske var nogle af deltagerne lidt overraskede. De havde vist ikke helt ventet at skulle være "rigtige" spejdere med madlavning af udleverede ingredienser, men det gik fint. De voksne, der var med, var næsten for gode hjælpere. Under opholdet var der udflugter til Varde, Legoland og Vesterhavet. Besøget ved Vesterhavet var for nogle første gang, de var ved havet. Jadwiga Wanczyk, en af de voksne "tanter" og i øvrigt sekretær på en stor trikotagefabrik HAMA i Legnica var med en tur i Kvickly i Varde. Det var i 1991 for hende noget ganske overvældende, at man gik rundt og tog varerne op i sin indkøbsvogn. Da hun havde været derinde lidt, var overraskelsen så stor, at hun

gerne ville udenfor butikken igen. Det normale i Polen var, at man kom ind, bad om varen og købte den, hvis butikken havde den – der var ikke noget at vælge imellem. De fire sidste dage af besøget foregik ved parvis indkvartering i vardehjem. Her fik vore gæster indtryk af, hvordan danske familier lever og bor. Det er mit indtryk, at flere af børnene fik danske kammerater, som de i nogle tilfælde korresponderede med. Det er klart, at et sådant besøg ikke var gratis. Vi havde et budget på kr. 50.000.-, som blev velvilligt sponseret af velfærdsklubberne i Varde, Sct. Georgsgilderne og Andelsvaskeriets Fond.

Efter dette besøg i Varde fik vi i februar 1993 en invitation til at komme på skiferie i Szklarska Poreba, et polsk skisport område, som i stor udstrækning havde været feriested for de russiske tropper i besættelsestiden. Det faldt os naturligt at tilbyde pladserne til unge mennesker, som havde været værter og hjælpere under vor lejr for polske børn i 1991. Det blev til 29 unge og 7 voksne, som tog på skiferie i en lejet bus med Mogens Clausen og Viggo Schantz som vognstyrere. Det var en fornøjelse at se de unge mere eller mindre øvede skiløbere tage turen op med lift og for langt de fleste at komme godt ned ad bakken uden at komme til skade. På turen til Polen forkyndte jeg, hvad statistikken var om uheld for danskere på skiferie. Vi slap med en enkelt, der kom til skade med en finger, samt for at få statistikken til at stemme – mig selv – med brud på højre håndled. Mit uheld var dog ikke ved skiløb, men fordi benene en dag i rigtig glat føre forsvandt under mig, og jeg satte mig på håndleddet.

Den polske medsponsor for vort besøg i Szklarska Poreba var trikotagefabrikken Hama i Legnica – Jadwiga Wanczyks arbejdsgiver. Under en samtale med direktøren viste det sig, at han aldrig havde besøgt Danmark. Derfor inviterede vi ham med familie – hustru og to drenge på 11 og 13 år - til at besøge Blåvand en uge i vort sommerhus. En invitation som blev modtaget og gennemført i maj 1993. Da familien var blevet modtaget i Blåvand, viste det sig, at man havde glemt at medbringe sengelinned. Det kunne klares ved, at jeg kørte til Varde og hentede noget hos os selv. De to drenge stod og vidste ikke rigtig, hvad de skulle, så et forslag om at tage med mig blev hurtigt modtaget. Da vi kom ind i vort ikke så store hus i Nikolaikirkestræde, spurgte de om antallet af beboere i huset. Jeg kunne svare - to personer – Bente og mig selv. Drengene så lidt forundrede ud – det

var frås, for i Polen boede en direktør med familie i en lejlighed på 54 km^2 I øvrigt har jeg på fornemmelsen, at alle lejlighederne i karreen var af samme størrelse. Jeg havde til familien lavet et papir og kort med forslag til evt. udflugter. Ved et senere møde med dem, var fruen lidt træt af listen – ikke fordi den var uinteressant, men fordi farmand ville opleve alle mulighederne på den uge, de var der. I maj 1994 havde vi samme sted besøg af 6 personer af vore nærmeste samarbejdspartnere fra Legnica.

Igen i juli 1993 havde vi besøg en uge af 35 børn og 5 voksne, som denne gang var indkvarteret på Vardeegnens Ungdomsskole. Ugen gik med udflugter - også denne gang til Vesterhavet, Legoland, Fiskerimuseet og i øvrigt sightseeing i Varde.

Det er klart, at besøg fra Polen gav os sprogvanskeligheder. Det var jo ikke velset bag "jerntæppet" at gå til engelskundervisning. Ledere, der var med, kunne dog en del engelsk. Vi fik en uvurderlig hjælp fra familien Kwapinski, herboende polske familie – flygtet hertil før jerntæppets fald. I første omgang af unge Krzyszof Kwapinski og lidt senere af mor Krystyna Kwapinska, der var uddannet polsk sygeplejerske. Hun arbejdede først i en del år som sådan på plejehjemmet Lunden og senere på plejehjemmet Svaneparken. Krystyna brugte vi ikke alene som tolk, men også som oversætter har vi og Legnica haft stor gavn af Krystyna.

Vor kontakt i Legnica blev efterhånden regionens socialdirektør Lech Lipczak. Det var jo ham, vi afleverede transporterne til udstyr fra renovering af plejehjem i Varde til plejehjem i Legnica. Han forespurgte under vort besøg om mulighed for at besøge og se, hvordan socialforsorgen arbejdede i Varde kommune. Vi undersøgte sagen og fik tilladelse fra såvel borgmester Betty Carstensen som socialinspektør Erik Mortensen. Borgmesteren lovede på opfordring at være vært, så vi i oktober 1993 kunne indkvarterer de 4 på hotel. Den yngste polske medarbejder Elisabieta virkede som tolk på engelsk. Vi havde dog også her Krystyna og Krzysztof til hjælp. De fire besøgte i løbet af fire dage plejehjem i Varde og Birgittegården i Sig samt Varde Sygehus og bofællesskaber for handicappede i Outrup og naturligvis en udflugt til Esbjerg og Blåvand. Under udflugten til Blåvand og Vesterhavet sagde Elisabieta, at hun fandt Danmark som et virkeligt godt sted at bo, og hun kunne godt tænke sig at blive her. Her var så rent og

Polske børn fra Assenbæk Spejdercenter på besøg i Varde hos Bechsgaard A/S og Klods Hans - udbyttet ses hos de enkelte deltagere.

Borgmester Betty Carstensen og biskoppen skriver i plejehjemmets gæstebog.

ordentligt. Jeg skyndte mig at overbevise hende om, at netop hendes årgang og sprogkundskaber ville der være brug for både nu og om få år, når Polen sikkert ville rykke ind i EU. Jeg tror nok, at jeg også sagde, at mine egne to sønner desværre allerede var optaget. Besøget resulterede i, at socialdirektøren mente, at hans medarbejdere kunne lære noget her, så han spurgte, om han måtte sende 4-5 plejehjemsledere en tur til Varde. Igen fik vi et positivt svar fra Varde kommune, og det blev til 9 ledende personer indenfor socialregion Legnica i september 1994.

Det er vel klart, at de, der giver viden fra sig, har brug for at se, til hvad det skal bruges til, og om det er det rette, vi giver fra os, og om det bliver brugt. Derfor tog Vardes socialudvalgsformand Jens Jacobsen, socialinspektør Erik Mortensen og nogle ledere imod invitationen til at besøge Legnica i maj 1995.

De besøg, vi hidtil havde haft af socialpersonel fra Legnica, var nok især administrativt personel, derfor fik vi maj 1996 besøg af Leck Lipszak og en medarbejder. De ville tale om mulighederne for at sende personale, der var tættere på patienterne på kursus i Varde. De polske sygeplejersker skulle så vidt muligt "On the job" på afdelinger, der lignede de afdelinger, som de var på i Legnica regionen.

Vi skulle selvfølgelig gerne skaffe midler, så vi kunne få dækket de udgifter, der trods alt løber på ved et sådant besøg. Vi fandt denne gang frem til Udenrigsministeriets Øststøtteordning, som gav os mulighed for at indkvarterer de 8 sygeplejersker på Varde Vandrehjem, betale tolke og give mulighed for at støtte Vardes handelsstand. Vi fik igen her brug for Krystyna Kwapinska og hendes kendskab til andre her i amtet boende polakker. Vi fandt 12 personer, som godt kunne og ville hjælpe deres landsmænd og os med at afvikle "On the job" besøget. Tolkene fulgte de polske sygeplejersker på den arbejdsplads, hvor de var "On the job". Der blev også tid til – dog i fritiden - de sædvanlige udflugter til Legoland og Vesterhavet, samt en hyggelig afslutningsaften før deres hjemrejse.

Dette arbejde kan ikke gennemføres uden støtte fra mange sider. Fra Varde kommune har vi konstant haft depotplads gratis til rådighed. Vi har naturligvis flyttet nogle gange, men kommunen har igen fundet lokalemuligheder. På et tidspunkt fik vi brev fra teknisk udvalg underskrevet af direktøren og udvalgets formand. Vi skulle være ude af

nuværende depotlokaler i løbet af to uger. Tilfældigt var jeg blevet bedt om at fortælle om vort arbejde i min Rotary klub, hvor præsidenten var direktøren for teknisk forvaltning. Mit foredrag sluttede med oplæsning af brevet og med tilføjelsen: "at alt det materiel, vi har på depotet vil derfor i løbet af de næste to uger blive afleveret på Vardes Genbrugsplads". Svaret fra præsidenten kom prompte: "Vi skal ikke have alt det skrammel derud – jeg vil finde en plads til jer". Alt det "skrammel" er faktisk godt brugbart materiel, som måske ikke er moderne nok til brug i danske institutioner, men betydeligt bedre end det materiel og inventar, man bruger i mange institutioner i Polen, Litauen og nu også Somaliland på Afrikas Horn. Samtidig fritager vi faktisk Varde kommune for udgifter til bortskaffelse af godt solidt brugbart materiel, der i stedet gør gavn andre steder i verden.

Udgifter til transporterne i 1983 – 1986 fik vi fra Lions Klubben i Varde. Efter murens fald i 1989 fik vi støtte til diesel og benzin for Civilforsvarets biler fra et lokalt fond. I fundatsen stod, at man med fond midlerne kunne give støtte til socialt arbejde – formanden var Peter Iversen, der fandt at dette princip blev overholdt, når han betalte brændstof til vore transporter til Polen. Imidlertid fratrådte han fra formandsposten, der blev overtaget af en udenbys advokat. En sådan person kan jo læse regler både forfra, bagfra og mellem linjerne. Peter havde vist overset, at der stod socialt arbejde i Varde og lige netop dette kunne måske diskuteres. Velfærdsklubberne i Varde har gennem årene støttet os, så vi har været i stand til at foretage indkøb af specielle ting til vore aftagere, som i stor udstrækning er hospitaler, plejehjem og uddannelses institutioner.

Fra ca. 1997 har Udenrigsministeriet haft en pulje, hvorfra vi kunne søge støtte til transport og nødvendig renovering af materiel, vi ønskede at sende som hjælp. Naturligvis skal modtageren skrive under på, at man har brug for tingene. Denne pulje er fra regeringsskiftet i 2001 blevet overdraget til administration hos Mellemfolkeligt Samvirke (MS) efter samme retningslinjer som hos Udenrigsministeriet.

Forbindelsen til kommunerne i de lande, vi støttede, har været skabt gennem besøg både fra Legnica her i Varde og fra Varde i Legnica. I august 1996 fik borgmester Betty Carstensens og komiteens tre medlemmer invitation til med ægtefælder at deltage i indvielsen af et plejehjem, hvortil vi havde leveret en del inventar. Senere i 2003 kom

en invitation, hvor borgmester Kaj Nielsen og jeg besøgte Legnica og bl.a. så, hvor man ønskede at bygge bofællesskaber efter dansk mønster til psykisk handicappede, der godt kunne bo udenfor en kæmpe institution med 350 kvindelige beboere. Krystyna Kwapinskas og min oversættelse og fremsendelse af bofællesskabsprojektet til et dansk-polsk fond gav desværre ikke det ønskede resultat. Undskyldningen var, at det var for stort. Man byggede i stedet boliger til hjemløse i Poznan. Borgmesteren var meget interesseret i vort arbejde og var senere med Mogens Clausen i Siluté i Litauen.

Endelig kan vi absolut ikke undvære sponsorer af det materiel, vi sender af sted. Her er det naturligvis et spørgsmål om at have kendskab til os. Dette kendskab klarer aviserne, hvis vi af og til fortæller, hvad vi foretager os, og hvad vi mangler. Heldigvis kommer der så jævnligt et telefonopkald fra personer, som har hørt eller set, hvad vi søger. En betingelse for støtte fra Mellemfolkeligt Samvirke er, at arbejdskraften skal være frivillig eller i hvert fald gratis, for at vi kan bruge den. Derfor har vi i mange år haft særdeles god hjælp ved at kunne trække på Varde kommunes beskæftigelsescenter. Her har man fundet, at arbejdet er meningsfyldt. Endelig er vi i komiteen pt. 7 pensionister, som alle er i løn (folkepension) ved Varde kommune. Denne arbejdskraft betragtes som værende ulønnet. Arbejdskraften benævnt "torsdagsklubben" indkaldes pr. mail efter behov. Desværre mistede vi én af grundstammerne i vor startkomiteén, da Viggo Schantz i 2004 døde.

Selvom gæsterne fra Legnica fik nye ting at se, nye indtryk og nye ideer, så ville de også gerne vise, hvad de arbejder med og hvordan de griber sagerne an. Vi fik i 1998 en invitation til at besøge Legnica med nogle af de plejehjemsmedarbejdere, der havde haft polske sygeplejersker "On the job" i 1996. Med hjælp fra Udenrigsministeriet arrangerede vi et besøg, hvor Legnica regionen viste det frem, de havde. Efter dette besøg besluttede vi, at vi egentlig ikke længere var sikre på, at de muligheder, vi havde for at give støtte til Legnica, var på højde med det, de selv kunne yde. Vi rettede derfor nu mere blikket mod Litauen.

Vi havde da udover vore udvekslinger efter murens fald i 1989 sendt 7 transporter til Legnica.

Naturligvis var vi lydhøre, da vi fik en henvendelse fra plejehjems-

Hjælpetransportens køretøjer. I forgrunden komiteen Knud Glud, Viggo Schantz og Mogens Clausen.

Hjælpetransportens øvrige personel ved morgenmaden i Legnica.

lederen på godset, Alicja Jaskiewicz (plejehjem/kursuscenter omtalt af Viggo Schantz i 1995 udgaven). Hun spurgte pr. mail i 2001, om hun måtte komme på et par dages besøg for at studere, hvordan man i Varde kommune fik de sociale budgetter til at slå til.

Vi undersøgte de finansielle muligheder og fik lov at søge Udenrigsministeriets Demokratifond. Man foreslog dog, at kurset ikke blev for bare én person, men måske 18-20 personer. Der blev udarbejdet en uddannelsesplan og ansøgning sendt til UM. Sagsbehandleren ringede og sagde, at da det jo var Demokratifonden, man søgte, så burde der vel også være indslag om demokrati, hvilket selvfølgelig var forståeligt. Borgmester Kaj Nielsen indvilligede derfor i at holde et foredrag om demokrati og ledelse af Varde kommune. Det blev godkendt og seminaret med 17 polske institutions medarbejdere besøgte Varde 8.-10. oktober 2001. Borgmesteren forelæste og socialinspektør Erik Mortensen gennemgik tilsvarende socialbudgettet med hjælp fra tolk.

Litauen

I 1997 var Danmark foregangsland med støtte til de baltiske landes indtræden i EU. Viggo Schantz, der også var formand i turistforeningen, kom med melding om planer på højere sted om, at Danmark skulle tage sig af Litauen, Sverige skulle tage sig af Letland og Finland skulle gøre noget for Estland. Hvad nu – kunne vi gøre noget, og hvordan fandt vi ud af det? Her kom vort medlemskab af Rotary til hjælp, idet Rotary Danmark var blevet pålagt at hjælpe Litauen med oprettelse af Rotary klubber. Den dansk udpegede hjælper var Carsten Leth, Haderslev. Hans foredrag i vor Rotary Klub om dette arbejde gav os ideen til at komme i gang med Litauen. Vi bad ham udpege en by på størrelse med Varde og ikke langt fra havnebyen Klaipèda, idet vi regnede med at sejle hertil, i stedet for at køre hele vejen gennem Tyskland og Polen. Carsten Leth foreslog meget hurtigt byen Seluté beliggende ca. 50 km fra Klaipèda med ca. 20.000 indbyggere og et sygehus med 350 senge. Altså lige det, vi ønskede. Vi skrev et brev til præsidenten med vort forslag og fik ret hurtigt positivt svar fra præsident Ewaldas Mikalaukas, som i første omgang var vor kontaktperson.

De første ture til Litauen blev foretaget med flere sættevogntog velvil-

ligt udlånt til komiteen ved Mogens Clausen, der sammen med Viggo Schantz var chauffører. Transporten blev igen betalt af Udenrigsministeriets pulje for hjælp til udviklingslande. Den foregik med DFDS Baltic Line´ containerskib "Corona", der sejlede i rutefart mellem Fredericia og Klaipèda. Sejlturen startede ofte kl. 22 og varede så 30 timer, altså to overnatninger ombord. Eneste danske besætningsmedlem var kaptajnen. Øvrigt personel for officers vedkommende var polske og resten fra Filippinerne. Der var et kvindeligt besætningsmedlem – damen i kabyssen. Hun var russisk og kom fra Sibirien. Vi tre "gamle" blev indkvarteret i to VIP kahytter ved siden af kaptajnens kahyt og kontor. Da vi havde været med et par gange, blev vi indkaldt til "konvojmøde" før afsejling (noget man havde brugt under 2. verdenskrig, før amerikanske konvojer afsejlede fra USA med Europa som mål). Mødet varede ca. 15 minutter, hvor skipper gav en drink. Vi spiste i messen sammen med chauffører på de øvrige sættevogntog. Vi kunne frit bevæge os rundt på skibet i de 30 timer turen varede. Det blev til besøg hos skipper, kommandobroen og maskinrummet (Mogens Clausen havde en længe overstået værnepligtstid som mariner i maskinen). Kl. 7 næste morgen kunne vi se Due Odde fyr til bagbords side, eller hvis vi med en russisk kaptajn sejlede gennem Øresund, fik vi Kronborg til styrbords side. Den russiske kaptajn kunne ikke finde vej gennem Lillebælt.

Når vi kom fra borde i Klaipéda, ventede der os et par ofte ret irriterende timer, hvor vi skulle have indførselspapirer ordnet, hos ikke særlig hurtigt arbejdende embedsmænd. Vi fandt efterhånden ud af at sørge for, at have en modtager repræsentant til sproghjælp og lidt senere, at sende en container uden nogle af os. Modtageren hentede så selv containeren på kajen. Ved vort første ophold blev vi indkvarteret på kokke- og tjenerskolen. Den var indrettet i den tidligere retsbygning, hvortil der også hørte en arrestbygning. Fængselscellerne var indrettet til hotelværelser. Viggo og Mogens blev som sædvanligt indkvarteret sammen og jeg alene – ikke ryger. Værelserne var udmærket. I restauranten var vi prøvegæster for tjenereleverne. Man skulle her helst vide, hvordan man lægger sit bestik rigtigt fra sig på bordet, ellers kunne man meget hurtigt blive frataget sin tallerken. Vor vært fortalte os, at amerikanske turister ikke kunne lide at bo der, fordi de følte, at en noget afskallet mur i gården kunne være blevet

skadet, når og hvis der var blevet foretaget henrettelser. Dette havde der aldrig været. Vort besøg faldt for det meste sammen med et møde i Rotary Klubben. I de tilfælde var det rart at være indkvarteret på hotellet, hvor mødet fandt sted, fordi flere gerne ville hilse på os ved at give et glas vodka.

Dagen efter vor første ankomst til Siluté skulle vi til Letlands grænse mod nord for at aflevere 13 store kasser med udgået/kasseret tøj fra Ribe Amts Sygehusvaskeri i Varde. En sygehusdelegation fra Kuldiga i Letland havde under et studie ophold ved Ribe Amt set nogle kasser med det tøj og fået det – problemet var så bare, at få det leveret. Vor tur til Litauen gav muligheden. De "tre gamle mænd" i en stor sættevogn satte nu kursen mod grænsen mellem Letland og Litauen, hvor vi skulle møde en repræsentant fra sygehuset i Kuldiga, som skulle overtage vore 13 store kasser. Vi mødte en sygeplejerske, der kunne tale engelsk. Med sig havde hun 2 VW-busser. Nu var det så bare at få lov til at give hende det. Grænsekontrollen bar præg af, at noget sådant havde man ikke haft de sidste ca. 50 år, da man var en samlet del af Rusland. Det lykkedes dog til sidst måske også ved tydeligt at gøre opmærksom på, at dette var en gave til hans folk, som virkelig manglede tingene. Vi kørte lidt ind til siden og en kontrollør havde hænderne nede i alle kasserne. Jeg kunne efter kontrollen tydeligt med fagter sige: "hvad sagde jeg?" Sygeplejersken fik sine 13 kasser med tøj fra sygehusvaskeriet i Varde. Turen her gav os rig mulighed for at opleve et land, som pga. sin plads bag jerntæppet så ud til på næsten alle måder at være 50 år bagefter Vesten. Bygningerne på landet så meget forsømte ud. Vejene var meget hullede.

Vort ophold i Siluté varede ca. 72 timer, idet containerskibet skulle en tur tilbage til Fredericia for her at losse og laste for en tur, hvor vi kunne komme med hjem. På de få ture vi tog med, brugte vi tiden til at finde ud af, hvor vi kunne være i stand at hjælpe. Noget vi faldt meget over var vedligeholdelses tilstanden på sygehusets bygninger og inventar. Badeværelser, køkken og tag var i en elendig tilstand. Her kunne bruges alt det, vi kunne skaffe. Man manglede alt også tøj til patienter og personale.

En dag modtog Bente et opkald fra vor sagsbehandler i Udenrigsministeriet. Det var ikke noget særligt, sagde hun. Hun ville bare spørge, hvorfor vi fik vor transporter så billigt hos DFDS. Det vidste

Køkkeninventar fra HTH i Ølgod og hvidevarer fra plejehjemmet Birgithegården i Sig.

Den ene af de to leverede ambulancer. Forrest: To medsponsorer. Formanden fra Varde Kjøbstads Handelsstands Understøttelses fond tidl. Isenkræmmer Th. Østergaard og repræsentant for Unibanks fond direktør Claus Harring samt komiteens medlemmer.

vi ikke, at vi fik. Tak til DFDS for at acceptere vor humanitære transporter.

Selvom vi havde bedt vore værter om ikke at bruge tid på at vise det frem, som var i orden, viste man os dog et nyindrettet plejehjem. Her kom vi gennem et tomt lokale. Ved spørgsmål blev det røbet, at her skulle have været indrettet køkken, men det var der ikke blevet penge til. Mogens foretog en opmåling af rummet og nogle notater, som måske kunne bruges, når vi kom hjem. Da vi kom hjem, tog han kontakt med køkkenfabrikken HTH i Ølgod, som med stor velvilje foreslog det, der skulle bruges til indretning af køkkenet. Vi fik en favorabel pris og med lidt selvhjælp fra Siluté, fik man køkkenet indrettet. Vi kunne selv skaffe en hel del hvidevarer fra Birgittegården i Sig, der ikke længer skulle have køkken. Inventar herfra kom til plejehjemmet i Siluté. Til sygehuset i Siluté skaffede vi igen til favorable priser brugt inventar til sygehus køkkenet, samt VVS inventar fra danske renoveringer. Vi overtog fra flere byggemateriale firmaer restpartier af f.eks. badeværelsefliser, som der var brug for. Igen til favorable priser og nogen selvhjælp fra Siluté sygehus kunne vi sende to brugte ambulancer til sygehuset. Ambulancen, man havde, var en gammel russisk, som jeg tror man blev mere syg af at blive transporteret i.

Fra april 1997 til april 2004 sendte vi 18 containere samt de 2 ambulancer til Siluté. 1. januar 2004 blev de baltiske lande optaget i EU, hvilket betød, at Udenrigsministeriet ikke længere støttede transporterne.

Somaliland

Under pakning af en af vore containere i 2002 kom en lille mørk person, der var med fra beskæftigelsescentret og spurgte, om vi ikke også kunne sende container til det land, han kom fra. Hans navn var Ahmed Abdi Jama, som i ca. 15 år havde boet med familie i Danmark. Han forklarede, at det var et fattigt land på Afrikas Horn ved navn Somaliland. Jeg havde på det tidspunkt meget lidt anelse om landene på Afrikas Horn, men gik hjem og undersøgte mulighederne. Det viste sig, at landets BNP og den årlige indtægt pr. indbygger var så lav, at Somaliland var et af de lande, hvor MS bevilgede penge til humanitære transporter. Jeg fik ved mange samtaler meget at vide om Soma-

liland og forslag til hvem, vi skulle tage kontakt til og sende til. Alle betingelser kom i orden og ansøgning sendt til MS. Jeg havde også samtaler med Dansk Flygtningehjælp i DK og dets kontor i Hargeisa, Somalilands største by. Her fik jeg at vide, at man stort set manglede alt. Vi besluttede at lade den første container gå til Ahmeds hjemby Burao. Her fik vi kontakt (mail adresse) med en person, som Ahmed kendte og stolede på. Han var byrådsmedlem og entreprenør. Alle papirer var i orden, da der pludselig kom en mail, der bad om USD 400 til transport fra havnebyen til Burao. En kopi af tidligere modtaget underskrevet brev, der sagde, at vi afleverede containeren på kajen i havnebyen Berbera, hvor Burao overtog ansvar og evt. andre udgifter. Der kom meget hurtigt mange undskyldninger. Vi har aldrig siden haft noget som helst af den slags. Jeg havde på dette tidspunkt hørt meget om korruption fra andre, der har sendt til Afrika. Det er ofte myndighederne, der tjener penge til egen lomme på den måde. Vi har siden sørget for at have kontakt til myndighedspersoner. Indtil nu har vi, som kontaktpersoner haft præsidentens sekretær og borgmestre i de byer, vi sender til.

I mange år savnede vi mulighed for at aflægge besøg i modtagerlandene – en bustur til Polen i lejet bus med gratis chauffør var overkommeligt, men en rejse til Somaliland t/retur løber let op i 8-10.000,- kr. Dette er der nu rådet bod på, idet der fra MS ydes tilskud til en persons rejse, når man har sendt mindst to 40 fods containere på et år. Det første besøg nogenlunde i den kategori var der mulighed for i 2004, idet jeg en dag blev ringet op af projektkoordinator Siegfried Christiansen, MS. Han havde tænkt sig på sin årlige Monitoring rejse (frit oversat inspektionsrejse) at besøge Somaliland og her se, hvordan den hjælp, vi sendte, blev anvendt. Ahmed og jeg planlagde hans rejse med den afsluttende bemærkning, at dersom han ønskede at besøge Mogadishu i Somalia, så ville vi gerne før rejsen takke ham for den tid, vi havde kendt ham. Det var og er absolut ikke tilrådeligt at besøge Somalia. Derimod foreslog jeg ham at tage Ahmed med på rejsen. Han kender Somaliland og det viste sig, at han er velkendt i Somaliland dog mest under navnet Ahmed Coach pga. en fortid som assistenttræner for det dengang samlede Somalia og Somalilands fodbold landshold. I december 2007 fik vi mulighed for at bruge projektrejserne 2007/2008, så jeg sammen med Ahmed kunne komme til

Hargeisa i en uge og der se og besøge vore aftagere. Det var, som jeg havde hørt fra Siefried Christiansen, absolut en stor fordel, at have Ahmed med til at "lukke døre op". Ikke alene besøgte vi vore aftagere, jeg var også byens gæst med transport til rådighed. Endelig blev jeg anmodet om at besøge præsidenten, H.E. Dahir Rayale Kahin.

Det var en fornøjelse at besøge disse mennesker, der gør umådeligt meget for at få deres fattige land med ca. 3,5 millioner indbyggere anerkendt som selvstændig stat. En sådan anerkendelse vil betyde en række muligheder, som man ikke har i dag. Jeg traf på hotellet danskere, der var udsendt af det danske Udenrigsministerium til at hjælpe med at lave en personregistrering i landet, så man f.eks. ikke kan afgive sin stemme mere end én gang, når der er valg til parlamentet. Et sådant valg er netop afholdt i juni 2010 med kontrollanter fra mange lande. Alle kontrollanter har godkendt forholdene og valget. 26. juli 2010 tiltræder en ny præsident og et nyt parlament i Somaliland

Besøget i december 2007 omfattede skoler, som vi havde leveret alt skoleinventar til (møbler, tavler, lamper) fra den gamle Jacobi skole. Det var alt sammen i brug. Skolerne var slidte – der var 30-50 elever i en klasse på ca. 45 m^2. Der var 3000 elever på én skole. Jeg udtrykte forundring, for det var der absolut ikke plads til. Det var der, når de var delt i to hold – formiddags- og eftermiddags hold.

Da vi fra det danske Hedeselskab havde modtaget en stor mængde arbejdstøj, fordi Hedeselskabet skiftede navn og logo, kom jeg ud og så deres elforsyning og vandforsyning, hvor personalet nu var uniformerede. Man kan undre sig over, at der er 230 volt i ledningerne med det leveringsmateriel, der findes. Vandforsyningen til den største by Hargeisa med ca. 1 mill. indbyggere sker gennem to stk. 23 km lange pipelines med indskudt tre kraftige pumpestationer.

I udkanten af Hargeisa så og besøgte vi en flygtningelejer med ca. 3.500 flygtninge, somalilændere, der var hjemvendt fra nabolandene efter borgerkrigen i slutningen af 80-erne, hvor Somalia bombede infrastrukturen i nabolandet totalt i stykker – skoler, hospitaler, broer alt blev ødelagt og befolkningen jaget på flugt. Sådanne flygtningelejre findes omkring alle de lidt større byer i Somaliland.

Besøget gav mig det indtryk, at koloniherren England havde haft en god påvirkning. Næsten alle taler engelsk og opfører sig som sådanne. Det ser ud til, at der er fred og orden i landet. Det virkede, som om

På besøg hos Somalilands præsident.

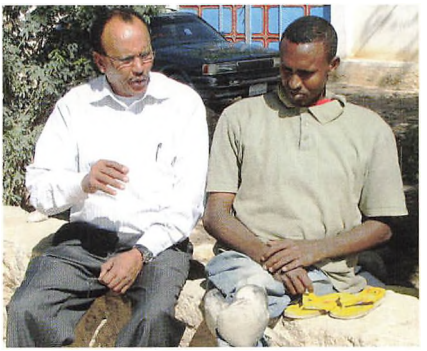

Ung mand, som vi mødte i gadebilledet. Han har ingen underben og kravler derfor rundt i Hargeisa med beskyttelse på knæene og et par gule plastiksko på hænderne.

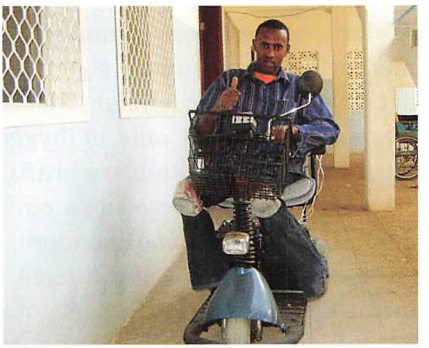

Den unge mand fik rigtig mange flere muligheder med sit liv med denne el-kørestol scooter, som vi modtog fra Varde Hjælpemiddel Central netop på det rigtige tidspunkt.

der er en aftale mellem det sydlige Somalia (tidligere italiensk koloni) og Somaliland, om at lade hinanden være i fred.

Somaliland fik dog i oktober 2008 en påmindelse om ikke at føle sig for sikker, idet tre selvmordsbombere havde blandet sig med flygtninge, sneget sig ind i landet og købt tre biler, som blev bragt til sprængning i nærheden af Præsidentens kontor, ud for FN-kontorerne og den etiopiske Ambassade. Det krævede ca. 20 dræbte. En af de dræbte var præsidents sekretær, der lige på dette tidspunkt var udenfor kontoret. Han var vor kontakt person, uddannet i USA og en person, jeg efterhånden betragtede som en nær ven, når vi mailede sammen. Etiopien er det eneste land, der har anerkendt Somaliland. Den egentlige grund hertil er nok, at det eneste sted Etiopien har adgang til havet er via havnen i Berbera, Somaliland.

I skrivende stund er Ahmed på projektrejse for at besøge vore aftagere samt være med til at åbne og fordele indholdet af vor 40 fods container nr. 25 til Somaliland. Han vil samtidig den 26. juli overvære indsættelse af den nyvalgte præsident.

Knud M. L. Glud

Den Kampmannske Gaard anno 2010. Foto: Marianne Ritter.

Mads Erichsen i sin butik i Kræmmergade ca. 1884.

Historien om M. Erichsen og Sønner

Af Søren Erichsen, Varde

Den 24. oktober 1883 kom Mads Erichsen fra Vejle og etablerede sig som selvstændig købmand i Varde. Mangt og meget er sket i tidens løb. Fra starten, hvor Den Kampmannske Gaard var midtpunkt for firmaets virksomhed, til i dag i vore moderne lokaliteter på Vestre Landevej i Varde. Disse ord skrev Svend Aage Erichsen, - som var tredje generations Erichsen - i forordet til jubilæumsskriftet, som var udgivet i anledning af firmaets 100 års jubilæum. Og det er sandt, som det er sagt! I jubilæumsskriftet fortæller Thyge Clausen, som havde lovet at fortælle om firmaets udvikling, at det hele startede nøjagtigt den 18. oktober 1883, da dagvognen fra Vejle afsætter en rejsende på Storegade i Varde eller Skovbogade, som den hed, for det var ad den vej, tømmeret fra østkysten blev ført frem til den skovfattige egn. Som han står dér, træt og mødig efter den strenge tur i dagvognen, er der noget tågeagtigt over ham, som var også han et gespenst af den hvide dames art. Er det havgusen, der svøber sig om den nøjsomme gadebelysning og slører alle konturer? Eller er det snarere, fordi vi slet intet ved om ham før nu, at vi ikke har underretninger om hans fortid, hans liv og virke i Vejle? Men købmand Mads Erichsen træder hurtigt ud af det dunkle og tager skikkelse som en solid mand. Den nye mand i købmandsgården. I virkeligheden er hans håndskrift det første billede af ham. En købmandsskrift, klar tydelig – orden og akkuratesse! Ja, men også en fast og sikker skrift, en handlekraftig mands signatur. Vi ser ham allerede tydeligere for os: En købmand, der inspicerer sin nyerhvervede forretning og konstaterer mangler: "Her er hverken sukker, brændevin eller petroleum". Men også en

omsorgsfuld ægtemand, som ikke under sig hvile efter den travle dag, men sætter sig til skrivebordet for at sende kærlige og opmuntrende ord til sin hustru, "min kjære Johanne". Det fremgår, at Johanne er forknyt, utryg ved den forestående flytning til det barske Vestjylland, så langt fra de bøge klædte bakker ved Vejle. "Jeg håber, at Du har forsonet Dig lidt mere med det, så Du ikke er så bedrøvet, som da jeg rejste. Jeg var heller ikke i det gladeste Humør, da jeg kom i går, men nu syntes jeg, at det går lidt bedre. Folk syntes godt om forretningen". Det hele ender selvfølgelig godt og Johanne kommer til sidst til Varde. Den 24. oktober bringer avisen den annonce, der markerer begyndelsen til M. Erichsen og Sønners æra. Forgængeren, Christian Pedersen beder kunderne overbringe den "mod mig udviste tillid og velvilje" til sin efterfølger, og Mads Erichsen fortsætter: "I henhold til ovenstående anbefaler jeg mig til byens og omegnens ærede beboere, med forsikring om, at reel og billig betjening stedse skal være mit formål". Hvordan var så den virksomhed, Mads Erichsen overtog på den råkolde oktoberdag? Simpelthen en rigtig god, gammel købmandsgård, et datidigt supermarked så at sige. Hovedbygningens hvælvede kælderrum var lagerplads for hestesko, eddike, sprit, levertran og lignende. Selve butikslokalet lå derimod i fløjen mod Kræmmergade sammen med kontor og privatlejlighed. Gårdskarlen var på stikkerne for at tage sig af hestene, når vognene rullede ind, men trængselen kunne være så voldsom, at der måtte skaffes vognplads hos farver Rosengård i Kræmmergade eller købmand Feddersen i Storegade, men inden handelen tog sin begyndelse, blev manden budt indenfor på kontoret, hvor der vankede kaffepunch og tobak til piben. Man kan forestille sig, at snakken er gået bravt i den gode, enkle mandfolkeatmosfære. Samtidig havde fru Johanne kaffetår med kandisknald til konerne i privaten. Vi tror nok, der blev drukket et glædesbæger den 16. december 1904, for da køber Mads - Den Kampmannske Gård – af enkefru Bastrup, og den overdrages ham "med herligheder og rettigheder, pligter og byrder".

Ægteskabet mellem Johanne og Mads havde sat lykkelige frugter, hele tre raske drenge: Niels, Holger og Carl. Carl vil vi nu straks tage afsked med. Ikke fordi han ikke var et bekendtskab værd – tværtimod! Et par ord skal han da have med på vejen. Men han træder andre stier, uddanner sig først til maskinmester, men kaster sig så over elektronik-

ken. Senere bliver han medejer af firmaet Lund og Rasmussen med afdelinger i Herning og Varde. Den sidste er begyndelsen til installationsfirmaet C. Erichsen og Søn, Kræmmergade 11, Varde – kun et godt langspyt fra Købmandsgården. Og de to andre drenge Niels og Holger er nu krøbet af matrostøjet og indtrådt i butikken, M. Erichsen og Sønner. En naturlig arbejdsfordeling har placeret Niels i købmandsbutikken, mens Holger er virksom på jernlageret med den handel, Mads syntes "han nok vil drive". Hestesko er ikke længere hovedartiklen, for den begyndende mekanisering i landbruget byder smedene på nye opgaver. Holger er ikke den, der passivt afventer kundernes ankomst, han kaster sig kækt i sadlen – på trædecyklen. Ja, det er andre tider! Det kan være drøjt nok, når han kl. 6 om morgenen mærker den kolde luft i lungerne og næsten må stå op i pedalerne for at drive cyklen frem gennem skærverne. Den 31. december 1923 går den gamle kaptajn fra borde: Mads Erichsen overdrager virksomheden til de to sønner. Der skal ydes ham 3000 kr. om året, så længe han lever, og sønnerne driver firmaet i sameje. Stadig med den samme arbejdsfordeling. Da Mads Erichsen dør, 79 år gammel den 5. august 1929, har strukturændringer medført, at fællesejet ikke er naturligt mere. Sammenblandingen af grossist- og detailvirksomhed svarer ikke længere til tidens fordringer, og den 30. juli 1937 tager de to brødre konsekvensen. Forretningen deles i to. Holger bliver selvstændig jern- og stålkøbmand, mens Niels fortsætter butikken i Kræmmergade, som en ren detailkøbmandsforretning. I mellemtiden har Holger klodset cyklen op og er blevet bilejer. Chevroletten, han køber, er ikke nyeste årgang, men giver en helt anden aktionsradius end skærveknuseren, en forøget mobilitet. Det er i disse år, han opbygger sin stålforretning, varelageret udvides, kundekredsen vokser, og der er nok at se til for staben, der udover Holger består af fru Else, som administrerer kontoret, og dertil kusk og lagerarbejder. Men så føjer det skilte sig atter sammen den 31. maj 1943, for da overdrager Niels sin andel i ejendommen, samt butiksinventaret til Holger for 93.000 kr. og dette er grundlaget for den virksomhed, vi kender i dag: M. Erichsen og Sønner. Jern og Stål. Svend Aage Erichsen, som er tredje generation i købmandsgården, er endnu kun et barn, da Holger rider stålhesten. Han kan nok give kusken en hånd med, når hestene sendes til fyraften i kæret, men afløse i kritiske stunder er han endnu for lille til. Holger Erichsen slipper ikke for modgang så lidt som andre. Et par slem-

Else Erichsen.

Holger Erichsen.

Gerda Erichsen.

Svend Aage Erichsen.

me blodpropper sender ham i sygesengen, og det er en fatal situation. Ikke blot er han rorgængeren, som skal styre det hele, men også led i arbejdskæden, to næver, der tager fat i den ene ende, mens kusken løfter den anden. Hvad nu? Ja, her træder Else Erichsen til. Hun har ikke været uvirksom førhen, tværtimod har Else Erichsen flittig slidt kontorstolen i bogholderiet. Hun er inde i tingene, og nu griber hun roret med myndig hånd og bringer skuden flot. Men så i 1949 træder Svend Aage Erichsen ind under fanerne. Han har uddannet sig i stålbranchen og lært et og andet nyt. Blandt andet om VVS. Den veltjente trædecykel samler rust, og junior kan stige ind i firmabilen, Chevrolet 1929. Hjulene på den pompøse køretøj fører ham af faderens cykelspor – længere ud. Nye tråde knyttes, mens de gamle plejes og holdes ved lige. Da Holger Erichsen dør i 1952 kan han efterlade sig en velkonsolideret og velanskrevet virksomhed. Den omdannes nu til et interessantselskab med Else og Svend Aage Erichsen som indehavere. Kontinuiteten er sikret, og traditionen kan føres videre, men de veltjente heste bliver sendt på aftægt og erstattet af en lastbil. Det går ikke længere an at fragte varerne til banen og derfra videre. Tiden kræver dem afleveret direkte til kunden. Samtidig i 1954, indfører Svend Aage nye varenumre i sortimentet, sanitet og centralvarme. Han kaster et tankefuldt blik til den Kampmannske tavle oppe på gavlen. Huset er sandelig dejligt bygget og stort tænkt, men virksomheden har fået vokseværk og er ved at sprænge rammerne. I februar 1962 køber han så grund på Vestre Landevej. Ca. 8000 m^2 mod Kræmmergades 2700 m^2. Vi er nu i de glade tressere. Der bygges på livet løs. Men på den tid kræves der byggetilladelse fra Boligministeriet. "En hertil indsendt ansøgning" i november 1962, "kan ikke for tiden imødekommes". Det ender med, at man først får lov i 1964 og så kan de første bygninger rejse sig på Vestre Landevej 69. Nu kan de tunge varer holde flyttedag. I 1972 får lagerbygningen selskab af endnu en, som foruden lager også rummer kontor, et interimistisk, for bogholderiet bliver, hvor det var. Derpå rejser endnu to bygninger i 1974, og endelig i 1978 kan hele virksomhedens udflytning fuldbyrdes, da den nye administrations- og udstillingsbygning tages i brug. På dette tidspunkt er M. Erichsen og Sønner en moderne jern- og stålforretning med 28.000 varenumre og 6000 m^2 under tag, men allerede i 1981 blev de nye bygninger for trange, og først da springet over Borgmester Niels Jensens Vej havde skaffet yderligere areal og flere bygninger, var beho-

vet sikret. 5 lastvogne betjener kunderne sammen med 3 varebiler, og til vognparken hører yderligere 3 personvogne. I den store hovedbygnings stueetage var der udstilling, først og fremmest 20 komplette badeinteriører med alt tilbehør. Desuden centralvarmekedler, pumper, saunaer, udstyr til svømmebassiner samt pejse og brændeovne. På første salen findes kontorerne med avanceret udstyr, men også demonstrationsrum, hvor smedemestre og installatører kan få vejledning og instruktion. De fire medarbejdere, der var virksomme, da Svend Aage Erichsen overtog firmaet, var nu blevet til 35.

Trods alle omskiftelser er det stadig familien Erichsen, der tegner firmaet. Købmænd i hundrede år. Den sidste af familien fra tiden i Den Kampmannske Gård, Else Erichsen døde i 1978. Men faklen er rakt videre. Virksomheden blev omdannet til aktieselskab i 1972 med Else Erichsen, Gerda og Svend Aage Erichsen, som aktionærer. Else Erichsen havde sikret børnebørnene, Søren og Jens, som direkte arvinger af hendes post. Ved denne familiedisposition er vejen for et generationsskifte uden den store økonomiske åreladning forberedt. Jens Erichsen uddanner sig i engroshandel, men interessen for flyvning får overta-

Firmaets første lastbil ca. 1955. Øverst Hald og chauffør J. A. Kristiansen. På ladet: Kræmmerpassagens olietank.

get, og han påbegynder en uddannelse som lufthavnsmetrolog i Billund Lufthavn. Han arbejder i lufthavnen både som metrolog og senere som Marshall. Jens har aldrig været ansat i M. Erichsen & Sønner.

Efter endt militærtjeneste, bliver Søren Erichsen hjemsendt som premierløjtnant i 1980 og påbegynder en uddannelse indenfor engroshandel i jern og stål samt VVS og læser sideløbende til Merkonom i databehandling. Han fortæller: I 1986 bliver jeg ansat i firmaet, som 4. generation, for at føre selskabet ind i edb-alderen. Vi har altid brugt mange penge på at være foran vore konkurrenter på IT-siden. Vores første computer var en IBM System 36 – det sidste nye indenfor minicomputere. Dengang var en minicomputer på størrelse med 1½ kummefryser og krævede eget rum med ventilation. Far, Svend Aage Erichsen dør pludselig under en ferierejse til Barbados i 1989 og det besluttes, at jeg, der nu var prokurist, og Kurt Nielsen, der var salgsdirektør, skulle overtage ledelsen af virksomheden i et parløb, således at Kurt Nielsen skulle tage sig af indkøb og salg og jeg skulle tage mig af ledelse, administration samt økonomi. Til hjælp for ledelsen blev der indsat en professionel bestyrelse med Vagn Aage Jensen som formand, Jens Erichsen som næstformand og som menige bestyrelsesmedlemmer blev indvalgt selskabets advokat, Gregers Vogel samt Gerda Erichsen, som også var selskabets hovedaktionær, og mig. Endnu inden den nye ledelse havde fået tørret sveden af panden, havde selskabet allerede købt konkurrenten i Storegade, Jens S. Jensen Varde A/S. Som kuriosum skal nævnes, at Vagn Aage Jensen er søn af Jens S. Jensen. Jeg kunne se i de gamle regnskaber, at i 1982 krydsede de to selskaber hinanden omsætningsmæssigt – Jens S. Jensen på vej nedad og M. Erichsen & Sønner på vej opad. Med købet af Jens S. Jensen Varde A/S, blev sortimentet kraftigt udvidet og den ganske lille værktøjsafdeling blev pludselig tre gange større og der blev udvidet med yderligere en afdeling for landbrugsmaskiner og tekniske artikler. Med i handlen hørte ikke ejendommene i Storegade, hvorfor den store opgave straks var, at få flyttet værktøjsaktiviteterne ud på Vestre Landevej, til den bygning, som var blevet tilkøbt fra Robert Reintoft adskillige år tidligere. Landbrugsmaskinafdelingen blev flyttet ud på selskabets lager på Snedkervej. Efter nogle år med aktiviteter i hver sin ende af byen, bliver der mulighed for at købe naboejendommen på Vestre Landevej 71 af Varde Traktorlager og en

Mads og Ane Johanne Erichsen.

De 3 børn, Niels, Holger og Carl.

Familien på søndagstur.

sammenflytning af aktiviteterne er en realitet i 1993. Op igennem halvfemserne tilkøbes adskillige agenturer og forhandlinger indenfor landbrugsmaskiner og værktøj, bl.a. overtages landbrugsmaskinafdelingen fra Holstebro Jern- og Stålforretning.

I slutningen af halvfemserne begyndte jeg at få hjerteproblemer, og det endte med en større hjerteoperation i november 2000. Vi besluttede da, at selskabet skulle have en ny ledelse, men i kulissen stod en af selskabets mangeårige samarbejdspartnere klar til at købe M. Erichsen & Sønner og en Lemvigh-Müller overtagelse af selskabet var en realitet pr. 1. maj 2001. Ved samme lejlighed fratrådte Pia (min kone), og jeg vores stillinger og bestyrelsen nedlagde sit hverv, men Kurt Nielsen fortsatte herefter nogle år som ny administrerende direktør under de nye ejere.

M. Erichsen & Sønner æraen er nu sluttet 118 år efter det startede. Da virksomheden blev solgt, var der ansat 63 medarbejder og omsætningen havde rundet 150 mill. kr.

Efterfølgende har Jens Erichsen uddannet sig til flyveleder og arbejder i Esbjerg Lufthavn, Pia Erichsen har uddannet sig til sygeplejerske og arbejder på Sydvestjysk Sygehus og Søren Erichsen bestrider flere bestyrelsesposter samt arbejder som forretningsfører for en større ejendomsbesidder. Gerda Erichsen, der i dag er 75 år, passer stadig sin gård i Blåvand og nyder at spille Bridge.

Jens og Søren Erichsen. Foto: Marianne Ritter.

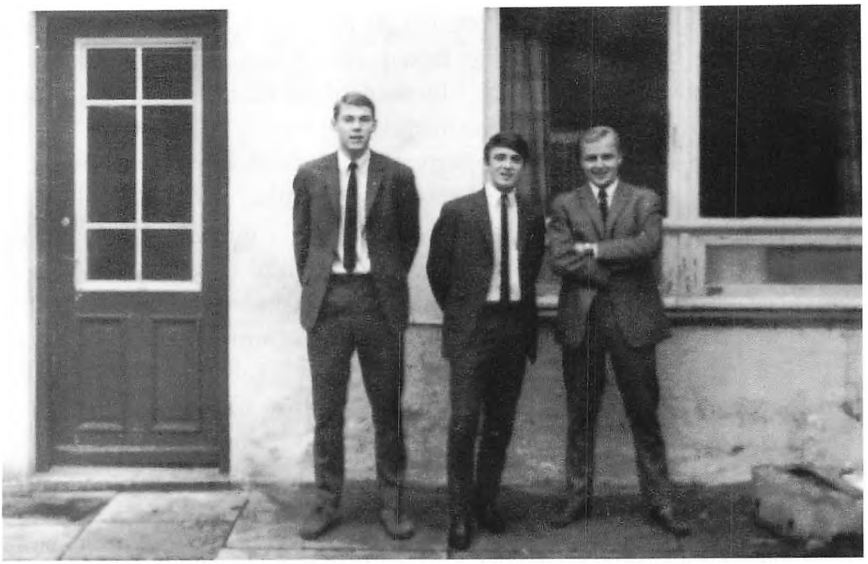

Fra venstre: Niels Erik Andersen, Erik Komiski, Gråsten og Bent Krogh.

Kludekræmmerne var et sammensat hold fra Bechsgaard og Fenger. Holdet bested af Boye, Bent Krogh, Preben Kirkelund, Torben Storgaard og Bjarne C. Pedersen.

Mine første 4 år i habit

Af Torben Storgaard, Varde

Jeg blev født 1948 i Nr. Snede, og flyttede til Varde som 7-årig. Efter skoletid var jeg i flere år piccolo på Hotel Varde. Her blev jeg kontaktet af Benny Pedersen, om eventuelt at komme i lære 1. september 1964. Benny Pedersen var søn af den dengang kendte Aksel Pedersen, som lavede et stort arbejde inden for Varde Gymnastikforening. Benny havde også 2 brødre - Uffe og Børge – som mange vardensere husker endnu. Min mor syntes ikke om, at jeg skulle arbejde i hotelbranchen. Et godt tilbud fra daværende dir. Gunnar Nielsen, om at flytte med til hans nye og moderne hotel Marina på Strandvejen blev derfor afvist. Piccolouniformen blev ombyttet med habit, skjorte og slips, og min uddannelse kunne tage sin begyndelse. Jeg kom i lære som 16-årig og boede hjemme hos min mor i Nørregade, som var meget syg, og døde kort tid efter. Min 18 års fødselsdag blev fejret i butikkens kælder, som blev ryddet og Beatles musik fra den transportable grammofon lød ud af højtaleren til en flok unge langhårede. Vi var, da jeg startede, 2 elever, Meinhadt Petersen og så mig samt 2 udlærte: En butikschef og en 1. mand (dekoration). Det var en lille butik med baghus som lager. Nabobutikkerne var Korsgaard Guld og Sølvbutik, som senere blev overtaget og blev første del af flere udvidelser, og naboen til den anden side var Toftegaards parfumeri. På den anden side af gaden, ca. overfor, var Ballebys legetøj og Magasin 0-13, som blev etableret i det tidligere Kaas, Teatercafeen. På dette tidspunkt havde Ludvig Bechsgaard også en butik i Gråsten.

I min læretid lærte jeg i perioden af 3 forskellige: Meinhadt Petersen fra Glistrupsvej, Niels Erik Andersen fra Vestre Landevej og Bent

Avisannonce fra 1968.

Krogh fra Hjertingvej, og som stammer fra Hallum/Kvong. Vi havde ingen kantine, men ved det daglige bankbesøg kunne man også nå, at besøge "glade Anna" og købe sig en kakaomælk og ¼ walesstang. Der var i butikken 3 stole, som ofte var de besat af andre elever. Vores skrædder, Harry Damgaard Nielsen, boede i Nørregade. Ham og hans kone arbejdede hårdt, og kom næsten aldrig ud. Vi kunne så fortælle dem - alt om - hvad der skete i byen, for det ville de gerne have andel i. Om formiddagen var der her altid kaffe, og nogle gange med en mellemmad. Ja, her var der næsten altid fyldt om køkkenbordet. Dengang var 1. maj og 1. november bøndernes handelsdag. Så havde vi meget at lave, og man kunne blive både træt og søvnig. I de dage var butikken fyldt op med alt, hvad der var brug for det næste halve år: Arbejdstøj, undertøj med lodden vrang, sokker og arbejdsskjorter. Vi klarede det altid, men ved et nytårsudsalg hændte det, at en søvnig Bent faldt i søvn ved mærkningen. Frakkesalg - uden selv at bruge frakke – var ikke let, men det gik lettere med plussalg: Ja, man solgte bukserne rigelig store, for så køber de nok selerne bagefter. Det var også lidt salgsproblemer om sommeren, for da brugte flere ikke underbukser, men vi solgte alligevel nogle. Det store modehit var dengang norske pullover og anorakker i mange farver. Beatles prægede også moden i disse år. Man købte Beatlesjakker og Beatlesbukser. Men vi havde også mange sjove ting - de første år -, som vi ikke har mere. F. eks. snydeskjorter også kaldet "klipfisk". Det skulle dengang svare til en hvid skjorte. Et hvidt stykke som kom ind under vesten, som var på mode dengang. Skulle man være rigtig fin så købte man foruden en knækflip til. Vi havde også bløde hatte med svederem. Når manufakturhandler H. C. Pedersen købte sådan en hat skulle vi altid indgravere med bogstaver i svederemmen: "Den hat har jeg stjålet fra H. C." Det var også i min læretid, at Vardegarden blev etableret. Vi leverede de første uniformer, og vi lærlinge skulle rengøre tøjet efter brug, samt opbevare dem på vores lager. Det var ikke altid lige sjov, for støvler efter heste, var godt nok lidt ulækre at rengøre. Vi udlejede også selskabstøj, så som smokinger og kjolesæt. De blev rengjort og børstet og man kunne tit finde lidt småpenge, nøgler, kuglepenne og måske en sang. Det var altid spændende, at have besøg fra de forskellige firmaer, og høre om mode eller høre nyheder fra den store modeverden. Nogle gange "vankede der lidt brødpenge" til vi lærlinge, så

En piberygende nyudlært i 1968.

skulle vi selvfølgelig også nok huske, at sælge deres varer – det er klart! Vi fik også altid nogle gode historier. Jeg tror Varde var populær for mange repræsentanter. Man hørte tit, at der var gang i den på Hotel Vestjylland, som min onkel ejede. Der fortælles, når de pæne repræsentanter havde fået lidt rigelig med øl og puncher, gik de på hænder eller sprang buk igennem hele hotellet, ja, og sammen med de lokale butiksindehavere. Tænk sig - flere af disse repræsentanter kørte med tog, men det ændrede sig hurtigt, og alle har nu bil. Jeg mindes også, at vi også dengang gjorde meget ud af vinduespyntning. Speciel op til de store begivenheder, f.eks. jul. Benny Pedersen, vores ekspedient, var også firmaets dekoratør. Jeg beundrede meget hans skilte, som blev håndmalet med mårhårspensler. Min startløn kan jeg huske var meget lav - kun 290 kroner pr. måned.

Vi solgte dengang Pumastøvler, og fik besøg af den kendte stopper fra AGF: Hans Chr. Nielsen. For en ung mand, som var interesseret i fodbold, var det en stor dag. Han var kendt og han var landsholdsspiller. En anden ting, som var knap så rar, var da jeg langhåret blev sendt til frisøren, og trukket i løn. Tænk det hår ville jeg gerne havde lidt af i dag? Min handelsmedhjælpereksamen startede på Jacobi Skole. Delvis i arbejdstiden og dels om aftenen. Vores faglærer var Christensen, som senere blev kendt for hans mange år hos Fenger.

Da "Deres Tøjekspert" gik konkurs, tjente jeg en skilling med oprydningen. Jeg hjalp til i 14 dage på Centrallageret i København. Konkursboet blev ledet af en tidligere Varde-dreng, Bent Simonsen fra Åvangen. Tøjet blev bundtet med snor og blev fragtet rundt i lagerhallerne i trillebør. Det var jo før palleløfternes tid. Boss of Scandinavia – et flot navn – havde "Deres Tøjekspert" fået indregistreret. Den gik nu tabt. Ja, og tænk så, i dag er Boss (Hugo Boss) et af verdens bedste Brand for herretøj. I de 14 dage boede jeg hos min fætter og hans familie på Østerbro, og havde her blandt andet, en sjov nytårsaften og fik for første gang, "en lille blæser på"?

Jeg boede i mange år hos den søde fru maler Andersen i Nygade. Her havde jeg en lille hyggelig lejlighed på 1. sal. Men havde først lejet et værelse hos fru danselærer Grane på Frisvadvej. Varde havde dengang 5 herretøjsbutikker: Toft, Bruun, Fenger, Kjeldsen og Bechsgaard. Jeg nåede i min læretid at spise på datidens 3 populære pensionater: KFUM, Christensens pensionat og Markussen. Men salg har

altid været i fokus: Ludvig Bechsgaard var sørme ikke glad, når kunder gik uden at have købt noget. En god forklaring var nødvendig. Ludvig Bechsgaard havde byens første Toyota Crown med automatgear købt i Brøns. Jeg husker endnu også, da vi gik igennem muren til fru Korsgaard og udvidede forretningen, samt at vores kælder blev udgravet af personalet i overalls. Jo, man var alsidig dengang. Hos min onkel Åge og hans dejlige kone Elvira i Nicolajkirkestræde, fik jeg vasket alt mit vasketøj, også alt mit møgbeskidte fodboldstøj. Det var ikke altid lige populært uden vaskemaskine. Her var der også et par friske drenge. Mine fætre Ove og Per.

Varde badeanstalt har været midtpunkt for mig i mange år. I fodboldsæsonen fik man bad 3 gange ugentlig. Om vinteren gik man på badeanstalt, hvor Eigil, også kaldet "bade-Petersen huserede. Her sad man om lørdagen bagefter og klunsede på massagebænken om de medbragte øl. Jeg glemte at fortælle, at i den første elevtid, var man også bud. Vi havde en gammel "long John", hvor jeg husker den skæve og løse saddel. Vi havde også en almindelig varecykel. Den så jeg her i sommer i Krusmølle i Sønderjylland. Vi var inde i en gammel gård- og kunstbutik, hvor cyklen stod med navnet Bechsgaard prentet i siden. Jeg var også i en måned, nede at hjælpe i vores Gråstenafdeling hos Nicolaj Bøtcher. Det var en god tid, og det var spændende at møde det Sønderjyske sprog, som godt kunne være vanskeligt at forstå. Her spiste jeg hos fru Lei, og når snakken gik omkring spisebordet, var det tit brug for oversættelse. Jeg glemte også at fortælle, at om fredagen i Varde havde vi åben til kl. 20, og den første fredag i måneden, kørte vi ud med en "rykker" på kundernes gæld. Vi fik 10% i provision, så det gjaldt om at ramme kunderne hjemme, inden lønnen var brugt. Men efter endt læretid kunne jeg ikke blive hos Bechsgaard, og måtte i ½ år rejse til Kolding som udlært ekspedient hos Grønfeldt, inden jeg skulle ind og springe soldat hos Livgarden.

Nu 46 år efter mine første 4 år i habit kan jeg sige, at ringen endnu ikke er sluttet. Jeg står stadig i habit, men jeg kan se tilbage på en dejlig og god tid med mange dejlige kunder og mange gode minder.

Danmark er noget møg

Af Karl Erik Nielsen, Barrit

Hvor er det bare alt, alt for varmt! Hvorfor står regnen ikke ned i stænger, som den skal, når det er sommer i Danmark? Hvorfor er himlen ikke bare fyldt med tunge grå skyer i stedet for de der underlige fnuggede vattotter, der sejler dvask og dovent af sted i alt det blå? Hvad er det for noget rod?! Nej. Det var meget bedre i gamle dage, da vi havde en anden regering, der havde styr på sagerne, og hvor der ikke var alle de kvinder i Folketinget, og hvor politiet ikke jagtede ærlige skatteborgere, der bare ved et sort uheld var kommet til at snyde for nogle få millioner – og derfor havde tid til væsentlige ting som at lodse andemor og hendes søde unger over gaden! Det var tider! Da var der noget ved at være dansker!

Sidste sommer var også en møgsommer med regn og blæst og næsten ikke noget badevejr. Alt var bare fuldstændigt sygt, gråt, vådt og snot i næserne. Så det var rigtig træls! For slet ikke at tale om vinteren, der fulgte. Den var da fuldstændig hen i vejret! Kold som bare pokker og med mængder af sne, der skulle kastes, skubbes og fjernes, for at posten - det magelige bæst – kunne køre helt op til brevkassen, så han undgik at få bare den mindste smule sne på sine fine poststøvler! Hold op, hvor er det et dumt land vi bor i med en dum regering og en klimaminister, der ikke har styr på bare den mindste smule klima!

I øvrigt er der også alt for mange biler på Vejle broen, og priserne på kartofler er fuldstændigt vanvittigt høje! Fjernsynet er simpelthen helt ude i hampen. Reprisekanalen, som selv kalder sig for DR, sender konstant elendige serier, der var moderne på Metusalems tid, for hundrede og syttende gang, og landet er ved at køre rabundus, fordi Pia og Obama fører sig frem med en fuldstændig vanvittig overbudspolitik, og fordi hjemmehjælperne svindler sig til et sug af en ciga-

ret, som regeringen også lige har besluttet er dødsensfarlig. I øvrigt er den også alt, alt for dyr! Det er også regeringen, der har bestemt at alle Danmarks køer må prutte så meget, at hele verdens klima trues af overophedning på grund af al den CO2, de slipper ud!

LORTELAND sagde engang en klog og folkekær skuespiller – og hvor havde han ret! Vi lever i et lorteland med alt, alt for mange biler og dræbersnegle og med et mylder af alle de der kulørte, som vi kun har et farligt bøvl med! Det eneste positive, der vist nok kan siges om vores land er, at vi har ytringsfrihed. Vi har lov til at brokke os lige så meget, som vi vil uden at risikere at få hoved eller andre nødvendige legemsdele kappet af! Ikke engang landets ministre og andre vise fædre og mødre er fredede – og heldigvis for det! Vi skal nok fortælle dem, når de drikker for meget og for dyr rødvin, kører for langt i taxa i stedet for arbejder for den alt for store hyre, de får. Eller når landets kvindelige udenrigsminister helt meningsløst tager på en for længst bestilt og betalt familieferie i syden i stedet for at nikke ja og ammen til Hilary ved et møde helt ovre i Canada om tøvejr i polaregnene. Disse polaregne ligger jo alligevel så langt væk. Så det kan da være ret ligegyldigt, hvad der sker med dem – og så er der også alt for koldt for os varme – og sol hungrende danskere!

Vi skal nok råbe vagt i gevær, når Helle og Villy indgår politisk ægteskab (Gu've', om ikke også de har noget upolitisk kørende ved siden af – det har de nok, for med den slags mennesker ved man aldrig!) Og nu vi er ved Helle: Hvordan i alverden kan hun tro, at hun, som i den grad fører sig frem som socialdemokratisk statsministerkandidat, kan tillade sig at leve på polsk med en udlænding med det helt klare formål at snyde staten for gode skattekroner? Og hvordan kan hun tillade sig at flytte sit barn fra den gode folkelige folkeskole til en grum, sort og kapitaliseret privatskole, der kun er for de rige egoistiske pamperes børn? Og hvordan kan Mette vende totalt på en tallerken og gøre præcis det samme, bare fordi hendes barn har problemer, som bedre kan løses i en anden skole? Sådan noget kan socialdemokrater altså ikke tillade sig – og det skal vi nok sørge for at fortælle dem. Ja, vi skal! Det er naturligvis noget helt andet, når statsministeren gør det samme, for han er jo bare en skide borgerlig, og den slags gør jo alligevel helt, hvad der passer dem. Og hvad med Villy? Han er i hvert fald ikke et hak bedre! Lige før var han det røde-

ste røde, og hvad er han nu? En superkapitaliseret borgerdims! Men hvad er han, hvis Helle ikke bliver statsminister? Bliver han så rød igen? Man kan ikke regne med noget som helst i dette syge land! Det der passede i går, er fuldstændigt ude i hampen i dag. Se bare på alt det de såkaldt kloge fortæller, vi skal spise for at leve længere uden at blive en del af ældrebyrden. Det ene øjeblik siger de, at vi endelig skal spise en masse frugt og fisk hver dag. Den næste får vi alverdens sygdomme, hvis der sniger sig bare den mindste smule fedt ind på sidebenene! Spørgsmålet er om de overhovedet ved noget som helst om det, de siger. Vi bor i et lorteland!

De unge, der hverken kan skrive eller regne eller bare bestå den simpleste Pisa-test, de snakker et sprog, som alle, der er bare én dag over fyrre ikke forstår en hylende prut af. De kan ikke snakke som almindelige pæne danskere. De kan kun det der underlige rapperi, der kun går ud på at svine pæne borgere til med latrinære amerikanergloser, som ikke en mors sjæl forstår: Prøv bare at se her. Forestil jer en fjortenårs kropssild i skarp sovs og street look, der først hører moderens venlige stemme og senere møder en oldsag af en mand: Kan det være rigtigt, at det skal være nødvendigt at tale sådan for at forstå de unge? Havde vi haft nogle ordentlige politikere, så havde de for længst sørget for, at de unge lærte at tale ordentlig dansk!

Fuck for en lyd, der hvæser og knalder!
Åh shiit og fuck, det' mor, der kalder!
Jeg skrider og smutter ud af manegen,
Mens konen præd'ker og lufter protesen.
Hun ævler så langsomt, fordi hun er olding,
En kone på fyrre – og så'r hun fra Kolding!
Jeg keder mig såd'n, det' virk'lig neder'n!
Hun si'r HOLD MUND, for hun er leder'n!
Jeg ørler i stråler og pink – lilla pletter,
Mens konen præd'ker i dage og nætter!

(En pæn herre kommer forbi, og det udløser selvfølgelig en ny svada)

Mother – fucking, der kommer en spasser.
Hva' så makker, har du glemt din sygepasser?

Glemt din rollator med blinklys og bremser?
Har du skidt en stork med blå himstregimser?

(Den stakkels mand er naturligvis helt kørt af sporet, men han forsøger da med et lille pip) STOP, STOP! Jeg forstår ikke det der! Hvorfor snakker du sådan, og hvorfor skal det gå så hurtigt? Jeg kan ikke følge med! (Nej, han kan ikke følge med, men hvorfor? Jo, det kender pigen svaret på)

Det' fordi, du er gammel
Mindst over tyve!
Du ka' jo bare øve dig!

(Han er helt sikkert for gammel, Han kan bestemt ikke snakke moderne, men han er stædig, og vil gerne prøve) Øve mig, siger du, men jeg forstår ikke engang, hvad ordene betyder. Hvad betyder det ord "FUCK", som du sagde til din mor? Forklar mig lige det. FUCK YOU! (Det var noget af en udmelding, den unge dame kom med der, men gad vide om vores mand helt er klar over, hvad pigen sagde? Tro mig, pigen er!) Jamen det gør jeg så! Øve mig, siger du. Fortæl mig hvordan jeg øver mig. Hvordan gør jeg? (Og her får han så opskriften):

Bare snak for Fanden!
Slå hul i spanden.
Sluk for hjernen,
Brug røven og kværnen!
Slå brættet ned og få fart på skruen,
Så kommer der gang i tøsen og fruen!

(Nu har han fanget pointen og rytmen, og selv om han er en smule betænkelig, tager han bladet fra munden og lader pigen smage sin egen medicin): Ja, det er jo meget godt, men...

For fyre som mig der ik' hører til de skrappe,
Er sproget så svært, for nu ska' man rappe!
Nej, ikke som anden i de go'e gamle dage,
Der bare sagde rap, for det gjord' dens mage.

Nu skal du rappe, for så er du smart.
Få kæften på plads og vær omstillingsparat!
Du tro'de du ku' de fedeste gloser,
Men det er kun tegn på verbalpsykoser!
I dag er det yt at vær' yt, men fedt at vær' slank!
Og er du til røg, er du død. Du var ham, der stank!
Luk røven makker, du stinker af gylle!
Find stilen mand, hop ind på din hylde!
Det' cool at vær' hot!
Det' skod at vær' not!
Følg strømmen mand og lær teknikken.
Brug ord du kender fra lagengymnastikken.
Sig FUCK – FUCK og atter FUCK!
Og sig det igen, Det ka' aldrig bli' nok!

FUCK din moster, Fuck hend' i øret.
FUCK det hele og bli' skæv og pløret!
Fuck Lars Løkke, han sidder på smørret.
Fucking dig, du har en pind i øret!
Fucking the duck fordi den vil rappe!
Fucking dem, der tror, de er skrappe
og ka' de gloser, som kun er for unge
og ikke for os, der er gamle og tunge!
Gi' dem en finger og brug den, der er til Fuck!
Slå så i bordet, for nu er det nok!
Råb på din kvinde og dyrk noget rock!
Kild hend' i hånden – Gå hjem - og FUCK!

Vi danskere er gennemgående nogle brokkehoveder! Selv om vi år efter år bliver udråbt som verdens lykkeligste folk, så er vi alligevel så frygteligt utilfredse med alt og alle. Det er næsten som en national-sport at brokke sig mest muligt. Vi er i den grad utilfredse med den til enhver tid siddende regering, og det er flintrende ligegyldigt, om den er rød, blå, grøn eller sort. Vi glemmer helt, at vi lever i et velfungerende demokrati, og at vi altså selv har valgt de mennesker, som sidder inde på "Borgen" og bestemmer. Vi er utilfredse med vejret og maden, der altid er fordærvet i supermarkedet, Vi er utilfredse med at regeringen

lukker alle de der "andre" af anden etnisk herkomst ind i landet. De er underlige og anderledes og klumper sig sammen i ghettoer – helt på samme måde som danskerne der i "gamle dage" rejste til Amerika og grundlagde Solvang. – Mærkelige mennesker! Altså ikke dem fra Solvang – forstået! Vi brokker os over det hele. Vi elsker at skælde ud på systemet, på priserne, på vejret, på naboen, fordi han slår græs søndag aften, når du skal grille dine klamme pølser fra det supermarked, der ikke lige havde det pølsemærke, som du har hørt er det bedste. Du brokker dig over din teenager søn, fordi han er luddoven og sidder og griller pølser søndag aften i stedet for at slå din græsplæne! Hvad er det, der gør, at vi tilsyneladende er så utilfredse, selv om vi, når vi bliver spurgt, fortæller noget helt andet? Vi har det jo som blommen i et æg. I hvert fald hvis vi sammenligner os med næsten hele den øvrige verden. Vi bor i et lille smørhul i et af verdens absolut bedst fungerende demokratier. Vi bor i et af verdens allerrigeste lande, hvor ingen behøver at sulte eller frygte for myndighedernes overgreb, når man udtaler sin uforbeholdne mening om samfundet og dem, vi har valgt til at styre vort samfund. Vi har en fri og uafhængig presse som vogtere af vores demokratiske rettigheder. Vi har det godt i Danmark, så hvad Fanden brokker vi os over?! (Undskyld for det slemme ord.)

Jeg tror faktisk ikke, vi er så utilfredse. På en eller anden måde er det blevet en del af vores kultur at brokke sig, uden at brokkeriet betyder ret meget. Det er lidt skægt at brokke sig. Så kommer man i kontakt med andre, og det er hyggeligt. Man kan jo altid skælde lidt ud på statsministeren eller på vejrprofeterne i fjernsynet. Det er ganske ufarligt. Man ved udmærket, at det ikke hjælper en pind, men man kommer af med nogle aggressioner, og det føles helt rart. Måske var bilens batteri fladt til morgen, eller måske var konen en møgsur kælling. Ham statsministeren er jo alligevel helt der ovre i Københavnstrup, hvor han sikkert lænser den slunkne statskasse for en masse penge for at putte dem i egen lomme, så han er sikkert bedøvende lige glad med en smule brok. Fra altid velunderrettet kilde (de kulørte ugeblade hos frisøren) erfarer man om en rigtig spændende og hyggelig skandale med en eller flere af de kendte. En romantisk forbindelse, lidt utroskab, et enkelt milliardunderslæb eller andet guf - alt kan bruges. Man ved jo selvfølgelig godt, at det sagtens kan være løgn og latin det hele, men det gør ikke det fjerneste. Og det er jo sjældent, at der er røg, hvis ikke

der er en brand. Så man kan roligt snuppe et par halve sandheder, lægge dem sammen og få en rigtig lækker og sensationel hel sandhed ud af regnestykket. Men hov? Kan noget være mere eller mindre sandt?

Sandheden? Hva' for en sandhed? Sandheden, sådan bare sandheden. Hvad er sandheden? Joh altså. Sandheden er altid ilde hørt. Ja, det er sandt nok, Men er sandheden altid sandheden? Jeg mener, findes der flere slags sandheder. Nogen, der er mere sande end andre? Der findes i hvert fald sandheder med modifikationer: Hvis jeg nu siger: Villy Søvndal er en idiot! Er det så sandt? Tja, det er det vel – i det mindste i én forstand, Men det er nok en sandhed med modifikationer. En idiot er en person med en maksimal intelligenskvotient på 35! Men hvad er minimumsgrænsen? Det er et spørgsmål, om det er sandt at Villy Søvndal er en idiot! Ja, men så Lars Løkke da? Er Lars Løkke også en idiot? Nej, han var bare bilagsrytter – måske. Er det nu også sandt, at Løkke var bilagsrytter, når han selv siger, at det ikke passer? Og hvis det passer, så er det jo usandt! Så er spørgsmålet jo, om det er usandt, at det er sandt. Sandheden er svær at få styr på... Marie er gravid! Er det med Lars Løkke? Nja.. Mon det nu også er helt sandt? Jo, det står selv i Se & Hør! Altså, at Marie er gravid. Jamen bliver det mere sandt af, at det står i Se & Hør? Kan noget være mere eller mindre sandt? Kan sandhed gradbøjes? Sand, Sandere og Sandest! Nu det med Marie, der er gravid... Er det sandt, at Joachim slet ikke er gravøren? Joachim er ikke gravør! Joachim er en næsten almindelig landmand, der hvert forår spreder sin sæd ud over markerne ganske som andre landmænd. Jamen, hvis han gør det, så kan han jo ikke være fa'ren! Hvad så med Frederik? Frederik, ham med Mary? Nej, det er i hvert fald ikke sandt, han er sådan en pæn fyr... Og så med sin svigerinde! Eller Lars eller måske Villy? Nej, nu går det for vidt! Lars og Villy? Begge to? Det står ikke i Se & Hør! Bliver noget mere sandt af, at det ikke står i SE & Hør? Ja, for hvis sandheden skal frem... Det skal sandheden ikke altid! Hvorfor skal sandheden ikke altid frem? Fordi sandheden er ilde hørt! OG DET ER SANDT!

For otte år siden konverterede jeg fra at være vestjyde til at blive østjyde. Det vil sige ikke sådan rigtigt, for jeg er født og opvokset i Randers. Men 18 år som forstander for Vardeegnens Ungdomsskole blandt nogle af landets kvikkeste elever fik mig næsten til at føle, at jeg var en rigtig vestjyde. Jeg forstod sproget. Jeg havde også vænnet mig

til smagen af salt i munden og havde også lært at sprede tæerne for ikke at drukne i sandet. Jeg havde lært, at godt nok var de gæve vestjyder ikke særligt snakkesalige, men de var på én gang både sindige og beslutsomme. Jeg mødte mange seje, dejlige og prægtige mennesker der ovre i vesten ved landets yderste kant. Jeg stortrivedes i Varde, og jeg blev næsten en rigtig Vardenser – ganske vist med en, synes jeg, klædelig østjysk accent, men jeg lærte aldrig helt at forlige mig med vestens totale mangel på høje ranke bøgetræer og nogle ordentlige bakker til afveksling fra de muldvarpeskud I betegner som bjerge!

Ti år efter min ankomst til Varde blev jeg opfordret til at skrive i Vestjyske Fortællere. Jeg sluttede mit indlæg med en kraftig opfordring til at få rettet op på disse helt åbenlyse mangler. I dag 16 år efter denne opfordring må jeg med sorg konstatere, at der ikke er sket noget som helst!

Sig mig engang kære vestjyder: Hvordan synes I selv, det går?! Hvis dette land havde haft en ordentlig og ansvarlig regering, så ville der have været helt andre boller på suppen! Se da at komme op ad hullerne og få rejst nogle store lodret stående bøgetræer og få så fat i nogle maskiner, der kan skubbe noget rigtig muldjord sammen til nogle buler og bakker, der kan give lidt sved på panden at bestige! Jorden I skal bruge, kan I hente her i Østjylland. Vi har masser af fed lækker muldjord! Sker der ingenting så vær helt sikker på, at der vil blive snakket her i det rigtige Danmark om de sendrægtige og dovne vestjyder!

Godt ord igen! Det er sjovt at lytte til alle de mere eller mindre tåbelige udtalelser vi danskere hele tiden strør omkring os. Noget af det, der bliver sagt er virkelig både dumt og fjollet. Noget er direkte sårende for andre mennesker, og meget af det, der bliver spyttet ud, skyldes jo direkte uvidenhed eller misundelse. Det kan somme tider være svært at forstå, at personer i ansvarsfulde stillinger og ikke mindst dem med høje lønninger også kvajer sig af og til, de er jo trods alt også en slags mennesker. Og så kan det være meget nemt at blive godt og grundigt forarget. Det kunne måske være, at en lidt grundigere forundersøgelse af tingenes tilstand ville kunne have sparet én for besværet med at blive så forarget. For mange år siden sagde en kollega til mig: Du skal ikke forarges, du skal undre dig! Det var slet ikke så dumt sagt. Tingene går så hurtigt i dag, at det kan være svært at følge med. Man bliver bombarderet med krav fra alle sider. Man

skal være omstillingsparat og med yderst kort varsel være i stand til at skifte stil og funktion, ja næsten også tillægge sig en helt ny personlighed og alt naturligvis på én gang og med et stort smil. Man skal være effektiv, effektiv og endnu mere effektiv. Man er på hele tiden! Det er mere end forståeligt, at der engang imellem skal lettes på det indre tryk, og så kan det godt være, at det går ud over naboen, ham med den "forkerte" kulør, ministeren eller den sindige vestjyde. Man brokker sig – men samtidig er danskerne verdens lykkeligste folk! Jeg elsker brokkeriet her i mit østjyske land. Det er rigtigt godt, at alle kendisserne kvajer sig på stribe, og det er godt, at fru Jensen kissemisser med borgmesteren. Det giver kulør på tilværelsen for os andre, der aldrig laver den slags, og så har pressen - både den seriøse og den med de mange kulører noget at skrive om. Vi kan brokke os over, at vi sikkert er med til at betale for alle dumhederne. Vi råber op, og forarges – og får lettet på det indre tryk – Og jeg får noget at skrive om i mine revytekster! Ud over at glæde mig over brokkerierne, og skrive revytekster, så glæder jeg mig utroligt over at bo i et "Guldaldermaleri" med høje lodrette træer, stejle træklædte skrænter lige ned til der, hvor Vejle Fjord henter sit vand fra Kattegat. På markerne kun ti minutters gang fra huset græsser 600 økologiske stude på lige så mange tdr. land af Barritskovs jorde. Et flot syn! Jeg føler overhovedet ingen trang til at brokke mig. Det skulle da lige være det åndssvage vejr, de lige så åndssvage ministre og priserne på kartofler, der er alt for høje – specielt nu hvor mine egne og meget bedre kartofler i haven er ved at være brugt op!

I øvrigt regner det. Nej det øsregner! Åndssvag sommer!! Møg land!

Karl Erik Nielsen

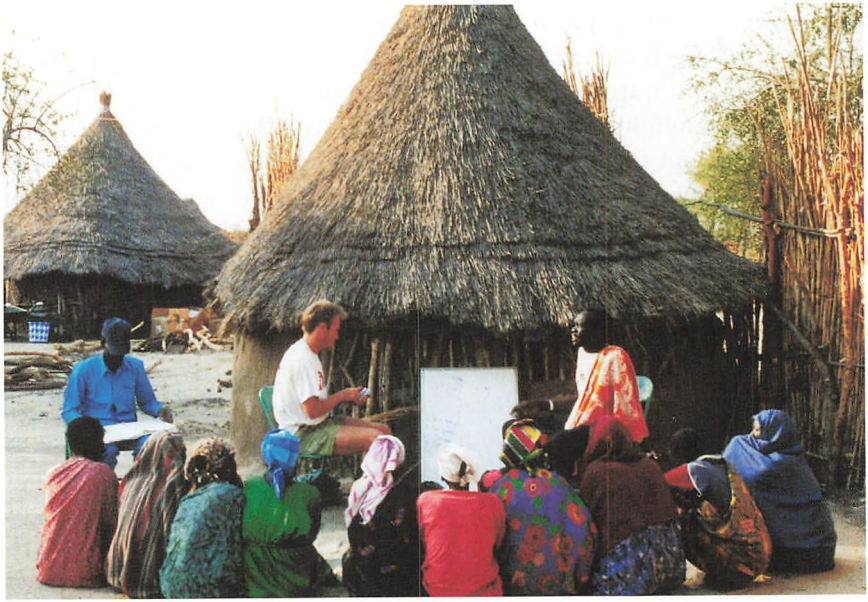

Rundvisning af jordmødre (TBA) Traditional Birth Attendant.

"Give me Five".

Virkeligheden overgår fiktionen

Øjenvidne beretning om det virkelige liv i Varde, i Sudan og i organisationen Læger uden Grænser.

Af Søren Brix Christensen, Rungsted

Afsked med Sudan

Tidspunktet var kommet. Efter 6 mdr. som eneste læge for Nuerfolket i Lankien, der er beliggende i det sydlige Sudan, skulle et lille propeldrevet fly for enden af en primitiv landingsbane ,bringe mig tilbage til den civiliserede verden. En lille gruppe af lokale beboere er forsamlet for at vinke farvel. Pludselig bryder en kvinde frem fra gruppen og lægger sin krogede hånd på min skulder. Vi ser hinanden ind i øjnene, men ingen af os siger et eneste ord. Hun var vel 30 år gammel, men hun var mærket af et hårdt liv – hendes ansigt furet og huden rynket. Der var noget, hun ville fortælle mig, men vi talte ikke samme sprog, og dog anede jeg godt, hvad det var, hun ville sige. Hun var mor til et af de børn, som vi med held havde behandlet for en livsfarlig meningitis. Hun havde tidligere mistet et barn pga. samme lidelse, og nu var hun gået en lang vej for at udtrykke sin taknemlighed. Vi gav hinanden et knus, og hun sendte mig et stort smil. Det var afslutningen på mit ophold i Sudan, et ophold, der havde lært mig meget om at være læge og menneske i en hel anden del af verden. Lige der, forstod jeg for altid, at lægegerningen var det rigtige valg for mig.

Opvækst i Varde

Jeg er født og opvokset i Varde, hvor jeg sammen med mine forældre og to yngre søskende boede på Rosenvænget i den nordlige udkant af

Patienter bæres ind til klinikken på sammenflettede bårer.

byen. I den lomme af Rosenvænget, hvor vi boede, var der i min barndom 27 børn, og vi løb ud og ind i hinandens hjem. Det var et trygt og godt sted at vokse op, og jeg har i dag kontakt med flere af mine legekammerater fra dengang. Min mor var ledende ergoterapeut på Carolineparken i Varde, hvor hun arbejdede med genoptræning af mennesker efter svære sygdomme. Min far var som ung dyrlæge i slutningen af 1960-erne med til at etablere Varde Dyrlæger, og han arbejdede i mere end 40 år med udgangspunkt fra Varde Dyrehospital på Nordre Boulevard. Vi gik i skole på Brorsonskolen og senere på Varde Gymnasium. Vi havde således kort afstand til skolen og til vore forældres arbejdsplads. Det er et privilegium som barn at have ubegrænset adgang til at følge sine forældres arbejde. Jeg fattede tidligt interesse for det medicinske arbejdsområde, og måske var det også i de år, jeg gennem min mors arbejde fik forståelse for, hvor vigtigt det er at være med til at skabe et håb for andre mennesker og holde fast i det håb midt i al elendighed.

Medhjælper på Varde Dyrehospital

Vi startede tidligt med at køre med min far i praksis, og med på turen var altid vore to små røde gravhunde. Flere af landmændene kendte vore navne, og vi blev ofte budt på små lækkerier, som vi så delte med gravhundene. Efterhånden som vi voksede til, fik vi ansættelse som medhjælpere på dyrehospitalet. Det blev hurtigt min opgave at veje de enkelte breve og sætte frimærker på. I forbindelse med det arbejde fik jeg den idé, at jeg selv kunne køre rundt i byen med breve og reminder kort og derved tjene det sparede frimærke. Endnu i dag har jeg i min hukommelse et godt kendskab til gadenettet i Varde. Det var også min opgave at lufte hunde, gøre rent i hundeboksene, vaske kitler og håndklæder, samt gøre praksiskasserne rene. Det gjaldt om at tage fat på alt det praktiske arbejde og senere glæde sig over belønningen. Min egen datter på 10 år, og hendes to tvillingebrødre på 7 år hjælper også til i det lægehus i Nivå, som jeg i dag er medejer af. Efter lukketid hjalp jeg min far med operationer. Han havde været i Schweiz for at lære en ny teknik til knogleoperationer, og efterhånden kom der flere henvisninger fra nabokolleger, som ikke interesserede sig for den slags kirurgi. Vi foretog også operation for diskusprolaps

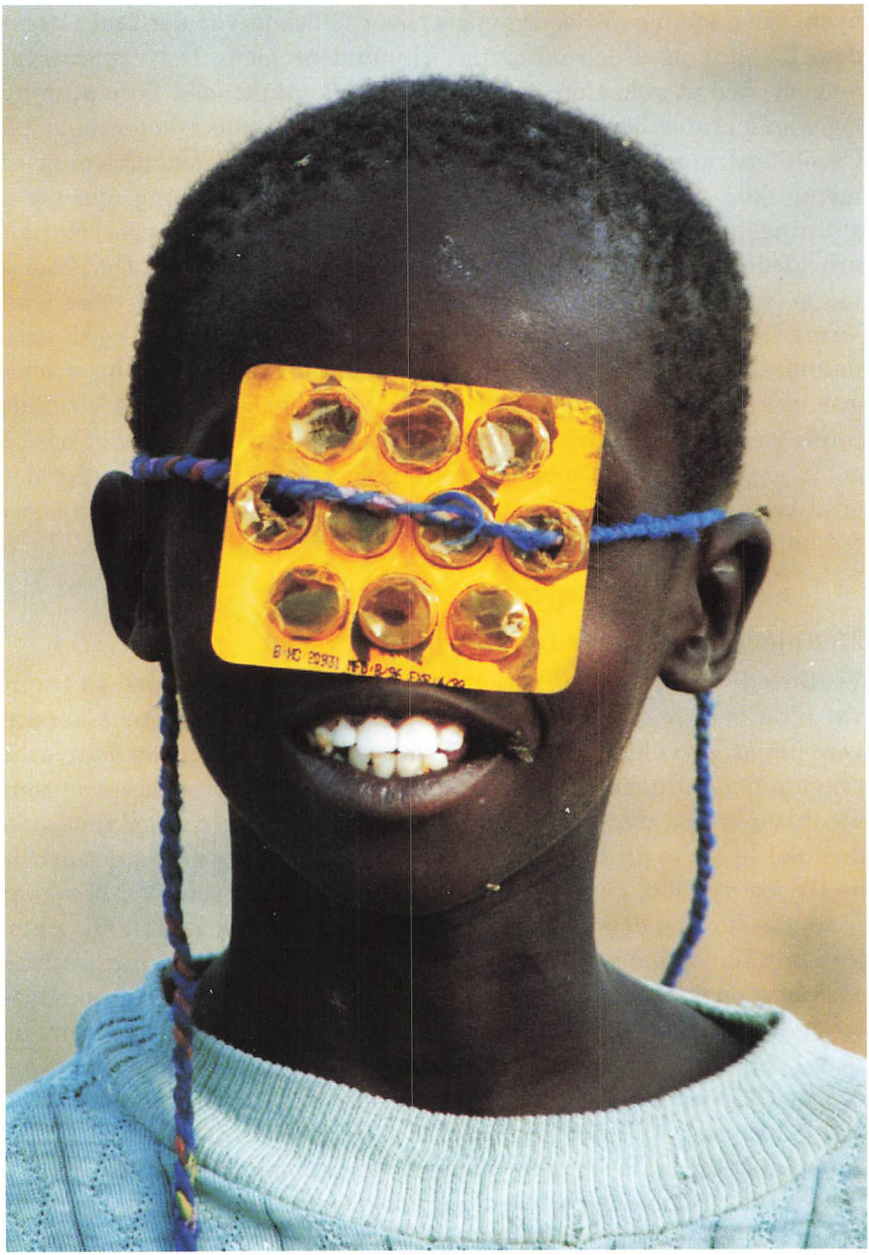

Briller var i høj kurs, for så var man "Man of Wisdom".

hos gravhunde, og jeg var med til at genoptræne hundene efter operationen. Det var rigtig spændende. I konfirmationsalderen var jeg en aften med, hvor en kvie i forbindelse med en svær fødsel havde krænget det indvendige af livmoderen ud, så den ved vores ankomst til ejendommen hang ned i grebningen bag ved dyret. Gårdens medhjælper, som hed Alfred, sad på en trebenet plastikstol og holdt ved det tilsmudsede og blødende organ. Der var ikke så meget at snakke om. Livmoderen skulle rengøres og bringes på plads hurtigst muligt. En bakke af trådnet blev placeret bag ved kvien, og rengøringen blev påbegyndt. Kvien prøvede at rejse sig, men den gled flere gange omkuld på det slimede og fugtige betongulv. Alfred og jeg blev sat til at holde bakken. Det var en stærk oplevelse at fornemme en blanding af varmt vand, slim og blod løbe ned langs armene og videre ned af mit bryst. Hertil kom en kraftig duft af blod og organer. Det var et surrealistisk syn at se det stærkt opsvulmede organ blive masseret tilbage gennem kønsåbningen og opleve, at kvien bagefter så ret upåvirket ud.

Fødselshjælp på savannen i Sudan

En aften sad min nærmeste medarbejder, en mandlig sygeplejerske ved navn Ahmar og jeg og spiste bagte kartofler med hjemmelavet chapati, da lederen af de lokale jordemødre pludselig kom til vores lejr. Hun informerede os om, at de havde en kvinde, som havde været i fødsel i ca. et døgn. Jordemoderen havde bemærket, at noget hang ud for neden, og det hele ikke var, som det plejede at være. Når hun kom for at bede om hjælp, vidste jeg godt, at der virkelig var brug for det. Det var med bævende hjerte, jeg pakkede nogle ting sammen. Som treårs lægefaglig kandidat, havde jeg på det tidspunkt overværet flere fødsler hos køer hjemme i Varde end fødsler hos kvinder under hele min uddannelse, og jeg spekulerede meget på, hvad det var, der hang ud forneden. Vi pakkede lygter, sterile handsker, sæbe, vand og et instrument til at se op i skeden. I en lerklinet hytte med et halvfærdigt tag af græs og strå lå hun spinkel, træt og med en stor mave. En gammel majs sæk udgjorde hendes leje. Jordemoderen sad på en trebenet plastikstol, og bag hende sad 6-7 kvinder på jorden. De så alle meget betænkelige ud. Kvinden havde haft veer i mere end et døgn, og de var nu aftagende.

Stor taknemlighed fra de lokale for vores indsats.

Vi fik vasket hende forneden, og jeg tog sterile handsker på. Ved min undersøgelse stod det hurtigt klart, at det var navlesnoren, der var faldet frem, men heldigvis var der stadig pulsation i den. Livmoderhalsen var åben for fire fingre, og jeg kunne mærke et hoved presse sig på. Udover hovedet ved livmoderhalsen, kunne jeg udvendigt fra mærke noget rundt og hårdt øverst på maven. Var der mon tvillinger? De lokale kvinder var bemærkelsesværdigt stille, de fornemmede formentlig sagen alvor. Gode råd var dyre. Vi var Ahmar og jeg samt otte lokale kvinder i en primitiv og mørkelagt hytte midt i Afrika. Vi kunne tidligst få et fly om 12 timer, så vi måtte klare det her selv. Ahmar hentede drop og vestimulerende medicin, mens jeg forsigtigt prøvede at massere navlesnoren tilbage i livmoderen, og i det mindste sørge for, at hovedet ikke klemte blodforsyningen af til barnet. Det vestimulerende drop måtte reguleres efter effekt, fordi dråbetælleren manglede. Den fødende kvinde fik ligesom nye kræfter, og livmoderhalsen udvidede sig, så den var helt åben. Hovedet kunne passere og lidt senere resten af kroppen. Det gik fint - en sund, velskabt lille pige. Alle åndede lettet op. Det sluttede dog ikke her. "There is another one" råbte jeg, mens jeg lå på en majs sæk i akavet stilling. Der blev atter helt stille omkring mig. Jeg havde fået fat i et par små fødder, og ud kom endnu en dejlig lille pige. Moderen havde klaret det flot, men var dødtræt og blødte en del. Vi kunne ikke give hende blod, men vi gav hende ekstra saltvandsdrop. Det var svært at lokalisere, hvorfra blødningen kom, så jeg måtte med sterile handsker atter have hånden op i livmoderen for at frigøre moderkagen. Den slags gør ondt, og vi havde kun Panodil til at lindre smerten. Indfødte kvinder er meget seje. Hun holdt vejret og bed smerten i sig. Moderkagen tog kvinderne ud for at begrave. De begrundede det med, at jorden havde givet de to små piger, og derfor skulle den selvfølgelig have noget tilbage. Der skal være balance i tingene. Næste dag var det en træt, bleg, men meget glad og lettet moder, som stod i døren til den primitive hytte med et barn i hver favn. De to små piger kom begge til at hedde Søren, og jeg kan stadig mange år senere blive rørt, når jeg tænker på den oplevelse.

Virkeligheden overgår fiktionen

I forbindelse med, at Danmarks Radio for et par år siden lavede tv-

dramaserien "Sommer", havde jeg fornøjelsen af at være lægefaglig konsulent på serien. Dramaseriens fiktive læge Jacob Sommer har med mine patienters billigelse overværet mange konsultationer i lægehuset i Nivå, og flere af de lægefaglige oplevelser, der gengives, er hentet i min dagbog fra mit ophold i Sudan. I åbningsscenen i dramaserien ser man bl.a. Jacob Sommer assistere ved en kompliceret fødsel i en hytte i Afrika, og det nyfødte barn får navnet "Sommer". I den virkelige historie var der to små velskabte babyer, og stemningen i hytten var noget mere dramatisk. Det valgte man i dramaserien at nedtone, fordi virkeligheden – ikke mindst i Afrika ofte overgår, hvad man i sin vildeste fantasi kan forestille sig. Der er snævre grænser for, hvad man i den bedste sendetid kan vise på dansk tv. Senere er det blevet til, at jeg har være lægelig konsulent på såvel Susanne Biers film "Hævnen" samt Tv-dramaet "Borgen".

Vidnepligt

I en humanitær katastrofesituation vil det altid være vigtigt at yde hjælp til det enkelte menneske, og den taknemlighed, man møder ofte i form af et smil, rummer belønningen i sig selv. Når forholdene imidlertid sættes i en større sammenhæng, kan det enkelte menneskes problemer løftes op på et højere niveau. Derfor er vidnepligt en vigtig del af det arbejde, organisationen Læger uden Grænser (MSF) udfører i mere end 100 lande. Når nyhedskanalerne slukker for deres spotlight og flytter fokus til andre lokaliteter, bliver en humanitærkatastrofe ofte til en glemt katastrofe. De ufattelige menneskelige lidelser er dog stadig tilstede, og derfor er det vigtigt gennem vidnepligten at medvirke til at bevare fokus på den barske virkelighed. I Sudan har der været borgerkrig i mere end 30 år, og det har efterladt et samfund i udviklingsmæssig stilstand, og med en befolkning, der lider under høj dødelighed og stor sårbarhed overfor sult og sygdom. Sudan er ofte blevet nævnt som verdens største humanitære katastrofe, men Sudan er blot ét blandt mange steder på verdenskortet, hvor mennesker lider nød og har behov for hjælp.

I godt 10 år har jeg været formand for den danske afdeling af organisationen Læger uden Grænser, og i den periode er mange mennesker blevet hjulpet ikke alene i katastrofesituationer, men også i

form af behandling af kroniske infektioner som hiv/aids, tuberkulose og malaria. Hertil kommer, at organisationen Læger uden Grænser er med i et stort forskningsprojekt om human ernæring, der har til formål at forbedre situationen for de mange mennesker, som lider under moderat underernæring. Når den første nød efter en katastrofe er afhjulpet, er livsbetingelserne for store befolkningsgrupper ofte vanskelige. Mennesker, som i lange perioder lider af underernæring, udvikler let svigt i immunforsvaret, mangelfuld udvikling af en række livsvigtige organer og mental retardering. Efter en katastrofesituation er der brug for alle kræfter til at genopbygge den ødelagte samfundsstruktur, og derfor er det afgørende vigtigt at hjælpe disse mennesker videre i livet.

Humanitær nødhjælp er meningsfyldt arbejde både for den enkelte, som efter evner og muligheder yder sit personlige bidrag, men også som en lille brik i et stort globalt samarbejde for at skabe en mere retfærdig verden.

Søren Brix Christensen
Foto: © Claus Kunckel / MSF

Langli set fra nord i 1996 med Langli Sand, Grådyb og Fanø i baggrunden. Langli Sand er hvileplads for spættede sæler. På kanterne af Hobo Dyb (til højre i billedet) ses blåmuslingebanker som mørke felter. Foto: Palle Uhd Jepsen.

Langli
- øen i Ho Bugt

Af Palle Uhd Jepsen, Swansea & Ho

Vandreture i Vadehavet ved lavvande over tørlagte vadeflader og i Skallingens marsk er blandt nogle af mine bedste naturoplevelser i Ho Bugt området. Her hersker en egen fredfyldt atmosfære i en fascinerende verden med et rigt fugleliv og et mylder af smådyr på vader, i loer og priler. Men nogle få gange om året vil storme fra vest medføre oversvømmelser af lavtliggende arealer, og ved stormflod kan Skallingens klitter blive afskåret fra landet, når Skomagersletten og Grønningen for en tid ligger under vand. I tidens løb har stormfloder formet Vadehavets kystlandskab og flere gange i historisk tid medført naturkatastrofer, hvor mange tusinde mennesker og husdyr omkom og bosættelser udslettet. En voldsom stormflod i oktober 1634 gik især ud over det nordlige vadehavsområde fra Ejdersted til Oksby, og i løbet af et døgn blev Langli efterladt som en ø i Ho Bugt. Siden har Langlis historie og skæbne været bestemt af øens isolerede beliggenhed.

Indtil stormfloder i 1909 og 1911 ødelagde grundlaget for en fortsat beboelse, havde øen været hjemsted for nogle få familier, hvis tilværelse var baseret på en blandingsøkonomi, hvor fiskeri og landbrug var de vigtigste erhverv.

Min interesse for Langli går tilbage til 1960'erne, og siden har jeg ofte besøgt øen under mit arbejde med natur- og vildtforvaltning i Vadehavet for Skov- og Naturstyrelsen. I fortællingen om Langli har jeg som hovedkilde benyttet Kirstine M. Olesens bog: Øen Langli. Direktør Tage Sørensen, Esbjerg, hvis familie stammer fra Langli, takkes for kommentarer til min fortælling og for supplerende oplysninger om øen.

Kartografen Johannes Mejer viste på et kort fra 1650 *Langhellig* (Langli) som en ø øst for Skallingen, der på kortet ses som et højsand med et klitpartiet *Stormholm*. Senere blev øen kaldt *Langligbjerge*. Det er sandsynligt, at Langli før stormfloden i 1634 var den yderste ende af en halvø, der strakte sig ud i Ho Bugt som en forlængelse af middelalderens kystlinie fra Blåvandshuk til Grådyb. Stormflodens vandmasser gennembrød det lave land ind mod Ho, og siden har højvaden nord for øen været forbindelsen til Ho ved lavvande ad en godt tre kilometer lang ebbevej. Gamle stednavne går sjældent helt i glemmebogen, og øens klitter benævnes stadig Langli Bjerge. De højeste toppe, Galgebjerg og Kåvebjerg, ligger ca. 14 meter over havet. På Galgebjerg var der i sin tid rejst en høj pæl – galge – med klatretrin, så man fra pælens top kunne holde udkig efter fiskerbådene på vej ind gennem Grådyb. I Langli Bjerge var der ligesom andre steder på kysten et dødemandsbjerg, hvor man i gammel tid begravede indstrandede lig af ukendte søfolk. Med Skallingens udvikling kom Langli til at ligge i læ, og efterhånden ophørte den sandtilførsel, som var forudsætningen for øens stabilitet. Dermed begyndte en nedbrydning af Langlis marsk og klitter. Siden 1870, hvor Generalstaben udgav de første målebordsblade, har man ved hjælp af senere kort og luftfotografier kunnet følge ændringer i Langlis areal, som indtil 2008 er blevet reduceret fra 182 ha til 70 ha. Samtidig vokser Langli Sand sydvest for øen.

Fiskerleje og sommergræsning

I 1548 nævnes Langli (*Langelegh*) første gang som fiskerleje, hvor der fandtes to huse eller jordhytter på øen. I 1581 blev der drevet forårsfiskeri med seks både. Øen var dengang formentlig ikke beboet hele året, men benyttet af fiskere fra Hjerting under fiskeri forår og efterår. I 1586 blev der fisket fra Langli med fire både. Fra omkring 1640 – efter stormfloden i 1634 – blev Langli så vidt vides opgivet som fiskerleje og lå øde hen som udmark for bønderne i Ho Sogn. I sommertiden blev øen benyttet til kreaturgræsning under opsyn af en hyrde. I 1772 blev øen fortsat anvendt til græsning. I 1799 var dette brug ophørt, hvilket fremgår af en beretning om sandflugten, hvor der om Langli skrives, at den: *"forhen har været brugt til Efteraarsgræsning, men nu*

efter Beretning ganske skal være aflagt [ophørt]*, saa intet Kreatur nu maa græsse derpaa."* I samme beretning nævnes, at lodsejerne i Ho var enige om, at øen ikke længere skulle benyttes til græsning, idet det var nødvendigt at frede klitterne for at forhindre sandflugt.

Langli bliver beboet

Man ved ikke med sikkerhed, hvornår Langli blev beboet hele året. Langli er ikke nævnt ved folketællingen før i 1840, hvor to familier havde bosat sig på øen. Nybyggerfamilierne levede i begyndelsen af fiskeri og jagt. Senere blev det til græsningsbrug med får og nogle få kreaturer, og den frodige marskjord gav et godt høslæt.

Jens Bakken Christensen, "Jens Ende", og hans kone, Mette Jensdatter, der begge stammede fra Oksby, var flyttet til Langli sidst i 1830'erne. De første godt 25 år levede de en kummerlig tilværelse i en jordhytte bygget af strandtømmer, klittørv og klæg. Senere købte deres sønner – sammen med nye tilflyttere – Langli af bønderne i Ho og begyndte at drive græsningsbrug.

Nicolaj Ebsen, "Kløj", og hans kone, Nielsine Horne, flyttede i 1861 til Langli, hvor de den første tid boede i Jens Endes hytte, indtil de fik bygget et hus på en jordlod, hvor de også kunne holde et par køer. Kløj havde desuden en indkomst ved fiskeri.

Udover landbrug og fiskeri beskæftigede Langlis beboere sig med andre gøremål. Mellem Hjerting og Langli samt i Hobo Dyb fandtes banker med skaller af både hjertemuslinger og blåmuslinger, som man samlede ved lavvande og solgte til landmændene langs Varde Å eller til kalkbrænderiet i Varde. Det færdige produkt fra kalkbrændingen – skælkalk – blev benyttet til jordforbedring, som bindemiddel i mørtel og til kalkning af kirker, gårde og huse.

Jagt på sæler, ænder, gæs og vadefugle foruden ægsamling i øens kolonier af måger og terner bidrog ligeledes til den daglige husholdning. Der var desuden anlagt køkkenhaver (kålgårde) ved husene beskyttet af lave volde af marsktørv.

For at forbedre landbruget blev gamle havrendinger mellem klitterne lukket med diger, og flere arealer kunne nu anvendes til dyrkning af byg, havre og rug. Omkring 1900 blev afgrøderne suppleret med roer og kartofler. Landbrug, salg af fedekvæg og fiskeri gav efterhån-

den et overskud, der gjorde det muligt at bygge bedre huse og landbrugsbygninger.

Kirstine Marie Olesen blev født på Langli i 1886 som datter af Jeppe Christian Sørensen "kongen af Langli" (f. 1855 i Årgab) og Johanne Sørensen (f. 1851 i Outrup). Hun fortæller i sin bog om Langli: *"En særlig god Næringsvej for Øen var dengang Stranderi! Jens Ende gik meget til Stranden for at se, hvad Havguden gav af sig. Det fortælles, at der var mange Hugorme paa Øen, og naar de hvæsede efter Jens, vidste han, at der var en god Fangst, og der drev ofte Vin, Øl, Rom, Flæsk samt mange andre Varer i Land fra de forliste Skibe, der forvildede sig ind paa Kysten af mangel paa Fyr og Fyrskibe. En Gang imellem drev der ogsaa Lig i Land. Der er endnu 2-3 Gravsteder i Klitterne, som kan ses den Dag i Dag* [1939]. *En Gang var et saadant ukendt Lig drevet i Land, hvor Jens Ende fandt det og begravede det i Klitterne. Finderen fik kun 2 Mark for at anmelde det til Ho Præstegaard, derfor var det mere simpelt og ligetil at begrave Liget paa Øen".*

De levede livet farligt

Jens Ende, hans kone og en af deres døtre, Methea, omkom den 23. december 1874, da de ville gå tilbage til øen efter et barselsgilde i Ho. Det var tåget, og Ho Bugt var islagt. Jens Ende mente nok, at han kunne finde vej over flakket, men de mistede orienteringen og blev på en isflage ført ud i Grådyb. Den unge pige blev kort tid efter fundet på vestsiden af Skallingen. Hendes bror, Jens Christian, fortalte Kirstine Olesen om den tragiske ulykke: *"Min Søster Methea blev fundet liggende paa en Isflage – frosset ihjel. Haarfletningen og den ene Kind laa frosset fast i Isen, den anden Kind var blodrød, hvilket, efter hvad der blev sagt, skulde tyde paa, at hun ikke var druknet".* Hen på foråret 1875 fandt man ved Sønderho liget af en mand, som man mente var Jens Ende. Mette Jensdatter blev først fundet i november 1875 på Langli. Ulykken var ikke den eneste, der ramte det lille øsamfund. I løbet af årene omkom flere af beboere på turen ad ebbevejen eller under sejlads mellem øen og Hjerting. Vintermånederne var især farlige med tåge, springflod og is i Ho Bugt.

Nis Mathiasen Nissen (f. 1847 i Broager) og hans kone, Ane Johanne (f. 1850 i Ho) havde bosat sig på Langli for at drive fiskeri. I december

1881 var Ho Bugt frosset til, men der var en våge i Hjerting Løb. På vej hjem over isen efter et julebesøg hos familien i Broager faldt Nis i vågen og omkom. Ane flyttede efter ulykken til Ho med deres to små drenge.

Ulykker på havet med tab af slægtninge og bekendte var heller ikke ukendt for familierne på Langli. Fiskeriet foregik som fra andre fiskerlejer med krogliner, og nogle af de bedste fiskepladser lå helt ude ved Horns Rev. Det betød en lang sejlads, og en pludselig storm kunne nemt overraske fiskerne, så de blev bragt i en situation, hvor risiko for forlis var overhængende. Det skete da også, at skibe forulykkede med tab af menneskeliv. Jeppe Chr. Sørensen fortalte sin datter, Kirstine Olesen, om en ulykke ved Horns Rev den 22. december 1894. Om morgenen var vejret helt stille, og tre både var taget på fiskeri. Hen på eftermiddagen begyndte det at blæse op til storm, og om aftenen var bølgerne *"saa høje som Huse"*. Jeppe Christian vendte hjemad sidst på dagen, og han kom godt over Horns Rev og velbeholden tilbage til Langli. De to andre både, som ikke var blevet færdige med at *"dreje Bakkerne ind"*, før det blev mørkt, forliste på Horns Rev, hvor voldsomme og uberegnelige styrtsøer kan knuse selv det stærkeste skib.

De omkomne fiskere – alle fra Hjerting – var Johan Kristian Ebsen, Peder Christiansen og Marinus Mortensen ombord på Ebsens båd, *E3 Haabet*, samt Lambert Sørensen (f. 1843) og hans to sønner Søren og Johannes på 19 og 16 år. Lambert Sørensen førte båden, *E43 Støren*. Alle tre fartøjer var stærke og sødygtige dæksbåde.

Ulykken ramte hårdt i lokalsamfundet. Selv om beboerne på Langli formelt hørte til Ho Sogn, så var Hjerting deres nærmeste by, hvor de kunne handle og afsætte deres produkter. Der var ligeledes slægtsbånd, der knyttede flere familier sammen. Alle kendte Lambert Sørensen, som i mange år havde været foregangsmand med henblik modernisering af Esbjergs fiskerflåde.

I 1870'erne havde han i nogle år hyre på canadiske skonnerter, der drev torskefiskeri på *The Great Banks* ud for Newfoundland. Her hørte han norske fiskere lovprise de både, man benyttede til fiskeri efter sild og makrel på åbent hav ved Norges kyster. På hjemvejen lagde han turen omkring Frederiksstad, hvor han købte en norsk dæksbåd, som han alene sejlede hjem til Hjerting. Båden blev navngivet *Delphinen* og registreret som E16. Den blev efter en træg begyndelse modellen for flere dæksbåde bygget på Th. Dahls skibsværft i Esbjerg.

Simon og Jensine Sørensens tidligere ejendom fotograferet i 1930 af professor Niels Nielsen, Geografisk Institut.

I de to måneder om året, hvor færdsel er tilladt på Langli, er øen et yndet ekskursionsmål for både individuelle besøgende og grupper, der ønsker at få et nærmere indblik i områdets fascinerende natur. Foto: Palle Uhd Jepsen.

Blankenese fiskerne

I 1800-tallet drev fiskere fra Blankenese i Elben bomtrawlfiskeri efter fladfisk i Vadehavet og vest for vadehavsøerne, og omkring 1850 var det ekspanderende fiskeri nået til Horns Rev og langs kysten til Nymindegab. I stormvejr skete det ofte, at skibe fra Blankenese søgte læ i Skallinghul (Hobo Dyb), og når de manglede æg og smør, handlede de med bønderne på Langli, hvor den gamle Nicolaj Ebsen, "Kløj", fungerede som tolk, og han var, som Kirstine Olesen fortæller: *"rigtig i sit Element, naar han talte Tysk og bakkede paa sin gamle Pibe".*

Det fremgår af Hjerting toldsteds årsberetning fra 1866, at der hvert forår kunne ligge omkring 100 store fiskefartøjer på 14-24 læster (28-48 tons) fra Blankenese og Finkenwärde i læ af Skallingen for at vente på gunstigt fiskevejr.

Efter tabet af Holsten i 1864 blev blankeneserne ikke længere betragtet som danske, og lokale linefiskere så ikke med milde øjne på den stigende konkurrence. Desuden var bomtrawling ikke forenelig med vestkystens linefiskeri i de samme områder, idet trawlet, når det blev slæbt hen over havbunden, kunne ødelægge kroglinerne.

Familien Sørensen

Ved folketællingen i 1880 var der fire ejendomme på Langli. Den ene tilhørte førnævnte fisker og husmand Jeppe Christian Sørensen og hans kone, Johanne. Efter deres bryllup i den gamle, stråtækte Oxby Kirke i 1875 erhvervede de en ejendom med et mindre jordtilliggende på Langli. Jeppe Christian var en driftig og fremsynet mand, og efterhånden opkøbte han flere parceller, så han med tiden ejede omkring 60 tdr. land fordelt på agerjord til dyrkning og enge og klitter til græsning. Landbruget blev suppleret med fiskeri forår og efterår. De første år fiskede han med en mindre båd, *Russeren*, som hans far havde foræret ham i bryllupsgave. Båden var oprindelig en skibsbåd fra den russiske fregat, *Alexander Newsky*, som strandede ved Harboøre i 1868. Efter nogle år med Russeren og en anden mindre båd, *Søblomsten*, købte Jeppe Christian en større båd på 12 tons af skibsbygger Dahl i Esbjerg. Båden fik navnet *Johanne*, og sammen med to mand fiskede han med fartøjet i 22 år fortrinsvis med krogliner efter torsk og kuller ved Horns Rev og Vyl. Som medhjælp i fiskesæsonerne

hyrede Jeppe Christian fem-seks esepiger fra Blåvand og Oksby. De skulle sammen med folk på Langli grave sandorm, hvilket foregik ved lavvande vest for øen, samt ese kroge og ordne krogliner på bakker. De hjalp desuden med at rense og salte fisk.

Jeppe Christian og Johanne fik i alt seks sønner og fire døtre. Det var karakteristisk for den nye generation af familien Sørensen, at de ligesom faren havde et vindskibeligt sind og besad et ukueligt mod på at søge udfordringer både i udlandet og hjemme. Den ældste søn, Søren Peder (f. 1876), begyndte i 1897 at fiske fra Esbjerg, mens sønnerne Mads (f. 1881), Ole Martin (f. 1884), Claus (f. 1888) og Kristen Peter (f. 1892) samt datteren Kirstine tilbragte flere år i USA. Mads deltog desuden i 1936 i en ekspedition til Den Persiske Golf for den persiske regering for at gennemføre fiskeribiologiske undersøgelser. Ekspeditionen blev ledet af professor Blegvad, Dansk Biologisk Station.

Skole på Langli

At være bosiddende på den afsides ø i Ho Bugt betød, at børnene enten måtte undervises hjemme eller sendes i skole i Hjerting, Ho eller Oksby, hvilket var både besværligt og bekosteligt for familierne, der selv skulle betale for kost og ophold. En ny skolelov betød imidlertid, at der kunne oprettes en skole, såfremt der var syv skolepligtige børn, som ellers ville have en lang vej til skole. I 1898 tog Jeppe Christian sammen med Jes Ebsen initiativ til, at der blev oprettet en skole på Langli. Indtil en ny skolebygning kunne tages i brug, foregik undervisningen i en gammel aftægtsbolig, og børnene kunne allerede samme efterår påbegynde undervisningen på øen. Der var kun skolegang om vinteren, og den første lærer, Dagmar Kehlet, havde embedet i tre sæsoner. Dagmar Kehlet blev senere gift med Søren Peder Sørensen.

For skoleåret 1912-13 skulle der ansættes en ny lærer. Det blev den kun 17 år gamle Niels søn af klitplantør Niels Raun-Pedersen, Nørre Oksby. Hans baggrund var en præliminæreksamen, hvilket den daværende sognerådsformand i Ho-, Oksby Kommune, A.V. Pinholt (klitinspektør fra 1926-1940), mente kunne kvalificere ham til at bestride embedet. Klitplantøren gav sit samtykke og sønnen Niels accepterede jobbet som Langlis sidste skolelærer for en månedsløn på 50 kr. Kost og logi fik han på øen for 1 kr. om dagen. Niels Raun-Pedersen beret-

tede i Vestjyder Fortæller (1975) om sin tid på Langli. Om sine værtsfolk skrev han: *"Da jeg var flyttet derover, blev jeg først rigtig klar over, hvor prægtige og rare mennesker Kirstine og Ole Sørensen var. – Vi fik en vældig god kost"*.

Fiskeri og bjergningsvirksomhed

Både Søren Peter, Mads og Claus Sørensen var aktive indenfor fiskeri. De udviklede nye fiskerimetoder og drev fiskeri i Nordatlanten ved Island og i Barentshavet. Claus Sørensen blev især som bjergningsentreprenør og opfinder af flere hjælpemidler til gavn for kystfiskeriet en kendt og respekteret person på Vestkysten. I 1918 etablerede han sammen med broderen Mads en bjergningsvirksomhed, som i 1924 efter et stort antal vellykkede bjergninger blev solgt til bjergningsselskabet Svitzer.

Claus og Mads Sørensens bjergningsforetagende dækkede Vestkysten fra Fanø til Thyborøn. Selskabets første bjergning var kutteren *Darry* af Esbjerg, der i november 1918 strandede på Skallingen som følge af motorsvigt. Claus Sørensen købte kutteren på en offentlig auktion i Esbjerg. Ved lavvande blev der arbejdet med at reparere og kalfatre kølplanken, og det lykkedes efter et par forsøg ved hjælp af ankre og taljer at få kutteren trukket ud og bugseret til Esbjerg. Bjergningen af *Darry* gav Claus Sørensen de første erfaringer som bjerger på en kyst, hvor lavvandede revler, brænding og strøm kan skabe uforudsete vanskeligheder. Teknikken med at hale et strandet skib ud fra kysten uden brug af bjergningsfartøj, men udelukkende ved hjælp af wirer og taljer forankret i havbunden, havde Claus Sørensen lært under sit ophold i Amerika. Bjergningsselskabet lå i stadig konkurrence med Svitzer, men ved en direkte kontakt med strandfogederne fik Claus Sørensen udvirket, at han fik besked, så snart et skib var strandet.

En af selskabets største og vanskeligste opgaver uden brug af bjergningsbåd var bjergningen af dampskibet *Idumata*, der var strandet på Tørre Bjælke ved Skallingende den 17. december 1921. Efter tre døgns arbejde med spil og ankre kom damperen fri af grunden, og bugseret ind til Esbjerg af fyrinspektionsskibet *Nordsøen* med assistance af havnefartøjerne *Vildanden* og *Maagen*. Under bjergningens forløb opstod der flere farlige situationer, og på et tidspunkt var der

optræk til mytteri blandt besætningen, der i den tiltagende storm forlangte at blive taget ombord i redningsbåden fra Esbjerg, der lå ved *Idumata*. Skibets kaptajn og Claus Sørensen afviste kravet med henvisning til, at aktionen ville være umulig i den høje søgang.

En anden vanskelig bjergningsopgave blev ligeledes gennemført uden brug af bjergningsfartøj, men kun med en kutter til transport af ankergrej og stålwirer. Sommeren 1923 grundstødte den engelske damper *Harold Casper* på Vovov i stille vejr, og sad hårdt på revet. Skibet var under sejlads til København med en last hvede, men var i tæt tåge kommet ud af kurs som følge af strømsætning. Ved hjælp af kraftige ankre og stålwirer monteret på damperens spil, blev den ved højvande trukket af grunden. Allerede samme dag blæste en storm op fra nordvest, og hvis damperen ikke var kommet fri forinden, ville den sandsynligvis være brækket over og forlist. Bjergningen indbragte selskabet en bjergeløn på 12.000 kr.

I 1919 erhvervede selskabet deres første bjergningsbåd, *Esterburg*. Den blev i 1923 udskiftet med *M/S Bjørn*, der var forsynet med et

C. Bom Knudsen: Ejendomme på Langli malt i 1948 efter fotografi fra 1913. Bygningerne tilhørte (f.v.): Niels Scmidt, Andreas Ebsen, Jes Ebsen, skolen, Ole Sørensen (tidligere Jeppe Chr. Sørensens ejendom) og Simon Sørensens. Claus Sørensens Fond.

kraftigt spil, som gjorde skibet velegnet både til bjergningsopgaver og som bugserbåd.

Claus Sørensens selskab arbejdede ved mange bjergninger sammen med lokale bjergelav, som bistod med transport af materiel og assistance på land. Der kunne undertiden opstå uoverensstemmelser for eksempel ved bjergningen af kutteren E438 *Ludvig Christensen* af Esbjerg. Kutteren var i hårdt vejr strandet ved Skallingen den 15. marts 1920. Kutterens besætning på tre mand blev reddet af redningsbåden fra Blåvand. Efter forhandlinger med forsikringsselskabet på Blåvand Kro om andelen af eventuelt bjergede værdier, blev Blåvand Bjergelav kontaktet, idet der var brug for assistance til at få kutteren løftet op på en sliske. Bjergelavet forlangte 25 % af de bjergede værdier, hvilket selskabet ikke kunne acceptere, hvorefter man besluttede at gennemføre bjergningen uden lavets assistance. Problemet var imidlertid, at kun folk, der *'kom ind fra havet'*, ifølge strandingsloven måtte medvirke ved en bjergning, ellers var det bjergelavets privilegium. Bjergningen blev derfor gennemført fra *Esterburg*, og under arbejdet med kutteren boede mandskabet ombord på *Ludvig Christensen*. Blåvand Bjergelav indankede sagen for byretten i Varde, men tabte både her og ved landsretten.

Da Claus Sørensen i 1924 solgte bjergningsforetagenet til Svitzer, blev han ansat som selskabets inspektør på Vestkysten, hvor han som medejer af *Bjørn* fortsatte med bjergningsopgaver.

Langli blev solgt

Den 3.-4. december 1909 og den 5.-6. november 1911 blev kysten ramt af voldsomme stormfloder, hvilket var medvirkende til, at Langlis faste beboelse blev opgivet. I 1909 blev digerne omkring markerne ødelagt, og vandet forårsagede omfattende skader på de fleste huse, men hverken mennesker eller husdyr omkom. Staten bekostede efterfølgende en reparation af digerne, som atter blev ødelagt under den næste stormflod to år senere. Denne gang var det offentlige ikke indstillet på at yde økonomisk bistand til øen. Stormfloderne, men også en afvandring af unge mennesker, der ikke så fremtidsmuligheder på den isolerede ø, underminerede livsgrundlaget for Langlis fem familier. I 1913 besluttede beboerne derfor at sælge øen og flytte til fastlandet.

Salget af Langli blev afsluttet i maj 1913. Køberne, grosserer Oscar Heide, handelsmand Christen Hansen og vaskeriejer Th. Sørensen, erhvervede øen i fællesskab for knap 40.000 kr., dog betalte Oscar Heide halvdelen af købesummen. Niels Schmidt var den eneste af beboerne, som blev på øen. Han fungerede i flere år som hyrde for kreaturer og får. Jagten blev udlejet, og Niels Schmidt holdt øje med, at uvedkommende ikke så deres snit til at gå på jagt på øen. Selv drev han lidt jagt og fiskeri til husbehov.

Jeppe Chr. Sørensen havde i 26 år haft ansvaret for afhentning af post i Hjerting og udbringning til øens beboere. Denne opgave varetog han fortsat en tid efter, at han i 1913 flyttede til Hjerting. Kirstine Olesen fortæller i den forbindelse: *"Da Verdenskrigen brød ud i 1914, blev Langli pludselig en rig Ø! Jeppe Christian, (...) sejlede endnu Post til Øen, og en skønne Dag medførte han en sjælden kostbar Ladning, idet Grosserer Heide var blevet bange for Krigen, og da han ønskede at bringe sine Penge i Sikkerhed, tog han 70.000 Kr. i Guldpenge med til Langli, hvor de mange Penge blev indmuret og gemt i Husets Kælder, men da Faren var overstaaet, blev Pengene sejlet fra Øen".*

I 1937 blev øen købt af snedkermester Nørkjær fra Esbjerg, som havde planer om at drive fåreavl. Det blev formentlig ikke til noget, idet øen allerede året efter blev solgt til grisehandler Aarrelund fra Årre. I 1940 afhændede han Langli til tømmerhandler Nicolajsen fra København, som byggede et sommerhus på øen.

I 1982 blev Langli erhvervet af Miljøministeriet. Sommerhuset fra 1940, blev efter en gennemgribende renovering indrettet som feltstation for biologiske studier i Ho Bugt.

Langli blev fuglenes ø

Efter Langlis affolkning forfaldt husene, og øens kulturhistorie blev dermed fortid. Da øen efter nogle år ikke længere blev benyttet til sommergræsning, overtog vilde planter atter agre og fenner. Samtidig kom fuglene i større tal, idet øen nu lå som en fredfyldt ynglelokalitet med direkte adgang til vadernes spisekammer.

Under storm og højvande oversvømmes marskengene og giver næring til et rigt planteliv. Mod nordøst i overgangen mellem land og mudret vade vokser et bredt bælte af Spartina, og forlandsmarsken er

dækket af annelgræs med strandasters, hindebæger og strand-malurt.

Siden 1982 har vader og dyb mellem Skallingen og Langli samt selve øen været forskningsområde i Vadehavets Natur- og Vildtreservat som en særlig beskyttet lokalitet uden offentlig adgang og uden muligheder for jagt og fiskeri. Langli kan dog besøges i perioden fra den 16. juli til og med den 15. september.

Forår og efterår raster store flokke af ænder, gæs og vadefugle på og omkring øen. Strandengene og vadernes ålegræsbevoksninger afgræsses af lysbugede knortegæs, og små kobbersnepper, store regnspover, ryler, hjejler og rødben søger føde på vader og marsk. Ederfugle, strandskader og måger æder blåmuslinger på bankerne i Hobo Dyb og Hjerting Løb. Men en økologisk katastrofe lurer ude på muslingebankerne. I 1965 blev Stillehavsøsters indført til opdræt i det hollandske Vadehavet, og i 1980'erne blev der givet tilladelse til opdræt ved Havneby. Miljømyndighederne mente, at vandtemperaturen i Vadehavet var for lav til, at stillehavsøsters kunne etablere vilde bestande, men man tog fejl. I dag trives arten glimrende i hele Vadehavet, hvor den er godt i gang med at udkonkurrere blåmuslinger og dermed ødelægge fødegrundlaget for flere fuglearter.

Historien om Stillehavsøsters er et eksempel på en forvaltning, hvor der ikke er taget tilstrækkelig hensyn til, at miljøfremmede arter helt kan tage overhånd på bekostning af lokale dyr.

Supplerende læsning

Jepsen, P.U., 2000. Vadehavsbilleder. Museet for Varde By og Omegn, side 27-31.
Manøe, S., 1989. Salget af øen Langli i 1913. Fra Ribe Amt, bind XXIV-3, side 357-361
Olesen, K.M., 1939. Øen Langli. Eget forlag, side 15 ff, 26-41, 49 ff, 60-61, 87, 90 ff, 243.
Rasmussen, A.H., 2006. En udmærket bekvem fiskeplads. Museet for Varde By og Omegn, side 48-49, 123.
Sørensen, C., 1973. Erindringer I, Langli-dreng bliver fisker;
1974. Erindringer III, Bjergningsliv. Esbjerg.
Sørensen, T., 1989. Esbjerg i malerkunst og farver. Esbjerg.

Palle Uhd Jepsen

Johs. Kaster.

VVS i 3 generationer

Af Henrik Jessen, Varde

Det var i året 1934 – helt nøjagtigt den 24. november – at firmaet Johs. Kaster, autoriseret vand- og gasmester startede, fortæller Egon Kaster. Far søgte om tilladelse til at starte et firma i Varde. Han fik ja, og startede firmaet på Palludansvej 5 i et gammelt vaskehus og brændselslokale. Far, Johannes Hagenau Kaster var født den 18. januar 1908 i Varde. Han kom i lære hos Harald Lassen i Storegade lige over for Håndværkerforeningen (i dag Medborgerhuset). Efter læretiden arbejdede han flere steder i Varde. I 1934 tog han til København på Teknologisk Institut og tog her eksamen som vand- og gasmester samt spilde-varmeinstallatør. Det første større stykke arbejde far fik - efter han var blevet selvstændig – var Varde Sygehus. Den er dog i dag brækket ned og et nyt er opført. Far fik efterhånden mere arbejde og kunne ikke være i de gamle lokaler. Derfor købte han Frisvadvej 15 og byggede et nyt værksted. Da var jeg kun 1 år. Jeg er født på Palludansvej, den 24. august 1937, og fik navnet Egon Hagenau Kaster. Jeg er enebarn, og gik på Jacobi Skole i 8 år. Jeg kom i lære hos min fader og arbejdede som svend - i ca. 1 år - inden jeg blev soldat i 16 måneder. Efter soldatertiden kom jeg igen hjem og arbejdede. Derefter rejste jeg til Århus, og tog her eksamen på Teknologisk Institut i 1966. Herefter fortsatte jeg en tid, som svend hjemme ved min fader, inden jeg gik i kompagni med ham. Desværre nåede vi kun at være i kompagni sammen i ca. 1 år. Far døde pludselig af en blodprop. Nu stod jeg pludselig alene, og jeg havde ikke haft tid til, at han kunne have sat mig ind i regnskaber, udregninger og tilbud m. m. Kort sagt: Jeg var noget på det. Men så tog jeg på mesterskole i Esbjerg i 2 år. Det gav noget ballast. Jeg fik nogle svende, og en af dem var Henrik Jessen. Han var svend hos mig i nogle år. En dag spurgte han mig,

om han kunne komme i kompagni med mig en gang. Da min egen søn ikke ville have noget med VVS at gøre, sagde jeg, at det kunne han godt, hvis han tog eksamen til VVS installatør. Det gjorde han, og så blev vi kompagnoner under navnet Kaster og Jessen, VVS og Blik. Det var vi i ca. 15 år inden jeg gik på pension, som 63-årig. Firmaet har i sin tid haft mange store kunder. Vi har haft arbejde på Varde Sygehus i ca. 25 år, haft ombygninger af Kvickly og Varde Bank, som i dag hedder Sydbank. Kaster tiden var slut – nu kom Jessen tiden?

En forårsdag i 1953 kom en ægte Vardedreng til verden som den yngste af tre. Forældrene var slagteriarbejder Christian Jensen Jessen og sygehjælper Hertha Sigaard Jensen. På det tidspunkt boede den lille familie i en lille lejlighed over min morfar (politibetjent Anker Sigaard Jensen) og mormor på adressen Elmealle 3 i Varde. Pladsen blev hurtig for trang. Min far havde flere år tidligere købt tre grunde langt uden for byen nemlig helt ude på Dybdalsvej! Det føltes langt ude, da der ikke var huse så langt ude, men kun marker. Her byggede mine forældre så et lille hus, og skønt pengene var små, blev det rammen om min barndom - en dejlig og uforpligtende tid. Vi havde en stor have med frugttræer og en stor græsplæne. Jeg husker en særlig harejagt, som fandt sted på marken, hvor Brorsonskolen senere blev bygget. Jagten, som foregik med hjemmelavet bue og pile, var en kæmpe succes, da det faktisk lykkedes mig at nedlægge en hare. Haren blev stolt båret hjem til min mor i sikker forventning om mors beundring og ros for således at have reddet familien en dejlig aftensmad. Det gav dog slet ikke det ventede resultat! Min mor blev nærmest forfærdet. Hvad jeg i min iver og jagtglæde ikke selv havde opdaget, var den kendsgerning, at haren havde været død i flere uger inden min pil ramte plet!! Til højdepunkterne i min barndom hørte søndage. Familien fik anskaffet en lille bil, så var der døbt søndagskøreture. Søndag efter søndag blev tilbragt hos min bedstefar i Blåvand eller hos en af mine fastre. Bedst var det, når vi skulle besøge faster Tinne i Mosevrå. Her var liv og glade dage med mange fætre, som gerne ville banke deres "by fætter" i fodbold. På markerne var der også god plads til at dyrke min helt store lidenskab fodbold. Her mødtes gadens og nabogadernes børn til drabelige fodboldkampe, og grunden blev lagt til min fodbold "karriere". Mine første fodboldstøvler blev købt. Det var ikke luksusstøvler, propperne blev sømmet

på – senere fandt min far et bedre par hos Låsby Svendsen – de var flotte! Så gjorde det knap så meget, at de var flere numre for store!

Som 8-årig blev jeg helt naturligt meldt ind i VG. Det var naturligt, når man boede på "den side af banen". Her spillede jeg – i grønt – mange drabelige fodboldkampe mod blandt andet VB fra den anden side af banen). Heldigvis blev de to klubber senere slået sammen til V.I.F., og jeg spillede nu i orange farver. Det blev til i alt ca. 270 førsteholdskampe. Dejligt nu at følge min søn på holdet, han har "overtaget" min plads i forsvaret. Jeg blev ofte beskyldt for at være en hård og kontant forsvarsspiller. Noget har der nok været om snakken – jeg har "set rødt", og måttet forlade kampen før tid flere gange. Jeg husker da også en særlig kamp mod E.F.B. på Varde stadion i 70'erne, da fik jeg efter kampen en kæmpe skideballe af E.F.Bs daværende cheftræner – nu afdøde – Rudi Stritich. Jeg husker ikke, hvordan jeg havde gjort mig fortjent til skideballen, men der har nok været noget om snakken. Rudi Stritich mente i hvert fald, at sygehuset burde ligge lige ved siden af stadion bare på grund af mig! Fodbolden fylder stadig meget i mit liv. Jeg spiller "hyggebold" med mange af mine "gamle" fodboldkammerater flere gange om ugen, og siden 1985, har jeg været med i foreningsarbejdet i V.I.F.

Min skolegang fandt sted på Sct. Jacobi skole. Skolegang var ikke lige mig. Mit absolut bedste fag var idræt, hvor det oftest var fodbolden, der rullede. Dengang måtte vi ikke forlade skolen i frikvartererne. Men "Glade" Anna's butik i Smedegade (i dag Dan Bolig) havde fristelser, der godt kunne hamle op med straffen for at forlade skolen i utide. Iført min flotte konfirmations ruskindsjakke listede jeg af sted for at købe en walesstang med fløde. Den blev gemt i inderlommen. Ak og ve – ved skolen blev jeg stoppet af lærer Knud Berthelsen. Han må have haft noget på fornemmelsen, for han slog mig flere gange på brystlommen – og foret blev aldrig rent igen! Det var også tiden, hvor en forseelse i skolen blev afregnet lørdag formiddag i gymnastiksalen. Det var ikke klogt at fortælle derhjemme, hvis man havde erhvervet sig en sådan "kindhest". Der var ikke megen forståelse at hente. Man havde jo nok selv været ude om det. Rygning forgik i det skjulte på drengetoilettet. Hvis man advarede om, at gårdvagten nærmede sig, fik man og de en rygende lussing på stedet. Det var kontant afregning. Det er da også en af livets små luner, at jeg senere blev gift med en lærer – og så fra Sct. Jacobi skole!

Henrik Jessen og Egon Kaster - da vi kun var os to i firmaet.

Igang med et nedløbsrør i det gamle værksted på Frisvadvej 15.

I min fritid skulle der tjenes lommepenge. Lommepenge var ikke noget man bare fik. Jeg har derfor cyklet Varde tynd på en Long John. Først for Varde Tricol renseri i Storegade siden for Oscar Christensen på Gjellerupvej. Her cyklede jeg varer ud til byens ca. 25 købmænd og til rutebilstationen, der lå, hvor biblioteket ligger i dag. Min bedste byplads var dog chokoladebutikken (Dixen konfekture i Storegade i dag). Det var nemlig tilladte at fylde lommerne før en tur ud i byen, og mine lommer var store!

Efter 9 års skolegang havde jeg fået nok og jeg skulle i lære – men som hvad!? På det tidspunkt ville jeg gerne være elektriker, men med 2 elektrikere i familien, kunne det ikke komme på tale. Min far mente, blikkenslager ville være en ide. En aftale kom i stand med Kaj Lundkvist. Han havde blikkenslagerforretning på Østervold (nu Kvicklys parkeringsplads), og jeg kunne starte som arbejdsdreng. Efter ½ år kom jeg i lære i firmaet. Det var et godt sted, hvor vi altid var 3 -4 læredrenge ad gangen. Dengang blev læredrengene kanøflet af svendene. Røg man pibe, blev den på et tidspunkt fyldt op med pakgarn. Man blev også sendt efter radiatorophænger hos Erichsens lager, der dengang havde til huse i kælderen under Den Kampmannske gård. Og så blev der grinet!

Efter overstået soldatertid (hos flyvevåbnet) kom jeg tilbage til firmaet, og jeg var med til at bygge Vardes nye Rådhus på Bytoften. Med min læretid blev det til ialt 15 gode år hos Lundkvist. Det blev tid til forandring, og da jeg erfarede at A. Hansen og søn i Nygade manglede en svend, søgte jeg stillingen. Efter godt et års arbejde var arbejdet sluppet op. Da Egon Kasters' svend søgte andre udfordringer, blev jeg ansat hos Kaster på Frisvadvej 15. Det skulle senere vise sig at være mit held. Efter 3 år som svend spurgte jeg, om jeg kunne komme med i firmaet som Egon Kasters kompagnon. Det var dog en forudsætning, at jeg inden for de to første år skulle starte på VVS uddannelsen. Det blev et travlt og meget hårdt år for min familie og mig.

Hver anden uge kørte jeg med 4 lidelsesfælder til Horsens, hver anden uge arbejdede jeg i firmaet, så var der lektier, fodbold og to små børn. Heldigvis havde jeg skolelæreren ved hånden. Min eksamen kom i hus og glæden var stor. På dette tidspunkt fik firmaet sit nuværende navn: Kaster og Jessen VVS. De første år var der kun Egon og jeg i firmaet, men lige så stille fik firmaet vokseværk. For ca. 10 år

siden gik Egon på pension, men han følger stadig firmaet med stor interesse og besøger os hver fredag til formiddagskaffen. Forholdene på Frisvadvej blev for små, så jeg begyndte at kigge mig om efter egnede lokaler. Da Navervej 6 blev sat til salg, slog jeg til. På adressen havde der været bremse- og koblingsservice, så der skulle bruges meget knofedt og maling før, det var brugbart. Firmaet har i dag gode og brugbare lokaler. I skrivende stund er der 9 svende og 2 læredrenge i firmaet. Derudover er der i Oksbøl afdelingen (Blåvandshuk VVS og blik) 2 svende og daglig leder og medejer Peter Poulsen. Afdelingen blev en realitet, da jeg sammen med Peter Poulsen opkøbte VVS firmaet Sophus Jensen og Søn, Strandvejen 9 i Oksbøl. Ved siden af VVS og blikkenslagerarbejdet, er firmaet nu også involveret i taksering af rørskader for flere forsikringsselskaber.

Min søn er gået i faders "fodspor". Han har uddannet sig som VVS montør og blikkenslager. Efter nogle års erfaring som svend, har han færdiggjort 1. år som VVS tekniker – så hvem ved? I dag er jeg min far dybt taknemmelig, fordi han fik mig på den "rette hylde".

Henrik Jessen

Flyvemaskiner på Palles Hede

Af Holger Pedersen, Nørre Nebel

Engang, da flyvemaskiner ikke var ret almindelige, landede 2 fly på Palles Hede, en nabomark til mit hjem Hundstoft i Lunde. Jeg har siden ledt efter billeder fra begivenheden. Det viste sig, at min storebroder Hans havde taget et billede. Jeg fandt det i hans efterladte album. Under billedet stod der: "Sommeren 1930". Jeg var dengang 2½ år, og jeg kan huske, at jeg benede over på Palles Hede for at se flyene. Hans og Kristian, mine storebrødre, hjalp piloterne med at starte motoren, de trak i propellen, medens der stod en bagved og rev dem væk, når motoren gik i gang. Det kan jeg ikke huske, men det er blevet mig fortalt, sikkert af de to nævnte ungersvende. Palles Hede var opdyrket, og det var nu en stor græsmark. Marken var ikke indhegnet, så Palles to børn, Maja og Jens, passede kreaturer på marken, den dag flyene kom. Maja er født i 1918 og Jens i 1917, så de var 12 og 13 år gamle. Jens overtog Palles gård Refsgård efter sin far.

Vi er så heldige at kende oberst i Flyvevåbnet Niels Lund, han er nu 88 år, pilot siden 1949, og er således ikke mere aktiv i flyvevåbnet. Han har besøgt os, på billedet ses han på Palles Hede, han har hjulpet os med at beskrive flyene, hans beskrivelse følger her:

"Det var sandelig et flot og velbevaret billede, du sendte, det bliver returneret, så snart, vi får snakket færdig. Fantastisk, at du husker begivenheden og helt forståeligt, at det var noget, der blev talt om. At komme i nærheden af et militært fly på den tid, var ikke noget, der blev enhver beskåret, hvad de mange tilskuere også vidner om. I øvrigt oser billedet af fred og idyl. Det er nok lige før, tilskuerne trækkes væk fra flyene, som med pilot i forreste cockpit og tilsyneladende snurren-

Fhv. Oberst Niels Lund på Palles Hede, sommeren 2009.

De to militærfly på Palles Hede 13.-14. september 1930.

de propeller synes klar til take-off. Med den ro og orden, der er over hele sceneriet, kan der næppe være tale om en nødsituation, og Palles Hede ligner nærmest et flyvefelt efter den tids standard med passende udstrækning og fast overflade. Flyene står i hvert fald ikke på blød bund. Nu til flyene: Det er flot, at du registrerer forskellen på de to – den er ikke ret stor. Forreste fly er en Fokker CV (læses: C5), -hollænder, som du naturligvis ved. Den blev købt tidligt i tyverne (5 stk.), og senere licensbyggede vi 13. Den havde en fransk 400 HK Lorraine-Dietricht motor. Max. hastighed 210 km./t. Vi brugte den som rekognosceringsfly, og det var i øvrigt den type, hvormed kaptajn Botved og løjtnant Herschend afviklede deres København-Tokyo flyvning i 1926, en efter dentids forhold fremragende bedrift. Vi var glade for Fokker herhjemme, så glade, at vi (d.v.s. Premier løjtnant Førslev – Flyvevåbnets første chef i 1950) med basis i CV skabte et dansk træningsfly, (overgangstræner, 15 stk.) den såkaldte O-maskine, i daglig tale benævnt "O-potten"- og det er netop flyet i baggrunden. Den havde en 220 HK BMV motor og en max hastighed på 200 km/t."

På Varde bibliotek fandt vi følgende i Ribe Amtstidende nr. 2009 fra onsdag den 10. september 1930, 76. årgang:

De militære flyvere vælger sig en ny landingsplads. Der kredsede som meddelt igår en militærflyvemaskine over Varde og Vardeegnen. Den var et par gange, med en lille times mellemrum over Varde, men gik ikke ned her. Derimod foretog den en landing på en mark, tilhørende Palle Thomsen, Refsgaard, mellem Outrup og Lunde, og der strømmede straks en del folk til for at se den. Men efter et kort ophold her, steg flyvemaskinen atter op og satte kurs østpå – mod København. Efter hvad vi erfarer, er det hensigten, at der på lørdag sendes et par militære flyvemaskiner herover fra København, for i nogle dage at deltage i Artilleriets Skarpskydningsøvelser på Kalsmærsk. Og det skal så være meningen, at bruge den ovenfor nævnte mark til landingsplads. Når de militære flyvere har udvalgt sig en landingsplads så langt ude, skyldes det formentlig, at det er vanskeligt tæt ved Varde, at finde en god landingsplads. Både sidste efterår og i sommer, da der var militære flyvere her for at deltage i skydningerne på Kalsmærsk, blev et par af maskinerne som bekendt beskadiget ved landingen, i det ene tilfælde på en mark i Gjellerup og i det andet tilfælde på en mark vest for byen.

Det har været en fornøjelse at lede efter oplysninger om flyvemaskinerne på Palles Hede. Både heden og Palle er for længst væk, men vi siger stadigvæk "Palles Hede".

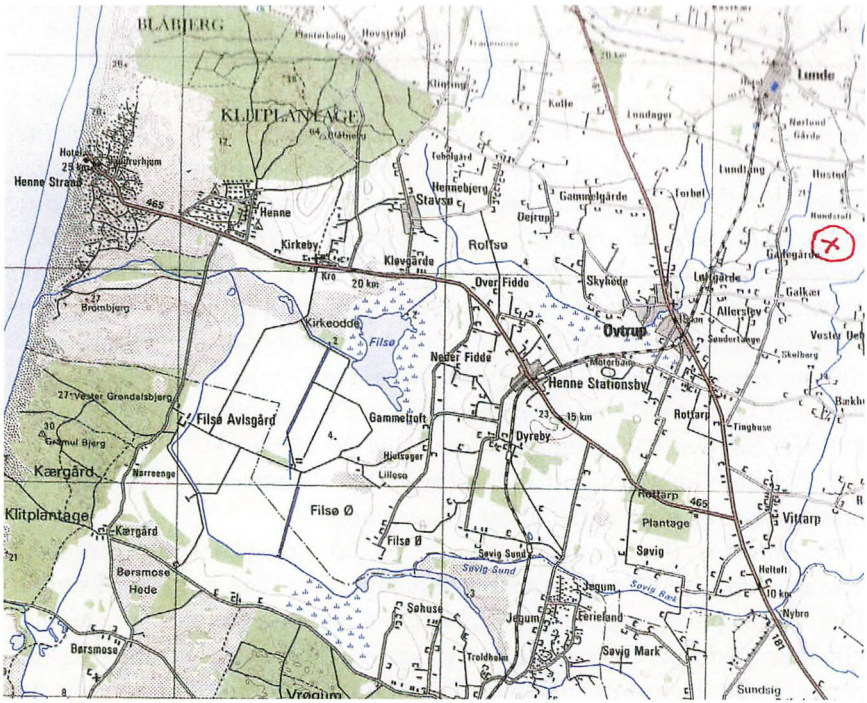

Flyene landede ved det røde kryds.

Holger Pedersen

Min tid i Blåvandshuk og Varde Kommune

Af Carsten Rønne Mikkelsen, Frankrig

Mit aktive erhvervsliv i Danmark, i Varde og Blåvandshuk kommuner, endte brat i november 1991, da Varde politi gennemførte en storstilet razzia mod mine to virksomheder, Hydro Air i Varde og International Marketing i Oksbøl, samt mod mit hjem i Oksbøl, og mange spurgte dengang hinanden, ja men hvad lavede han egentligt, ham Rønne Mikkelsen. Tiden læger jo som bekendt alle sår, så nu 19 år senere vil jeg fra mit hjem i Frankrig, prøve at samle nogle få specielle minder fra en anderledes erhvervskarriere.

Min hustru og jeg flyttede til det lille røde stråtækte hus i Vrøgum i 1968, sammen med vor førstefødte datter, for at have et bedre og sundere liv end det vi kunne byde børn i en større by som Esbjerg, hvor vi begge var født og opvokset. Jeg var netop 2 år tidligere blevet færdig med mit ingeniør studium på Esbjerg Teknikum, og havde et godt arbejde på en større tegnestue i Esbjerg. Ikke længe efter vor indflytning i Vrøgum, fik vi post adresseret til Carsten Mikkelsen, ingeniøren i det røde hus i Vrøgum, og med denne adresse fandt brevene vej til os. Vor daværende borgmester i Oksbøl, Egon Jensen, foreslog en dag, at jeg skulle åbne min egen tegnestue i Oksbøl, og kort efter tog vi skridtet fuldt ud, sagde jobbet i Esbjerg op, og startede en lille tegnestue i det stråtækte i Vrøgum. Det blev en hård start, for der var ikke mange opgaver for en ingeniør i Oksbøl, så min tidligere rektor på teknikum i Esbjerg var en frelsende engel, med et tilbud om at jeg kunne få nogle timers matematik undervisning hver uge af de nye studerende på Esbjerg teknikum. Det var faktisk en spændene opgave, og jeg fortsatte dermed i 2 semestre, indtil min tegnestue havde

arbejde nok, til at vi kunne leve af det. Allerede efter 2 år flyttede vi tegnestuen til Oksbøl, hvor vi havde købt et lille hus i Nørregade til formålet. På det tidspunkt havde vi en kommuneingeniør i Oksbøl, som virkelig gjorde sig uvenner med alle, med sine til tider helt urimelige krav til byggeansøgninger, og en dag var det blevet en landmand, en af mine klienter, lidt for meget. Han ringede til kommuneingeniøren, spurgte om han skulle indsende en byggeansøgning når en dør skulle flyttes, hvilket ingeniøren bekræftede, og han blev så bedt om at komme forbi og rådgive vor landmand. Kommuneingeniøren kom, blev ledt op på loftet, hvor landmanden pegede på en gammel dør, der lå på gulvet i et hjørne af halmloftet, og sagde at han da gerne ville have den flyttet til det andet hjørne af loftet, og hvordan ingeniøren ville have tegning på dette arbejde? Kommuneingeniørens humor var ikke den bedste, og han blev ikke mildere derefter. Da vor kommuneingeniør nogle år senere flyttede til en anden by, blev hans assistent vor nye kommuneingeniør, og han var bestemt ikke mere populær end den tidligere havde været.

I 1972 flyttede vi ind til kommunens hovedstad Oksbøl, hvor vi havde selvbygget en dejlig villa på Søndervang, og året efter blev vor anden datter født her. Jeg havde nogle få byggeopgaver for Blåvandshuk kommune, blandt andet en renovering af De Gamles Hjem i Blåvand. Opgaven fik jeg kort før håndværkernes sommerferie. Jeg fik hurtigt alle tegninger færdige, og godkendt af borgmesteren som var bygherre, og indsendte så tegningerne til vores kommuneingeniør, sammen med en byggeansøgning. Da borgmesteren indtrængende havde bedt mig have ombygning og renovering færdig inden jul, satte jeg omgående arbejdet i gang sammen med de lokale håndværksmestre, som alle lovede at blive færdige til tiden. Vor nye kommuneingeniør blev rasende over at arbejdet var sat i gang, inden han havde givet en byggetilladelse (til hans egen kommune), og forlangte vi skulle standse arbejdet omgående, hvilket vi selvfølgeligt ikke kunne, al den stund vi havde lovet hans egen arbejdsgiver, borgmesteren, at være færdig inden jul. Kommuneingeniøren meldte mig til politiet, for at have igangsat ulovligt arbejde, men vi fortsatte selvfølgelig byggeriet efter planen. Jeg blev for dette "ulovlige" byggeri stillet for retten i Varde, hvor dommeren udmærket kunne se det groteske i situationen, og dybt beklagede, at han måtte give mig en bøde, som

han dog erklærede symbolsk, og på kun 50,- kr. og bad mig mindeligt om at acceptere den. Jeg betalte bøden, fortsatte arbejdet på Alderdomshjemmet, fik nogle uger senere den officielle byggetilladelse, og arbejdet var færdigt til tiden. Der var mange bizarre oplevelser som disse med vor kommuneingeniør. Et projekt, vi havde fået på tegnestuen, var en tilbygning til Hotel Klithjem i Henne, inklusive også et stort svømmebassin med havvand. Jeg havde aldrig tidligere bygget et svømmebassin, og dette var et helt specielt projekt, med havvandet pumpet ind fra stranden, så det blev til et nyt studium af vandrensning. Bassinet blev en succes, og jeg fandt arbejdet med svømmebassiner mere udfordrende end tegnestuen i den lille landsby Oksbøl, så tegnestuen blev solgt til to medarbejdere, som drev den videre i en årrække derefter.

Et svømmebassin firma blev startet under navnet Vestpool, og det gik stærkt i de følgende år, med flere hundrede bassiner bygget overalt i Danmark, bl.a. inkl. for Den Amerikanske Ambassade i København, adskillige hoteller, campingpladser og institutioner, men også i udlandet leverede vi udstyr og projekter til blandt andet Muamar Kadaffi i Libyen, Shahen af Persien, det nye palads for den Saudiske konge i Marbella, Sean Connery i Spanien og mange flere. Da Blåvandshuk kommune skulle have en svømmehal, blev et anerkendt arkitektfirma fra Ølgod bedt om at lave projektet, som så blev udbudt i licitation. Heldigt nok havde jeg nu studeret alle regler for svømmebassiner, også offentlige, og kunne så påpege, at bassinet ikke var dybt nok under tre meter vippen, og at loftshøjden over samme vippe heller ikke var lovlig. Tegning og projekt blev ændret, men lidt flovt for de fine herrer fra Ølgod. På en af mine første rejser til Kuwait, blev jeg bedt forklare, hvorfor deres sandfiltre ikke rensede vandet ordentligt. De havde udskiftet sandet i nogle store vandfiltre med sand fra den lokale leverandør, sand fra ørkenen. Sandkornene fra ørkenen er slebet runde af vind og tid, og kan ikke rense vandet, så min forklaring om at de skulle bruge skarpkantede sandkorn fra Europa eller USA blev accepteret, og medførte i de kommende år mange ordrer på containerlæs af filtersand fra Danmark. Sand fra Danmark solgt til Sahara blev titlen i dagbladet Vestkystens helsides artikel om dette eventyr, næsten som at sælge is til Grønland. Oliekrisen satte ind, og Vestpool måtte gå i betalingsstandsning. Det tog de næste otte

år at betale denne betalingsstandsning. Under en af mine rejser til USA havde jeg med stor interesse set det sidste nye i fritidsbranchen, whirlpools, eller også kaldet spa eller jacuzzi, og havde købt et par af de Amerikanske spakar med til Danmark, hvor jeg hurtigt kunne fastslå, at kvaliteten ikke var den bedste, at vi bestemt kunne gøre det bedre, og ideen til et nyt firma var født. Scandi Spa var en kendsgerning, og dette firma startede på Borgmester Jensensvej i Varde i 1978. Tre år senere var Scandi Spa en succes og lokalerne blevet for trange. I 1981 flyttede vi til den nybyggede fabrik på Erhvervsvej i Varde, med finansiel hjalp af bank, kreditforening og egnsudvikling, men med daværende bankrenter på 19-20 %, blev det nødvendigt for mig at tage partnere i firmaet, og gennem banken fik jeg to sleeping-partnere fra København. Scandi Spa var den første Europæiske spa, og det blev en gigant succes, med forhandlere over hele Europa og Mellemøsten, og igen blandt vore kunder også kronede hoveder, de største hoteller, blandt andet Ritz i Paris, Interkontinental i Mellemøsten, Relais Chateau i Frankrig, mange af de største sportsklubber i Europa, klinikker i Danmark, hospitaler i Rusland m.fl. Den første ordre med alt spaudstyret guldbelagt kom dog fra en dansk kunde, vor folkekære Simon Spies, til hans private suite på hans hotel i København. Senere blev det mærkeligt nok de Østeuropæiske kunder, der ville have alt i guldbelægning.

I 1983 skrev jeg til den Olympiske komite i Los Angeles, at det måske var en ide at have den første Olympiske spa ved legene i Los Angeles 1984, til at hjælpe atleterne til afslapning mellem konkurrencerne, og at vi var meget interesserede i at levere en sådan efter de tyske DIN normer for offentlige spa. Jeg blev inviteret til et møde i Los Angeles med komiteen, for at præsentere vort produkt Scandi Spa i konkurrence med tre Amerikanske producenter. Vor pris var 55.000,- $, mens de Amerikanske producenter havde et helt andet koncept, slet ikke op til Europæisk standard, og til priser mellem 18.000 og 21.000,- $. Vi fik ordren, og Scandi Spa fra Varde - Denmark. leverede den første olympiske spa. Siden da har alle Olympiske Lege haft spa installationer til atleterne. En dag fik vi en telex med ordre fra en agent i Moskva, på to store spaanlæg til en VIP privathospital, til omgående levering, og uden at prisen blev diskuteret. Anlæggene blev leveret, og agenten sørgede selv for installationen. Da alt var installe-

ret, blev vi direkte fra Moskva bedt sende en ingeniør til at godkende alt, inden anlægget blev taget i brug, og da jeg aldrig havde været i Rusland, sendte vi mit danske pas til deres ambassade i København, med anmodning om et visa. Der blev ringet og telexet fra Moskva flere gange om ugen, hvornår vi kunne komme, men på ambassaden i København, nægtede de at have modtaget mit pas og ansøgning, selvom det var sendt anbefalet, så efter nogle uger kontaktede vi vort eget udenrigsministerium og forklarede situationen, og bad dem hjælpe os. Nogle få dage senere fik vi mit pas retur i en neutral kuvert, uden brev, uden visa, så det var klart, de på ambassaden ikke syntes jeg skulle til Moskva. Vi indsendte så en af vore medarbejderes pas med ansøgning, og fik tre dage senere hans visa. Han fik en oplevelsesrig tur til Moskva, blev pænt behandlet, og godkendte arbejdet.

Vor produktion af spakarrene var en kombination af vacumformet akryl, og forstærkning med glasfiberarmeret polyester, og alle limninger med meget giftige PVC lime. De giftige PVC lime var et stort problem for vore medarbejdere, og sammen med en god ven, lim producent på Sjælland, udviklede vi verdens første giftfrie PVC lim, PEVICOL, og tog patenter over hele verden, en meget kostbar affære. I efteråret 1984, efter succesen i Los Angeles gik salget af de store spa forrygende, og mine to sleeping partnere fandt nu, det var tiden til at slippe af med mig. De gav mig et ultimatum, enten at sælge min tredjedel af Scandi Spa til dem for 24 mill. kr. eller at købe dem ud, hvilket jo ikke var muligt for mig overhovedet. Aftalen blev så, at jeg solgte fabrikken den 31.12.1984 til de to københavnere, og alle detaljer i salgsaftalen blev nedfaldet af vor advokat, og underskrevet af os alle tre. Jeg skulle være den nye direktør behjælpelig de tre første måneder af 1985, og møde hos vor advokat den 24. marts 1985, sammen med mine partnere, hvor så min del skulle betales. Jeg kom til mødet som aftalt for at hente en pæn check, men partnerne kom ikke selv. De havde sent en smart Københavneradvokat, som kunne erklære, at jeg jo havde personligt kautioneret for egnsudviklings lånene i fabrikken, hvilket ikke var medtaget i min advokats noteringer omkring salget, og han og hans klienter mente, at en fritagelse for denne kautionsforpligtigelse havde samme værdi som den noterede salgssum, altså at jeg ikke ville få én krone ved denne handel, men alene blive fritaget for mine ca. 4 mill. kr. kautionsforpligtigelser, og

kunne jeg ikke acceptere dette, så kunne jeg jo købe de to herrers parter i stedet for. Det var et chok af dimensioner. Jeg gik totalt tomhændet fra mødet.

Familien og jeg holdt en lange tiltrængt ferie de næste par måneder. Jeg var nu knapt 40 år, endnu ikke udbrændt, men temmelig vred og bitter over det skete, så i sommeren 1985 gik jeg ind til Danske Bank og forklarede dem situationen, at jeg ville starte igen, men ikke havde en krone i startkapital, og ingen sikkerhed at tilbyde for et lån. Min bank siden drengeårene, Varde Bank, havde totalt afvist min forespørgsel. Danske Banks direktør var særdeles forstående, og bevilgede mig en kassekredit på 50.000,- kr. til at starte for igen. International Marketing blev en realitet den næste dag, som et agenturfirma med køb og salg af pool-, sauna- og spaprodukter, og alt foregik fra kælderen i vort hus i Oksbøl. Det gik meget hurtigt med at etablere både kunder og leverandører, og en tidligere medarbejder fra Scandi Spa blev ansat som min højre hånd. Januar 1986 grundlagde jeg så Hydro AIR i lejede lokaler i Varde, som producent af spaprodukter til levering til mine tidligere konkurrenter i spa branchen, som normalt ellers købte komponenterne i USA, ligesom jeg tidligere havde gjort det i Scandi Spa, og ansatte også her mine bedste tidligere medarbejdere fra Scandi Spa. Begge mine to nye firmaer gik virkeligt godt, voksede næsten for hurtigt, og inden der var gået tre år havde jeg udkonkurreret mine to tidligere partnere på Scandi Spa, som i mellemtiden var omdøbt til Scandiaqualine, så de var nødsaget til at sælge virksomheden til bedst bydende, hvilket blev et Svensk / Finsk badekarsfirma. På denne måde fik jeg sagt tak for sidst til mine Københavnerpartnere.

International Marketing flyttede til Oksbøl, og Hydro Air flyttede til en ny fabrik på Roustvej i Varde. Begge firmaer havde fået et rigtigt godt netværk af internationale og danske kunder, og specielt Hydro Air som havde et helt unikt produkt i højeste kvalitet, sammenlignet med de Amerikanske produkter, havde fået forhandlere og kunder i det meste af verden. Fra Sydamerika til Japan, fra Sydafrika til Rusland, fra England til Ungarn, fra Israel til Kuwait, fra Indien til Ægypten, stort set til alle verdenshjørner, og det var virkeligt en spændende tid erhvervsmæssigt, hvor konkurrencen dog blev stærkere dag for dag, da vi fik mange kopiproducenter at konkurrere med. Jeg blev på

en tur i Spanien bedt om at se på et anlæg, vi havde leveret til Sean Connery, da affugtningsanlægget til hans indendørs pool ikke virkede. Han havde forlangt at chefen selv skulle komme. Jeg fik anlægget til at virke, alt mens agent 007 sad i sin lænestol og iagttog at arbejdet blev udført. Helt mærkeligt, at være i stue med den berømte "agent". Golf hotel i Qatar ejedet af sheiken selv, og da der skulle installeres nye køleanlæg til hotellets pool og også nye poolfiltre blev jeg inviteret til hotellet for at give tilbud, sammen med to Engelske firmaer. Vi blev alle tre inviteret til frokost på sheikens yacht ude i bugten, og blev afhentet i hans motorbåd ved hotellet. Vi tre Europæere og sheikens andre gæster, sad på puder på dækket, fik en sølvtallerken i venstre hånd, og en dejlig risret med hele fisk blev øst op. Englænderne kiggede på maden, og fik straks synkebesvær, for fiskene var kogt i risen, med øjne, indvolde, finner mm., og det kunne de ikke klare. De forlod begge to selskabet, og gik ned i motorbåden idet de undskyldte sig med, at de ikke havde det godt i varmen. Næste morgen mødte jeg dem begge i receptionen i færd med at checke ud af hotellet, da sheiken havde bedt dem rejse med det samme. Senere på formiddagen blev jeg bedt op til sheiken, og fik uden parlamentering ordren på hele installationen. På en senere rejse til Qatar skulle jeg mødes med kunden kl. 5 om morgenen, og da jeg dagen før bad receptionen bestille taxa til mig, blev jeg bedt være i receptionen kl. 3.30, da der var 1 ½ times kørsel til adressen. Jeg mødte næste morgen i buldrende mørke, og taxaen kørte ud af Doha by, ud i ørkenen. Rettidigt ankom jeg så til min forbavselse til det militære hovedkvarter, og blev mødt af en engelsktalende officer, der viste mig hvor den store pool skulle bygges. Jeg skulle jo kun give tilbud på filteranlæg og teknik, men med meget specielle krav, som jeg ikke helt havde forstået hvorfor. Poolen var ikke til officererne, men til deres meget fine araberheste. Jeg fik ordren, og efter en meget tidlig frokost blev min taxa så kaldt ind, for at jeg kunne være ude inden kl. 11, for der lukkede fortet, og alle gik hjem, da det ganske enkelt blev for varmt midt på dagen.

På vejen hjem fra denne tur mellemlandede jeg i Athen, skiftede billetter og pas, og rejste til Israel, hvor jeg ved landingen blev hentet ud af maskinen, før alle andre kunne komme fra borde, og blev så sat ind i en lukket minibus, hvor nu Mossad afhørte mig de

En af mine 4 dejlige Sankt Bernhardshunde.

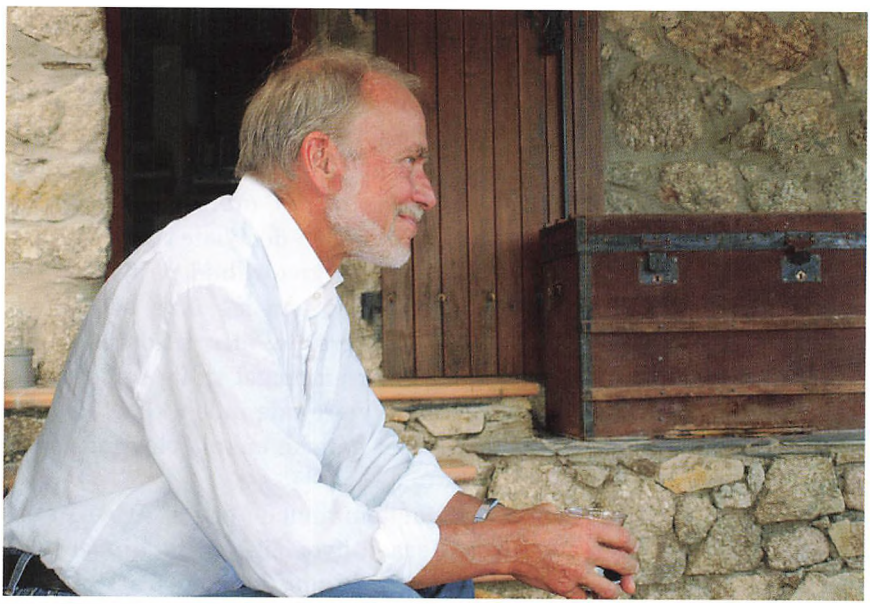

En stille stund fra mit nye hjemland - Frankrig.

næste tre timer, om mine rejser i Mellemøsten og nu til Israel. De vidste alt om denne netop afsluttede rejse, hvilke firmaer jeg havde besøgt, hvilke hoteller jeg havde boet på mm. Hvad de egentlig ville, ved jeg ikke, men da jeg jo ikke handlede med våben eller andet farligt, fik jeg lov at gå, og blev i Israel de næste tre dage. Jeg var særdeles imponeret over deres viden om min færden i de Arabiske lande de forgående tre uger, og måtte erkende at deres efterretningsvæsen var meget effektivt. Den dag jeg skulle rejse, ventede de samme personer fra Mossad på mig i lufthavnen, hvor de undersøgte min kuffert og håndtaske og derefter ønskede mig en god hjemrejse. Sydafrika var jo lidt af et problembarn, al den stund Danmark havde indført embargo mod Sydafrika, hvor vore kolleger dernede havde rigtigt svært ved at eksportere, så jeg valgte at hjælpe dem bedst muligt, ved at sælge vore Hydro Air produkter til spa producenter dernede, og hjælpe disse med deres eksport af de færdige produkter op til Europa, gennem International Marketing. Jeg startede også min egen lille produktion af plastikdele til Hydro Air i Sydafrika. Mit arbejde i og med Sydafrika kom senere til at koste mig dyrt.

Jeg kunne blive ved at fortælle om sådanne oplevelser, men ville her blot give en ide om mit liv i disse år, inden katastrofen kom. En novemberdag i 1991 blev begge virksomheder så brutalt standset af en politistyrke på ikke mindre end 21 mand, der på vegne af skatteväesenet foretog en storstilet razzia, og anklagede mig for enorme skatteunddragelser.

Det var punktum for min aktive erhvervstid i det Vestjyske, og de følgende 7 år gik med at forsvare mig i en mastodont retsag, der var helt ude af proportioner med faktiske forhold, men som jeg tabte, med en fængselsstraf på 30 måneder og en bøde over 5 millioner kr., hvilket jeg ikke ville acceptere, så jeg forlod Danmark og levede de næste 5 år som flygtning, inden jeg blev anholdt i Spanien, og derefter tilbragte tyve måneder i lukkede fængsler i Danmark. Oplevelserne fra denne tid vil jeg senere beskrive i detaljer.

Hydro Air blev solgt til et Amerikansk firma ITT. International Marketing blev solgt til min medarbejder og hans nye partner.

Lidt om min far

Af Inger Sørensen, Alslev

Lidt om min far Ingerslev Nielsens laden og gøren som socialdemokrat, daglejer og cementstøber samt meget meget mere i Toftnæs - som jeg har hørt og oplevet.

Min far blev født den 10.9.1891 i Vester Hassing lidt nord for Ålborg. Hans far var kirketjener ved Vester Hassing kirke, og de boede i et lille hus ved siden af kirken og præstegården, og de fik 9 børn. Min bedstefar var derudover murerarbejdsmand. De var meget fattige, så da kirkebøssen blev stjålet, og min bedstefar var den eneste, der havde nøgle til kirken ud over præsten, ja så mente man, at det kun kunne være ham, der var tyven, så derfor blev han dømt for det, selv om han nægtede. Han kom i fængsel, og så havde bedstemor jo ikke noget at leve af, kun fattighjælp, og det var hun for stolt en dame til at ville bede om, så derfor kom alle de store børn ud at tjene den sommer. Den yngste der kom ud var min far, han var kun 6 år og kom til en stor gård for at være "kodreng". Han skulle ikke have løn, men fik jo føden, og så var der en mund mindre at mætte for bedstemor. Min far var kun hjemme for at besøge sin mor en gang den sommer. Det må have været hårdt, men som far fortalte, så havde han det godt, der ude på gården. Bondemanden købte et par træsko til ham, for da han blev hentet hjemme hos Bedstemor, havde han intet fodtøj, kun bare tæer.

Da han skulle hjem til november, glemte han at aflevere træskoene, og han var snart halvvejs hjemme, da han kom i tanke om det, og så løb han tilbage for at aflevere træskoene, men så sagde bonden til ham: "Ingerslev, når du er så ærlig, må du få lov til at beholde træskoene" og som far sagde: *"Aldrig haar a rend saa stærk for o kom hjem o*

fortæl mi muer, at no haad a træsko te a hiel vinter". Tænk engang, det kunne en så lille dreng tænke i 1898.

Min bedstefar kom for øvrigt ud af fængslet omkring samme tid. Han havde siddet inde hele sommeren, men da var der en vagabond, som ønskede at lette sit hjerte "inden han skulle møde Vorherre". Han indrømmede overfor præsten, at det var ham, der havde stjålet kirkebøssen, og at den var gravet ned ud på kirkegården – tømt for penge. Præsten var så ude og grave den op, bedstefar blev frikendt og kom ud af fængslet – dog uden erstatning af nogen art, men æren var reddet for den lille familie.

Min far var nu ude at tjene hver sommer, indtil han blev konfirmeret, og derefter hele året på forskellige pladser indtil han som 18-årig tog til Varde området, hvor der boede en søster og hendes mand. De havde den gård, som jeg og min mand senere havde vores autoophug på (Toftnæsvej 16). Det var godt nok mange år senere, men alligevel lidt sjovt. Min far kom altså til Toftnæs 1909, hvor han startede med at arbejde på en gård, og det første han var med til, var oprydning efter den store november storm. Senere fik han arbejde som kusk i Varde hos vognmand Damsgaard, der havde en stor vognmandsforretning med heste. En aften han var til bal i Varde, kom en mand hen til ham og spurgte, om han ikke kunne tænke sig at gifte sig med hans datter. Han havde et billede af hende, og hun så godt ud. Han skulle få et større beløb for det, men så skulle det også gå stærkt, for hun ventede barn. Så far mødte pigen, og han syntes om, hvad han så, og de blev enige om giftermålet, som skulle være inden barnet blev født, så det var født indenfor ægteskabet. De lærte jo slet ikke hinanden at kende, og at det skulle gå så hurtigt var fordi, det ikke måtte komme frem. at barnets rigtige far, vist var en i familien. Barnet blev født, og det blev en lille pige, men parforholdet "gik ad pommeren til".

De havde en lille kælderlejlighed i Varde, men kom så til Alslev, hvor de boede i "Iver Skomagers hus" (Bredgade 53) De fik sammen en pige mere. Min far arbejde rundt omkring som daglejer ved bønderne på egnen, og det kneb med at få penge nok til "damens finheder" En dag da han kom hjem, stod der i køkkenet en lille kasse med en lille dreng i. Ham have konen Mimmi hentet på Fredericia banegård efter en annonce, hun havde set i avisen. Hun kunne få 300 kr. for at hente og overtage drengen. Pengene havde hun brugt til fint tøj

og sko, inden hun kom hjem. Drengen hed Egon Jensen, og ja så var der er en mund mere at mætte. En dag var der en, som far arbejde sammen med, som sagde til ham, at han skulle prøve at tage hjem lidt før han plejede, da der var livligt besøg af andre mænd hos hans kone. Det gjorde han så og ganske rigtig, der lå en mand inde i sengen ved Mimmi. Ingerslev rev ham ud af sengen og smed ham ud på vejen, og der fik han et lag tæsk. Så hentede han hans bukser og smed dem ud til ham, sådan var det! Parret blev så skilt, og Mimmi rejste til Århus med de 2 piger, men lod drengen blive tilbage hos far. Så havde han ham at slæbe rundt på. Far fik nu plads ved gamle Hans Rasksen i Vibæk, og der havde han så Egon med ud, og der var min mor pige i huset. Mor tog sig af drengen, og senere også af min far, og de blev gift d. 8.3.1929 hos sognefoged Thue Andersen i Alslev. Far havde året inden bygget et lille hus i Toftnæs (Toftnæsvej 8) Det havde kostet 2.800 kr.; men der var heller ikke andet end de nøgne mure, og så pumpe og lokum i gården. Så begyndte min far at støbe for Arnold Jørgensen, han var murer og havde brug for cementsten, fliser og betonrør. Han startede i et skur ovre, hvor gartner Carsten Carstensen dyrkede grønsager. Det var dengang ejet af Magnus Madsen. Men lønnen var jo ikke stor, så der var næsten aldrig penge nok. Det var især galt om vinteren, hvor der ikke kunne støbes. Parrets første søn døde af lungebetændelse 15 mdr. gammel – dengang var der jo ingen penicillin - og de havde ikke penge til en kiste, men så fik de 2 af naboerne til at skrive på en veksel. Ellers skulle de have fattighjælp, og det ville de ikke. Senere fik de 4 børn, hvoraf jeg er nummer 2 - født i 1933.

Om vinteren kunne der jo som nævnt ikke støbes, og så havde de ingen indtægter. Indtægter kom der kun, hvis far fik daglejer arbejde på en af gårdene, eller hvis der kom rigeligt med sne, og det var der heldigvis meget af dengang. Far var snefoged i Toftnæs og skulle sørge for, at karlene og daglejerne kom i gang med at skovle sne. Mens jeg var lille, husker jeg engang, at de ikke havde en eneste krone til jul, og ingen mad til julemiddagen – kun lidt kartofler. Så kom slagter Rossen forbi - han var rullende slagter - og han vidste, at mor og far havde det meget småt, og han havde et stykke stribet flæsk tilbage. Flæsket var godt nok lidt *"jemmet"* - altså noget fedtet - uden på, men mor skulle bare vaske det godt af i saltvand, og så stege det i ovnen,

så kunne det godt spises. De fik det gratis, og så blev der alligevel julefest i Toftnæs – uden julegaver. Efter den oplevelse sagde min far, at nu ville han tage til Varde for at høre, hvordan han skulle få startet en fagforening i Alslev, så daglejerne og arbejdsmændene havde noget at leve af om vinteren.

Det gjorde han så og fik i 1933 stiftet en Alslev-Hostrup afdeling af Dansk Arbejdsmandsforbund, så de i det mindste kunne få en mindre daglig understøttelse, hvis de var uden arbejde. Far blev selv formand, og Aksel Hansen i Alslev blev kasserer. Mange turde dog ikke melde sig ind, fordi de var bange for, at bønderne så ikke ville ansætte dem. Men så gik far om til sognerådsformand Karl Gregersen, der også var den største gårdmand i sognet, og fik ham til at skrive under på, at det var i orden med sådan en forening, og så kom arbejdsmændene og daglejerne i fagforening. Det var et kæmpe gode for "småkårsfamilierne".

Min far var en strid mand, hvad angik arbejde. Når han havde fundet et job til en, så skulle det passes. Der var en her i byen, som ikke var for ivrig. Ham havde far fundet arbejde til, men så var der et par dage han ikke kom. På andendagen cyklede far ud til ham – han lå i sengen og sov sødelig. Så hev far ham op og gav ham et par gode lussinger med ordene: "*Kan du så komme i gang din dovne slambert*". Det kunne gå dengang, men ikke i dag. Far gjorde meget for småfolk, men han tålte ikke dovenskab. Nogle vintre var far også ansat ved banen. Dengang et tog sad fast et døgn i sneen mellem Guldager og Varde - helt præcis ved Torrup – og passagerne blev indlogeret på Torrup gårdene, skovlede han sne i flere dage. Andre gange gik han post eller rettere han cyklede. Bl.a. under besættelsen som afløser i ferie og ved sygdom, og det både i Varde, Blaksmark og Alslev. Han begyndte også at læse målere af - altså elmålere for transformatorforeningen. Det var rundt i hele sognet, og var der nogen der ikke kunne betale af de fattige, ja så betalte han for dem. Ellers ville de jo få lukket for strømmen. Han syntes det var synd både for dem og børnene, og så kostede det ekstra at få åbnet for strømmen igen. De måtte så love at betale inden en bestemt tid, og det skulle overholdes, ellers hjalp han ikke mere. Det kan jeg huske, fordi når de kom og betalte, så vi børn det jo, og jeg kan da nok også huske, hvem det var. Far fik 18 kr. om måneden for det arbejde, og han fik pengene udbetalt hvert halve år samtidig med betaling af terminen på huset. Så var der penge til

den udgift. Ligeledes havde far altid bolcher med i lommen til børnene, hvor han vidste, at de næsten aldrig fik den slags. Sådan var der en ældre dame som jeg mødte forleden på Medborgerhuset i Varde. Hun var barnefødt på et husmandssted her i sognet – der var mange børn – og de havde kun til "dagen og vejen". Hun sagde, der var noget hun aldrig glemte fra sin barndom. Det var når min far kom og læste måler af, så stod vi der i en lang række, for vi vidste, at vi fik 2 bolcher hver. De lå løs i fars vestlomme med lommeuld og det hele, men det gjorde ikke noget. De var jo ikke så godt vant. Der blev opkrævet penge 10 gange om året, maj/juni og juli/august var slået sammen. Når han kom hjem om aftenen, talte han sammen, kolonne efter kolonne i sin måleraflæserbog, og det skulle passe om det så blot var 25 øre galt, så blev han ved til bogen og pengene stemte sammen. Der skulle regnes af, og det var hos sognefoged Valdemar Hansen i Vibæk, hvor bestyrelsen i transformatorforeningen mødtes. Når de så var færdige fik de kaffe og et slag kort. Han tegnede også forsikringer til Husmændenes Brandkasse, solgte havefrø, var næstformand i sygekassen og blev desuden vurderingsmand for Husmandskreditkassen.

Senere kom han i Alslev Hostrup Sogneråd som den første socialdemokrat, det var i 1942. Gennem hele sit liv var han en glødende støtte af dette parti. Igen for at gøre noget for dem der kun havde lidt. Han var værdsat og respekteret for sine meningers mod, og kunne godt arbejde sammen med de fleste af de lokale venstremænd, der jo sad på flertallet i sognerådet, men Erik Eriksen kunne han ikke lide. Særlig var samarbejdet med smedemester og sognerådsformand Jens V. Andersen godt. Han kunne godt se – selv om han var venstremand – når der var noget helt galt, og mange ting kunne de få igennem sammen til gavn og glæde for småkårsfolk. Således var der et par, måske flere, der havde mange børn og ikke havde råd til tøj. De skulle have nyt til jul, så de også kunne være fine – som alle andre børn til den årlige juletræsfest. Det var så Jens Andersens kone Stinne og så min mor, der var i Varde og købe sko og tøj ind til disse børn. Vi børn vidste ikke, hvem der blev købt ind til og fik det heller aldrig at vide. Så havde vi børn hjemme også en fantastisk oplevelse hvert år, når der skulle udfyldes skatteskemaer. Dem udfyldte far mange af, mens han var i sognerådet. Der var specielt en bondemand, der kom hvert år, som var årets oplevelse. Vi børn gemte os i krogene i huset og sad

bomstille. Han kunne blive så hysterisk, at han kylede sine papirer hen ad gulvet og gik sin vej, men en times tid senere kom han igen og var mere tam. Det var jo altid gal, for bønderne ville jo ikke gerne betale skat. De mente, at det hele kunne gå i nul, men min far ville jo have, at de skulle betale af, hvad det kostede at leve med mad, tøj, fester m.m. og far vidste nok, at det gik rimeligt for vedkommende. Far fik sin vilje, så bondemanden skulle altså betale skat. Nu ville skæbnen, at der pludselig kom pengeombytning, og så var det jo galt, hvis man havde gemt for mange penge "på loftet". Bagefter kom den samme bondemand over til far og sagde: *"det skad du a manne tak for Ingerslev fordi du bleøv ve, så vi fik så mange penge på skatteskemaet"*. Trods alt var han en fornuftig person. Når man dengang var i Sognerådet fik man ikke nogen løn for det. Æren var på det tidspunkt nok. Det eneste de fik, var middagsmaden i forsamlingshuset, når mødet var forbi, men det ville far ikke have. Han fik de penge det kostede pr. kuvert, og så cyklede han hjem til Toftnæs og spiste. Han var en sparsommelig mand.

Far var jo lidt af en spasmager, altid i perlehumør, og når han var rundt for at læse målere af, holdt han altid lidt sjov undervejs. Han sagde næsten altid *"go daw lille skat"* til konerne eller *"go daw din kælling"* men altid med lune og humør og han vidste jo også godt, hvor det ikke kunne gå. Havde de fået et lille barn, så sagde han: *"hue er æ baan, a ska sie om den ligner mæ"*. En dag kom han ind til et hus i byen og da lagde han armen omkring hendes skulder og sagde: *"haar du lavet æ kaffe lille skat"*, og det havde hun, men der var en gæst i huset, en mand, som sagde farvel og kørte ud i grusgraven, hvor konens mand arbejdede og aflagde rapport. Han mente nok, det var en kæreste som konen havde besøg af, men hendes mand spurgte, hvordan så han ud. Det fortalte han så, og at han havde en brun flad taske over skulderen. Nå, sagde manden, det er jo bare Ingerslev, så betyder det ikke noget. Det grinede de senere meget af. Jeg har aldrig hørt, at far trådte over stregen - det var bare hans gode humør og glæde, som han ville dele med andre. Jeg har kun set min far fuld en enkelt gang, hvor han havde været til rejsegilde, og da kørte han på cykel lige ind i vores æbletræ. Vi børn syntes, det var vældig skægt, men det mente min mor nu ikke. Ellers drak han mest vand og kaffe og til jul hvidtøl. På sine gamle dage tog han en snaps hver morgen,

så kom der gang i blodomløbet mente han. Det gør jeg for øvrigt også selv efter hans råd (I.S.) Det kunne dog også ske, at han fik en kaffepunch, når en nabo kom forbi. Han var en glad og tilfreds pensionist, og han sagde, at han aldrig havde haft så mange penge, som da han begyndte at få folkepension. Jeg sad hos ham den sidste eftermiddag han levede, og hele tiden var han klar i hovedet og fortalte om sit liv, der nu var slut.

Han havde håbet at blive 90 år, men han døde 7 måneder inden d. 5.2.1981.

Inger Sørensen og 88 årige Ingerslev Nielsen, Toftnæs.

Min skoletid i Mejls Skole

Af Hans Ventzelsen, Sig

Skoledistrikt

I min skoletid boede jeg i Lunderup, den sydligste del af det skoledistrikt i Varde Landsogn der hørte under Mejls Skole. Efter at der blev indført husnumre og vejnavne var adressen Rosengårdvej 8, 6800 Varde, hvor nu Langkilde Biler er beliggende. Mine forældre ejede husmandsstedet 46 år i perioden 1949 – 1995. I området Lunderup var der i 1923 udstykket 7 statshusmandsbrug fra Lunderupgård typisk på 25 – 30 tdr. land. På mindst 4 af disse husmandssteder var der tjenestekarl (dreng) om sommeren 1952 – 1955. I perioden 1958 – 1965 afløste traktoren hestene til markarbejdet og karlene forsvandt. Jeg var den ældste af en søskendeflok på 4, og min mor smurte madpakker til mig og mine søskende i Mejls Skole i 21 år.

Min skolevej

Min skolevej på 4 km. heraf 3 km. på grusvej var hårdt ved en lille dreng på 7 år. Der var ikke råd til en barnecykel og jeg arvede en gammel damecykel, hvor en saddel med ekstra beslag blev placeret så lavt, at pedalerne kun lige kunne gå rundt, og mine arme hang lodret ned fra styret. Jeg husker tydeligt en morgen i 17 grader frost hvor tårerne på kinderne frøs til is. Med militærets hjelmhue som skabelon strikkede min mor en hue, som i dag kaldes en elefanthue bare uden skygge. Mobberne døbte den straks "á pispot", men jeg beholdt den, da den var varm. Grusvejene skulle vedligeholdes og 1 – 2 gange årligt blev der kørt ler på grusvejene, som skulle holde på gruset.

Mange gange skulle man af cyklen og rense ler ud af skærmene så hjulene kunne gå rundt. Der sad så en pind i bagagebæreren til formålet. I første frikvarter bad lærer Gammelby os hente cyklerne frem og han spulede skærmene rene, så de var klar til hjemturen. Det var vi ham meget taknemmeligt for, da vi havde prøvet at leret var blevet tørt og hjulene var låst, når vi skulle hjem. Senere var naboen Hans Rosenberg flink til at køre os i skole i bilen. En Ford Consul, som var utrolig tung og dårlig i snevejr og vi måtte ofte af og skubbe. Den bil fragtede os senere rundt til baller i omegnen efter at Thomas havde fået kørekort. En dag med snestorm startede jeg tidligt hjemmefra med skoletasken, madpakke og skøjterne spændt på en slæde. Da jeg kom til skolen mødte kun Åse Henneberg som boede lige ved siden af Brugsen. Lærer Gammelby havde fyret op i klassen og da jeg havde fået varmen, gik jeg hjemad igen og traf nogle kammerater og løb på skøjter resten af dagen og var hjemme ved firetiden. En vinter hvor jeg gik i 5 – 6 klasse, blev det i forbindelse med gymnastiktimen afsløret, at jeg brugte lange underbukser og mobningen startede hurtigt op. Der var flere, der var så letsindige, at fortælle det derhjemme, og ved næste gymnastiktime var vi fire med lange underbukser, så de blev på hele vinteren.

Den første lægeundersøgelse

I 1. Klasse skulle vi til lægeundersøgelse og havde fået tisseflaske med hjem, som skulle afleveres med indhold om morgenen, hvor forældrene lidt senere på dagen overværede selve lægeundersøgelsen. Min mor betroede mig ikke flasken og medbragte den selv, da sådan en knægt sikkert ville slå den i stykker, inden han nåede i skole. Det blev jeg mobbet for af et par drenge og jeg begyndte at tude. Ved samme lægeundersøgelse, kravlede drengen der havde mobbet mig, ind under sin mors stol og han strittede voldsomt imod, og kom ikke ud så lægen kunne undersøge ham. Konklusionen var at han nok ikke fejlede noget. Mobning var ikke et ukendt begreb og gik typisk ud over "tilflytterne", som kunne være børn af tjenestefolk på de større gårde. Inden 4 dage fra start blev der ofte provokeret en "slåskamp" for tilflytteren.

Skøjteløb efter skoletid

Efter lang tids frost kunne en voksen godkende at vi måtte bruge de

store mergelgrave ved Gustav Sandal i Frisvad. Vi løb på skøjter og kælkede ned af 10 m. høje skrænter. Det udviklede sig til projekter med tunneller gennem risbuske, men det kunne give knubs at ramme forbi åbningen på en sådan tunnel. En dreng blev tissetrænget og det blev aftalt, hvem der turde kælke under strålen, men af bare grin gik trykket lidt af vandværket og han blev ramt.

Cirkusartister

Thyge Sandals svævebane blev opbygget med tov indendørs fra ladens kip skråt ned med landingsplads i en gl. lodretstående sofa. Det forreste af en cykel var skåret af og forhjulet skulle løbe ned af snoren med forgaffel og styr hængende nedad. Vi skulle så hænge i styret. Thyges første tur gik godt, så jeg turde også prøve. Efter 3 meter på snoren blev hjulet afsporet og tovet blev klippet over af eger og nav, og jeg fald ned med et brag og landede dog på benene, men måtte dog sunde mig en tid inden jeg turde gå – heldigvis var der ikke brækket noget.

Den første sveder

Mens jeg gik i første klasse lukkede de store drenge pigerne inde på drengetoilettet og spærrede døren. Det var en grov forseelse og da de skyldige skulle findes, pegede de på mig og sagde, at jeg havde været med til det. Jeg fik besked på at gå ind og svede i klassen i resten af frikvarteret. Værre var det med de store drenge, for de skulle have en lussing ude i gangen. Andreas dukkede sig da hånden kom, og lærer Gammelby´s hånd ramte vindueskarmen og lidt efter blev hånden rød. Så blev han rød i hovedet og gik ind i privaten.

Duksen fyrede med tørv

Om vinteren var det duksens opgave at fyre i kakkelovnen og skulle være inde i frikvarteret og tørre tavlen ren. Det var også duksens opgave at hente brændsel i brændselsrummet i bilgaragen. Midt i en hård vinter var bunden skabt af formbrændsel, og vi nåede ned til nogle gamle tørv fra krigens tid. I den gamle Varde Landsogn skulle brændselsbudgettet overholdes ligesom budgetter skal i dag.

Da Mejls Skole fik oliefyr

Omkring 1957 fik Mejls Skole oliefyr opstillet i kælderen. Udvendigt

blev gravet et stort hul til olietanken og murværket under et kældervindue fjernet, så kedlen kunne komme ind. Efter nedlægning af olietanken var en murer i gang med at opmure væggen under vinduet med 20 drenge som tilskuere. Fristelsen var stor – og nogle drenge skød ler klumper i nakken på mureren, når han vendte ryggen til. Det blev for meget for mureren og han sendte en stor skefuld mørtel imod en af banditterne og ramte Poul Erik Jensen, så han faldt ned oven på olietanken og brækkede en arm. Han måtte på sygehuset indsmurt i mørtel.

Håndgranat

En morgen efter at vi havde sunget morgensang kom en af drengene op til kateteret og lagde en håndgranat foran Gammelby, som bevarede roen og spurgte om ikke han ville lægge den ned bag plankeværket ved garagen. Da han kom tilbage kom formaningerne, og vi måtte ikke nærme os plankeværket i frikvarteret. Drengen fortalte, at den nok ikke duede, for de havde haft en snor i udløserringen, mens de lå i dækning bag en roekule. Politiet hentede den i løbet af dagen.

Slåskampe

Kamppladserne var typisk: Bag Cykelskuret på skolen. Ved trekanten i krydset ved Christen Nielsen i Frisvad. Ved transformerstationen lige nord for brugsen. (Transformeren er væk nu) Det var utroligt så lidt der skulle fremprovokere og starte en kamp, og det var ofte de lidt større der satte ekstra skub uoverensstemmelserne. Kampreglerne var, at man ikke slog på en mand der lå ned. Fik man blodtud havde man også tabt. Jeg havde let til blodtud, hvilket mine modstandere vidste og sigtede hele tiden efter min næse. Jeg følte det som en befrielse, når det skete.

I en lille plantage ved Rosengården havde vi lavet en hule ved at binde toppen sammen på nogle fyrretræer og beklæde med grene og mos. I det tilfælde at vi blev angrebet af en anden bande havde vi fabrikeret "køller" til vores forsvar. En morgen vi kom i skole lå vores køller i et hjørne af skolegården. Mejls-drengene havde fundet vores hule og splittet det hele ad. Der var udsigt til bandekrig, men det ebbede ud.

Fjernsynet kom til Mejls

En af de første der fik fjernsyn var Georg Leth, som boede lige over

for skolen. Ved en udsendelse midt på dagen var alle skoleelever ovre at se vidunderet.

Mesters vovse

Gammelby var utrolig glad for jagthunde og købte på et tidspunkt en ny grammofonplade som 1. og 2. den klasse skulle ind for at høre. Pladen indehold kun hundegøen og Gammelby´s hund gøede med (Det var en hund før Fanny). Pladeselskabet var "His masters Voice", som Gammelby oversatte til Mesters vovse. Det var før vi blev undervist i fremmedsprog.

Uro i klassen

I årgang 1947 var der 7 piger og 2 drenge. Ud over mig selv var der Knud Erik Knudsen. Jeg snakkede åbenbart for meget, og det skulle stoppes. Som straf blev jeg flyttet over mellem Bente Lorentzen og Tove Thomsen, som var noget ældre end mig. De tegnede og skrev bag på mit skrivehæfte hvem jeg var kæreste med – og så var der ro.

Fodbold i frikvarterne

Lærer Gammelby ville gerne, at vi fik motion i frikvarterne og det gik typisk med fodbold med garageporten som det ene mål og 2 stolper i cykelskuret som det andet. Det var utroligt hård ved cyklerne der var placeret tæt på målet. Var der godt gang i fodbolden, fik vi 5 – 10 minutter mere frikvarter, og han stod på trappen og fornøjede sig over aktiviteten. Skolen havde ikke klokke eller elektrisk ringklokke og Gammelby piftede i fingrene når vi skulle ind. Legepladsen var grusbelagt og det var ikke rart med taklinger. I begyndelsen havde vi læderbolde, men de holdt ikke længe på gruset – men så kom plastikalderen og de kunne købes billigt ved Hjort i Brugsen. Men glæden var kort, for der var bliktag på garagen og den nederste skarpe kant punkterede plastboldene og vi stod der og hang. Gammelby beordrede os over i sløjdlokalet efter køllerne og vi bankede blikkanten ned så der ikke var skarpe kanter. Gammelby hentede en ny bold og vi var i gang igen.

Fodboldkamp Mejls - Tinghøj

I 8-års alderen var der arrangeret fodboldkamp på Tinghøj Stadion,

hvor vi fra Mejls vandt 8-0. Anføreren fra Tinghøj trådte frem efter kampen og sagde: "I har godt nok vundet kampen, men nu kan I komme an i næverne". Det var ikke tomme trusler, for året før havde der virkeligt været stor slåskamp mellem de 2 hold efter fodboldkampen. Ca. 30 år efter mødte jeg den samme anfører over god mad og rødvin hos fælles bekendte. Da stemningen var løftet, konfronterede jeg ham med fodboldkampen, som han huskede lige så godt som mig, men han syntes absolut ikke at det var morsomt, og blev helt hvid i hovedet og dirrede af arrigskab.

Danseskole

Danseskole blev afholdt i gymnastiksalen på Mejls Skole. Jeg husker følgende ledere: Gudrun Grane Bjelke, Robert Christensen og Else Sørensen. En gang kom jeg for sent, for jeg skulle følges med Thomas P. Rosengården, men han ville ikke med, da de havde fået en nyt Major roterplæneklipper og var i fuld gang med at slå plænen. Jeg må have været for tæt på, for da jeg nåede frem til danseskolen, havde jeg græs på skoene og bukserne helt op til knæene.

Hovedregning - Eksamen

Lærer Gammelby lærte os nogle fif, så vi hurtigt kunne sige resultatet på kvadratet på et stort tal f.eks. 92x92 = 8464. Til "eksamen" sad forældrene på stole ved væggene rundt i klasseværelset og under overhøringen rakte eleverne hånden op når de havde resultatet – nogle gange lidt for hurtigt for ikke at skuffe forældrene - Når Gammelby havde øjenkontakt, og var lige ved at pege på en elev der skulle svare, blev pegefingeren ofte krum og armen sænkedes langsomt. Eksamen var også en udstilling af elevarbejder. Pigernes broderier og hvad de havde lært at sy. Drengenes sløjdsager var også lagt frem. Et år havde Thyge lavet en flagstang i bordmodel ca. 50 cm. høj. På foden sad der en prisliste på 12.000 kr. Det var hvad flagstangen kostede, da man indviede Atomforsøgsanlægget Risø – dette havde fået meget presseomtale og var en uhørt høj pris efter datidens forhold.

Den nye skolelov

Den "Vestjyske skolelov" var indrettet så man kun gik i skole om onsdagen i sommerhalvåret. Dette blev afskaffet lige for snuden af min

årgang, hvilket jeg følte var helt uretfærdigt. Med den nye skolelov blev indført nye fag Engelsk – Tysk – Aritmetik – Geometri. (6 – 7. Klasse) Jens Gammelby havde gået på Tønder seminarium, så ham fik vi til Tysk og Grethe Gammelby til Engelsk. Med sprogene begik jeg den store dumhed, ikke at være spor aktiv i sprogundervisningen, da jeg ikke havde planer om, at fortsætte skolegang efter 7. Klasse og kunne se formålet med at bruge tid på det. Men det gik anderledes, da jeg efter realeksamen og læretid som elektriker læste til ingeniører, hvor flere lærebøger var på fremmedsprog. At jeg overhovedet kom i realskolen kan jeg takke Ingeborg Nielsen for, da hun overtalte mine forældre til dog at forsøge. Jeg var ellers blevet optaget på Vandel Efterskole.

Da vi opdagede Sydamerika

I de første år af min skolegang var der kun 2 klasselokaler til rådighed med 3 årgange i hver. 1. Klasse startede først til middag og vi blev sat i gang med skriveøvelser, hvis vi kunne koncentrere os og ikke sad og lyttede til hvad de store blev undervist i. I geografi blev alle 3 årgange undervist samtidig i samme pensum og der blev startet forfra hver 3. år. Da vi udvidede skolen med endnu et klasselokale og en ny lærer Lauridsen opdagede til sin skræk, at vi ikke kendte noget til Sydamerika. Alle staterne i Sydamerika blev nu terpet igennem som salmevers.

Udvidelsen med en ekstra klasse var også affødt af, at Gellerup Skole syd for Varde Å blev nedlagt. Skolen lå også i Varde Landsogn. Vi fik den opfattelse, at eleverne havde drillet læreren, så han blev uarbejdsdygtig. Da vi modtog disse elever strammede Gammelby noget op på disciplinen for ikke at havne i samme grøft. Gellerup-eleverne blev i minibus ført af Peder Andersen kørt gennem Storegade i Varde og videre til Mejls, da den østlige omfartsvej jo ikke var bygget dengang. Da de skulle med bussen hjem lige efter skole, blev de aldrig fuldt ud integreret, da de ikke kunne deltage i børnegilderne efter skoletid.

Ørefigner

Der blev gjort en del ud af færdselsundervisning, da vi næsten alle cyklede i skole. Især var det strengt forbudt, at cykle ud af skoleporten

med fare for, at blive kørt ned, da den var skjult af en stor bøgehæk. Dette forbud overholdt jeg ikke, og blev kaldt tilbage selv om jeg holdt ved Anton og Signe Rendbo og lige skulle til at købe en is. Jeg kom slukøret op til lærer Gammelby, som stod på trappen og gav mig en ordentlig overhaling som sluttede med "....og så vanker der ørefigner næste gang." Det var billigt sluppet og jeg glemte det ikke igen. På det tidspunkt kom inflationen til Danmark og en 25-øres is kom i et hug til at koste 40 øre.

Røvere og soldater

Når vi var inviteret til børnegilde, blev der ofte leget røvere og soldater. Et af de bedste fængsler var ved Knud Erik Knudsen, hvor der var en underjordisk kartoffelkælder, hvor røverne blev smidt ned gennem en lem i loftet, og allernådigst blev lukket ud af en dør i den ene ende. Et andet sted blev der kørt "dødskørsel" på cykler, men det blev lidt voldsomt, da Gunnar Madsen kom til at køre over Thyge's hoved med forhjulet og skærmen lavede en ordentlig hudafskrabning i panden, så han måtte ind og lappes sammen. Efter en sådan dag så skoletøjet ikke allerbedst ud.

Skydeøvelse

Thomas P. fik luftbøsse og vi skulle have noget at skyde efter og brugte et rundt vindue i gavlen på laden. Vi skulle kun ramme et lille rundt glas i midten, men det tog de store stykker først. Det gav lidt problemer, da faderen opdagede det.

Foredrag Blicher

I tilknytning til Mejls Skole var der et "Udvalg" som arrangerede forskellige foredrag, skolefester mm. En foredragsholder ville fortælle om Blicher og 6.-7. klasse blev opfordret til at lytte med.

Det var røvkedeligt og vi skabte lidt uro i salen. Lærer Gammelby fik os udenfor, hvor vi legede og larmede til ulempe for tilhørerne i salen. Herefter blev vi gennet udenfor skolens område og vores forældre måtte lede efter os, da de skulle hjem. En af foredragsholderne i "udvalget" var ofte Provst Vagn Kvist, Varde og da han så et nyt medlem i udvalget, spurgte han hvad han hed, hvortil der blev svaret: "Søren Kirkegaard". Kvist så op og sagde: "Nå er du det – så er

jeg Grundtvig". Senere trak Kvist en af de andre til side og fik opklaret hvem Søren Kirkegård var. Betalingen var typisk en halv flaske snaps, afleveret udenfor i det skjulte plus kørsel til Varde.

Da tyskerne var her

Min skolegang startede knap 10 år efter 2. den verdenskrig stoppede, og vi fik en del oplysninger om modstandsbevægelsen og det at tyskerne havde overtaget en del af Mejls Skole. I biblioteket var der synlige tegn på gulvet af, at her havde der været mekanikerværksted. Antallet af soldater var så stor at septiktanken ikke kunne følge med, og de slog bare hul på nogle støbejernsrør i kælderen og lort gik direkte ned i kælderen som en stor septiktank. Ved krigens slutning blev et antal tyske soldater tilbage og måtte bære det hele op i spande. Vi fik også forklaret begrebet værnemagere, som var Danskere der arbejdede for tyskerne. Ulykkeligvis blev en børnerig familiefar i skoledistriktet stemplet som værnemager for med et spand heste, at arbejde for tyskerne, for at holde mad på bordet til sine børn. Disse børn blev også stemplet og fik ikke den samme skolegang som de almindelige børn i Mejls Skole. Varde Landsogn havde ikke socialpolitik der kunne hjælpe, men nogle personer med hjertet på rette sted, stoppede disse børn på vej hjem fra skole og puttede pakker i deres bagagebærer med aflagt tøj og andre fornødenheder.

Kringeling (Julehistorie)

Skolens juletræsfest var et tilløbsstykke, hvor alle deltog i dansen om det store juletræ. De små fik slikposer med appelsin og sukkerknald samt enkelte stykker slik. De allermindste, der endnu ikke var startet i skolen, kravlede i gymnastikredskaberne. Det var strengt forbud at kravle i ribberne inde i gymnastiksalen – men det vidste pastor Kvists 3 børn ikke noget om. Pastor Kvist var en glimrende fortæller, der fortalte om en skrækkelig og uartig dreng der hed Kringeling. En dag havde Kringeling været meget uartig og skulle have en røvfuld, der var så voldsom, som man kan forestille sig, hvis bagdelen blev holdt mod halmrysteren i et tærskeværk. Der var ingen i Mejls Skole der ikke kunne forestille sig, hvor ondt det ville gøre.

Hvert år kunne han fortælle videre. Jeg har aldrig fundet ud af om han læste historien op fra en bog eller han selv digtede.

Sputnik

I slutningen af min skoletid tog rumfarten sin begyndelse og vi var ude om aftenen for at se bevægelse over himmelrummet. Jeg lavede sæbekassebiler af de aflagte barnevogne efter mine mindre søskende. Disse sæbekassebiler kom til at hedde Sputnik 1-2-3. Mine forældre vidste åbenbart ikke, hvor mange børn de skulle have, og der måtte en ny brugt barnevogn til, hver gang jeg fik en ny lillebror.

Konfirmationsforberedelse

Varde Landsogn havde jo ikke selv en kirke og vi hørte under Sct. Jacobi Kirke i Varde, hvor vi gik til konfirmationsforberedelse ved pastor Kvist. I frikvarterne her var det nogle drenge der besøgte hans æbletræer. Det havde han set, og da vi kom tilbage til undervisning fortalte han, at træerne var sprøjtet med gift. Han kunne nu tydeligt se, hvem der var synderne.

Mit første bal i Mejls Skole

Gymnastiksalen Mejls Skole blev også i fritiden anvendt til andre formål, herunder baller. Efter konfirmationen skulle jeg til mit første bal og vi var 3 konfirmander der skulle følges med to mere erfarne unge mænd. Forfesten var en halv flaske klar snaps som blev indtaget i et karlekammer over stalden ved Harry Stagelund, Armvangvej. Jeg gætter på, at den har koster ca. 16 kroner dengang. Flasken gik rundt og vi skiftedes til at drikke direkte af flasken og vi ville jo være sikre på at vi fik vores part. Os konfirmander havde ikke opdaget, at de to ældste ikke drak noget, når flasken gik rundt og det endte med, at vi tre konfirmander selv havde delt flaskens indhold.

Vi kom på cyklen og da vi nåede Mejls Skole begyndte det at virke. Den ene sad bag cykelskuret på en betonrør og kaldte på sin mor og en anden kastede op. Jeg selv havde det rigtigt skidt, og gik helt oppe på hælene, helt hvid i hovedet, og fik ikke meget ud af den aften. Vi var vaccineret mod akvavit nogen tid derefter. Gammelby var ikke glad over, at der lå tomme flasker bag cykelskuret – En sagde, at det var fordi de var tomme.

Grisefester på Mejls Skole

En gang årligt blev der holdt "Grisefest", som var en revy over årets

hændelser. De bærende kræfter husker jeg et år som Ernst Hansen, Frode Hermansen, Peter Mouridsen og brugslærlingen Jens Raunkjær. Peter sad i en sæbekassebil, hvor der var skjult en båndoptager. Jeg var med på teknikerholdet og vi skulle starte båndoptageren på det rigtige sted og belyse skuespillerne med nogle gamle billygter fra balkonen. Et år havde det været en utrolig hård vinter og foråret trak ud og køerne kunne ikke komme ud på græs og foderet var ved at slippe op. Jens fortalte: "En landmand havde 14 køer og kun en roe tilbage, som han kastede i krybben ned foran dem alle og råbte – Aprilsnar.

"Salen var pyntet med kulørte lamper og under nedtagning og oprydning, var der en af tilskuerne der morede sig med at gå på pærerne, så de gik i stykker. Han bor i Mejls endnu.

Min poesibog

I forbindelse med at sætte navne på et gammelt klassebillede, fandt jeg også min poesibog frem, og fandt et for mig nu mere aktuelt emne, skrevet af Aase Christensen, Frisvad Mølle:

Når du engang bliver gammel og grå,
og ingen vil há dig,
så kravl op i et træ,
og lad kragerne ta´ dig.
Lev vel indtil da!

Hans Ventzelsen

Varde kommunale værker

Af Erling K. Milthers, Varde

Denne historie fik vi af Milthers for et par år siden. Vi havde fået lov til at bruge den, når der engang var plads i Vestjydske Fortællere. I mellemtiden er Milthers desværre død, men vi syntes historien er så god, at vi gerne vil bringe den nu.

Forord

Jeg har længe tænkt at skrive om min tid ved Varde Kommunale værker, og da jeg blev over 90 år, besluttede jeg mig til at komme i gang. De oplevelser, der her er gengivet, begynder med den tid, jeg endnu var i Hammel hos installatør Menze, og havde fået det endelige eksamensbevis til højspændingsprøven. En dag så jeg i Jyllandsposten, at der var en ledig stilling som kabel- og maskinassistent, der skulle besættes snarest muligt. Jeg søgte stillingen, og et par dage senere fortalte installatør Menze, at han var blevet ringet op af elværksbestyrer Mikkelsen, Varde Elværk. Der gik ikke så mange dage derefter, før jeg fik et brev fra Varde Elværk, om at jeg var antaget som kabel- og maskinassistent. Det forekom mig at være en hurtig beslutning, der her var truffet. Jeg kan kun udlede heraf, at enten må installatør Menze have givet mig en god anbefaling, eller det var fordi jeg så hurtigt kunne tiltræde stillingen i Varde.

De første år på Varde Elværk kom jeg ind i vagttjenesten. I 1951 blev jeg fritaget for vagttjeneste for at stå til rådighed for elværksbestyrer Mikkelsen, og fik herefter mange nye opgaver at løse. I året 1956 blev jeg udnævnt driftsleder på elværket. I 1963 fik jeg den opgave, at nedlægge gasværket og overtage vandværket. Før jeg blev driftsleder på elværket var det blevet bestemt, at der skulle bygges et nyt vandværk og vandtårnet skulle forhøjes og projekteringen skulle

udføres af Nordisk Filterkompagni ved ingeniør Rehøj. Ved elværkets 60 års jubilæum i 1973 blev jeg udnævnt til direktør for Varde kommunale værker. Den 16. juli 1984 fyldte jeg 70 år og skulle derfor gå på pension den 31. juli og denne dag var der afskedsreception på Varde kommunale værker, hvor jeg fik en del gaver og en rosende omtale for de opgaver, der var blevet løst. Der skete også dette, at Skads m.fl. Herreders Brandkasses fond tildelte E. Milthers for trofast virke for Varde kommunale værker et legat 4.000 kr.

Varde kommunale værker

Jeg kom til Varde Elværk, den 1. juni 1945, og fik hilst på elværksbestyrer Mikkelsen, og fik besked om, at de første dage ville maskinassistent Hennelund, som jeg skulle afløse, sætte mig ind i tingene. Hennelund var blevet ansat som teknisk chef i flygtningelejren i Oksbøl, hvor der var ca. 36.000 tyskere. Efter at jeg nogle dage var blevet sat ind i værkets drift, målerjustering m.m., kom jeg ind i vagten sammen med de 3 andre assistenter, Jens Sørensen, Jens Madsen og Jens Jacobsen. Vagterne var således inddelt: Morgenvagt fra kl. 6.00 til kl. 14.00, aftenvagt fra kl. 14.00 til 22.00, nattevagt fra kl. 22.00 til 6.00 og dagvagt fra kl. 8.00 til kl. 17.00 med en times middag. Efter kontortiden blev telefonen stillet over til maskinvagten. Værkmesteren hed Ejnar Borup, kabelmesteren Rudolph Rasmussen, men blev kaldt Rud. Rasmussen – som havde været med i modstandskampen – havde gennem længere tid været fraværende, da det for ham havde været nødvendig at gå under jorden. Rud. Rasmussen blev ikke så længe på elværket, da han fik en biografbevilling og blev biografdirektør, da han købte en af byens 2 biografer. Han blev senere en respekteret borgmester i Varde. I året 1945 var der følgende fjernvarmeforbrugere tilsluttet Varde Elværk: De gamles hjem, aldersrente boligerne, badeanstalten, bestyrerboligen og 2 ejendomme i Østergade, og for at kunne levere den nødvendige fjernvarme, var der installeret et oliefyr i maskinkælderen, som højest må have en hede flade på 10 m^2. I bygningen, hvor der er indrettet elektrikerværksted og ved siden af indrettet et brændselsrum, og i kælderen nedenunder var der installeret et stokerfyr. Under krigen og et stykke tid derefter blev der anvendt brunkul som brændsel. For at udnytte spildevarmen fra dieselmotorerne kunne udstødningsgassen ledes gennem en beholder, der blev kaldt en økonomiser,

som kunne opvarme fjernvarme vandet. Under krigen, hvor der ikke kunne købes olie, har det været nødvendig at anskaffe stokerfyret.

Jeg må sige, at jeg syntes at Varde elværks jævnstrømsanlæg var et fint anlæg, og jeg vil herefter vise nogle billeder af anlægget, som det så ud, da jeg kom til Varde. Det første billede viser tavlesalen. Fra pulten i forgrunden blev dynamoerne til dieselmotorerne og omformerne styret fra, og den sorte tavle til venstre var til højspændingsanlægget, man kan ikke sige andet, end at det var et pænt og overskueligt anlæg.

Der var installeret 3 dieselmotorer, den mindste var på 600 hk, og havde 5 cylindre og kaldtes DM 2, den næste kaldtes DM 3, havde 6 cylindre og kunne yde 700 hk. og så var der den største dieselmotor DM 4. der som de andre dieselmotorer var tilkoblet en 440 volt jævnstrømsdynamo, men der var også tilkoblet en 10.000 volt højspændings generator med en effekt på 800 KVA. Som man kan se på billedet, er det højspændingsgeneratoren, der er tilkoblet nærmest motoren. Derefter kommer jævnstrømsdynamoen og yderst er magnetise-

Varde Elværk.

Tavlesalen.

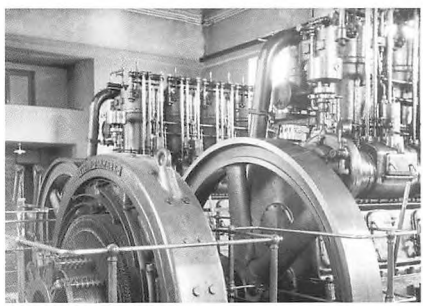

DM2 og DM3.

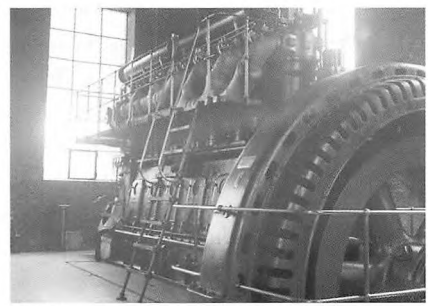

DM4.

ringsmaskinen til højspændingsgeneratoren tilkoblet samme aksel, men de er desværre ikke kommet med på billedet. DM 4 var indkøbt i 1940 af A/S Frichs i Århus for at kunne yde den nødvendige effekt til stålværkets elektrosmelteovne. Dieselmotorerne DM 2 og DM 3 som ses på billedet til var også fabrikeret af A/S Frichs.

I gården mellem maskinhallen og bestyrerboligen var der nedgravet en oliebeholder, der kunne rumme 19 tons dieselolie, men i 1939 blev det besluttet, at der skulle etableres en større lagerkapacitet. Det resulterede i, at der blev indkøbt 2 stk. 100 m^3 olietanke, som blev nedgravet ved Vestbanen. Fra gasværket blev der overtaget en gammel gasbeholder, som også blev nedgravet ved Vestbanens areal, for der at etablere et oliedepot på yderligere 300 tons. Som gasbeholder på et gasværk vender beholderen bunden opad, og er i siderne tætnet med vand, så den kan hæve og sænke sig. Da beholderen skal bruges som oliebeholder, blev den nedgravet med bunden nedad og over beholderen blev der bygget et træskur med et tag af træ belagt med tagpap. Der var installeret en elektrisk oliepumpe med en indsugningsrør, der kunne sænkes eller hæves. Det viste sig senere, at det var en god foranstaltning, da beholderen med tiden må være blevet lidt utæt, da der trængte vand ind i den. I 1940 blev der som følge af ustabilitet i dieselolie leveringen, indledt forhandlinger med "Sydvestjyllands forenede Elektricitetsværker - SFE", om levering af elektricitet. Efter lange forhandlinger med SFE bliver en endelig kontrakt vedtaget omkring september 1941, og der bygges en 10 KV ledning fra Karlsgårde til Varde Elværk, og der indkøbes 2 autosynkrone omformere på hver 200 KW med tilhørende transformer m.v. For at få dieselolien transporteret fra olietankerne ved Vestbanen til olietanken ved elværket, blev der lavet en hestetrukket meget speciel tankvogn, som kunne rumme ca. 2 tons dieselolie, og det blev vognmand Lauridsen, som lagde hest og kusk til denne transport. I februar 1942 kan der slet ikke købes dieselolie, så der købes yderligere en Titan etankeromformer på 500 KW med tilhørende transformer og højspændingsafbryder. Det var blevet bestemt at Arnbjerg pavillonen med hallen, museet og biblioteket skulle have fjernvarme fra elværket. En dag viste Mikkelsen mig et projekt til fjernvarmeanlæggets udvidelse på elværket udarbejdet af ingeniørfirmaet Anderskouv og Krog Jensen, og bad mig gennemgå projektet og fortælle ham, hvad jeg mente om

det. Efter at jeg havde gennemlæst det, kunne jeg meddele, at selve arbejdet med fremføring af fjernvarmeledningerne i gaderne, havde jeg ingen kommentarer til, men jeg syntes, der var for lidt fremtid i selve anlægget på elværket. Mikkelsen gav mig ret i dette synspunkt, da han havde samme mening. Resultatet blev, at jeg sammen med ingeniør Madsen fra ingeniørfirmaet skulle finde ud af, hvorledes anlægget skulle udbygges. Ved samme lejlighed fik jeg den opgave at projektere centralvarme anlægget på biblioteket. Fjernvarmeanlægget på elværket kom til at bestå af 2 kedler på hver en hedeflade på 80 m^3 installeret i kælderen under elektrikerværkstedet. Rørafgangen blev forbundet til den samme skorsten, som det gamle stokerfyr var forbundet til, men det blev dog nødvendig, at forhøje skorstenen med nogle få meter. Fjernvarmerørenes fremføring i gaderne, som dengang skete på følgende måde. Der blev støbt betonkanaler, hvor fremløbsrør og returrør blev lagt på nogle klodser, der var støbt af noget varmeisolerende materiale, og efter at rørene var trykprøvet og det var blevet godkendt, blev kanalerne fyldt med cellebeton. Derefter blev der lagt jernarmerede fliser på og tætnet i fugerne med cementmørtel. Det var meget vigtigt, at arbejdet blev udført tilfredsstillende, så der ikke kunne trænge vand ind i kanalerne. Dels ville det forårsage varmetab og bevirke at rørene ville ruste og blive utætte. Jeg havde en del tilsyn med dette arbejde. En dag fortalte kontordamen, der dengang var Lis Winkler, at kanal entreprenøren havde været inde hos Mikkelsen og havde klaget over mig og havde sagt, at jeg var umenneskelig i mine krav til kanalarbejdets udførelse, men det troede Mikkelsen ikke på, men at jeg havde krævet at arbejdet skulle udføres forsvarligt. I 1950 blev det første lavspænding vekselstrømskabel nedlagt i Varde by fra den 750 KVA transformer, der i forvejen forsynede de 2 autosynkrone omformere med vekselstrøm. I 1954 blev Varde Elværk medlem af Vestkraft og der blev bygget en 60/10 KV station ude ved Kærvej, og man kunne gå i gang med at ombygge ledningsnettet fra jævnstrøm til vekselstrøm, så vi fik travlt med at bygge transformatorstationer og et 10 KV kabelnet. Jeg kom til at stå for udbygningen af transformatorstationerne. Ved de første stationer fik vi hjælp af en montør fra Frichs, men senere klarede vi det med vores eget personale.

Vi havde travlt med omlægningen til vekselstrøm, men samtidig med at vi etablerede transformatorstationer og ombyggede lednings-

nettet fra jævnstrøm til vekselstrøm, blev gadebelysningsanlægget også ombygget fra glødelamper til lysstofrør. Der er et stort landområde nord for Varde, og det var blevet bestemt, at der i dette område skulle der bygges et højspændings luftledningsnet og transformatortårne. Jeg kan huske, at jeg sammen med kabelmester Andersen en vinterdag med let frost, spadserede en tur over markerne for at få fastlagt linie føringen af 10 KV ledningen. De 2 første transformatortårne købte vi fra E. Rasmussen i Fredericia. De resterende transformatortårne vi fik brug for blev bygget af vore egne folk i gården ved maskinehallen. I efteråret 1960 var vi færdige med omlægningen til vekselstrøm, og på dette tidspunkt havde Varde det største elforbrug pr. indbygger i landet. Det var Varde Stålværk, der medvirkede til dette med sit store elforbrug til smelteovnene. Medens Rud. Rasmussen var borgmester og formand for Teknisk Udvalg, blev jeg sat til at løse andre opgaver end lige elværkets, blandt andet da Skansen skulle planlægges. Skansen var et område, som var opstået ved blandt andet ved at rive alle bygningerne ned i den side af to gader – Østergade og en del af Storegade – for at gøre gaderne bredere. Hjørnegrundene mellem Østergade og Storegade var ikke blevet bebygget, så der fremkom et område, hvor der blev projekteret en parkeringsplads for biler og et parkområde, der fik navnet Skansen. Rud. Rasmussen havde lavet en udmærket skitse om, hvorledes Skansen skulle udformes. Der skulle blandt andet indgå 4 springvand i planen, og for at få nogle ideer om dette foreslog han, at vi skulle en tur til Tivoli i København. Men det var ikke nok at se på springvand, vi skulle også have information om disse, så han bad mig sætte mig i forbindelse med Philips, som må kunne introducere os hos Tivolis direktion, da vi købte gadelamper fra dette firma. Vi havde ofte besøg af Årup, som var leder af en afdeling af Philips i Odense. Årup kendte jeg efterhånden ret godt. Jeg ringede til ham og forklarede vores problem. Philips klarede det fint for os. Det blev ordnet således, at når vi kom til Tivoli, skulle vi henvende os et bestemt sted, så ville den mand, der stod for springvandene stå til vores rådighed. Foruden Rud. Rasmussen og jeg kom også ingeniør Ejgil Lyhne fra Teknisk Forvaltning og stadsgartneren med til København, fordi de også ville få nogle opgaver ved etableringen af Skansen. Vi havde en god tur til København. I Tivoli havde vi fået alle de oplysninger om springvand vi ønskede, og hvor

de enkelte dele kunne købes. I Tivoli havde vi også fået øje på andre ting, der kunne bruges på Skansen. En havelampe og en affaldskurv, som vi syntes godt om, og som Lyhne lavede tegninger af. Begge tingene var noget vi kunne lave på elværket. Da vi var tilfredse med det vi havde set i Tivoli, og der stadig var nogle timer inden toget skulle køre til Varde, foreslog Rud. Rasmussen, at vi skulle en tur i folketinget. Det var sådan, at han ikke for så længe siden havde været indkaldt som suppleant i folketinget. Vi besøgte snapstinget, og på en af de lange gange traf vi Bomholdt, som vi hilste på. Derpå var vi en tur omkring Rådhuspladsen, hvor Rud. Rasmussen og Lyhne talte om brolæggerarbejde, og så gik vi til Hovedbanegården.
Det var blevet bestemt, at der skulle etableres 4 springvand på Skansen, der kom til at bestå af sekskantede bassiner ved siden ved hinanden og på linie, da terrænet skrånede løb vandet fra bassin til bassin og derfra til en brønd, hvorfra der blev pumpet vand til springvandsdyserne. Det øverste springvand blev et klokkespringvand, som vi selv lavede dysen til, og der blev installeret en undervandslanterne, som belyste vandklokken. Til de tre andre springvand blev der indkøbt undervandsfarvevekslere og strålespidser mage til de springvand vi havde set i Tivoli. Springvandene med farvevekslere var interessante at se på med de flotte farver som vekslede. I forbindelse med springvandene blev der installeret automatik, som kunne indstilles til at starte og stoppe til de ønskede tider. Da der altid vil være et vandspil, når springvandene er i gang, blev der i brønden installeret automatik, som sørgede for, at når springvandene var i gang, altid var vand i en vis højde i brønden. Det havde været et interessant arbejde, at stå for planlægningen af disse springvand. Den dag vi afprøvede anlægget var der mange interesserede tilskuere. Der var jo også 2 andre ting vi skulle lave – havelampen og affaldskurven. Vi lavede 22 havelamper, som hver kom til at bestå af to seks bladede skærme den øverste blev malet med en græsgrøn emaljemaling nederste skærm fik en kromgul farve, stang og fatning blev også malet græsgrøn, for at få lamperne til at give mere lys blev undersiden af skærmene malet hvid. Der blev ændret lidt på toppen af skærmene end dem vi havde set i Tivoli. Dem vi lavede til Skansen blev midten af skærmene omdannet til sekskantet knop i stedet for at gå op i en spids. Jeg husker ikke, hvor mange affaldskurve vi lavede, for nogle blev også anbragt i Arnbjerg anlægget, men de blev lavet på

følgende måde. Der blev først lavet et ovalt stativ, som var bredere foroven end forneden, og til dette stativ blev der lavet en oval jernkurv, som kunne hænge inden i stativet, kurven havde foroven 2 håndtag, så det var let at løfte kurven op. Stativ og kurv blev først malet med en grundmaling og derefter med en græsgrøn emaljemaling, og så fik en bødker til at beklæde stativet med nogle teaktræs stave med et vist mellemrum. Det blev en virkelig fin affaldskurv.

Eftersom der på Skansen ikke mere er de lamper, der blev lavet på elværket, og de farvevekslere – der var købt til de 3 nederste springvand – heller ikke er der mere, skal det lige nævnes, hvorledes de blev gemt om vinteren på elværket. Farvevekslerne blev skilt ad og efterset om alt var i orden. Hvis der var dele, der ikke virkede, kunne der købes reservedele af det firma, hvor farvevekslerne var købt. Også lamperne blev efterset og bragt i orden og malet, hvis de trængte til det. Når det blev forår var lamper og farvevekslerne i fin orden.

Gamle Varde Gaslamper

For en del år siden spekulerede jeg en del i Vardes og Ribes gamle gaslamper, og da von Barm var driftsleder for Ribe kommunale værker, var jeg engang nede i Ribe for at få kendskab til gamle gaslamper, som de bruger til gadebelysning i Ribe by, men lamperne er nu forsynet med elektriske pærer. Jeg fik forevist en lampe, som var skilt ad, så jeg fik lavet skitser med mål på alle delene. Jeg var også interesseret i de gamle gaslamper i Varde, men der var der ingen af på gasværket, men man kunne finde billeder af dem i Varde bøger. Jeg prøvede at lave en tegning af en af de gamle gaslamper, men jeg kunne ikke finde en tilfredsstillende måde at lave den på, da den har sprosser til lampeglassene, men disse sprosser har Ribe lampen ikke. Så jeg fik den ide, at tegne en lampe, som var dels Ribe og Varde lampe, men den er mindre end dem, der bruges til gadebelysning, men jeg syntes den var fortrinlig til at blive anbragt på bygninger. Så det endte med at jeg lavede denne lampe. Det første der blev lavet var støbemodellerne til lampen, som blev lavet af træ. Da disse skulle være meget nøjagtige, tog det lang tid, men da de var færdige blev de malet røde - det er en farve, som støbemodeller altid får – blev de støbt på et metalstøberi af rødgods, som består af en legering af 86 % kobber, 10 % tin og 4 % zink. Øverste og nederste lampekrans blev forbundet

med hinanden med nogle aluminiumsstænger, og så blev der tildannet 6 lampeglas af plexiglas og så kunne lampen samles som en Ribe lampe, men da de resterende dele af rødgods blev monteret på toppen af lampen var det en Varde lampe. Herefter blev der lavet en lampe arm, som blev fastgjort til Varde lampen, og da jeg var tilfreds med den så endte det med, at den lampe vi havde på huset blev nedtaget og den nye Varde lampe blev sat op i stedet for. Man kan ikke sige andet, end at jeg er tilfreds med Varde lampen. Lampen er i øvrigt blevet overdraget til Varde By sidenhen.

Kraftvarme

I 1974 rejste formanden for teknisk udvalg Starup Jensen spørgsmålet i Vestkrafts bestyrelse om kraftvarme fra Vestkraft til Vardes fjernvarmenet. Det resulterede i at der blev nedsat et udvalg fra Vestkraft, Elsam, Esbjerg kommune og Varde kommune. Herefter foregik langvarige forhandlinger mellem Esbjerg kommune og Varde kommune. I 1980 opnåedes en aftale med Vestkraft om køb af kraftvarme og med Esbjerg kommune om fælles transmission af kraftvarme fra Vestkraft til Guldager kirkeby. Da Guldager hører til Esbjerg kommune, men endnu ikke har fået kraftvarme, skulle der bygges en fjernvarmeledning fra Sønderris til Guldager, som der også blev fundet en løsning på, og hvorledes den skulle finansieres. I 1980 blev der også indgået en aftale med ingeniørfirmaet Bruun & Sørensen i Århus, som er specialist i fjernvarmeprojekter om projektering og udførelse af transmissionsledningen fra Esbjerg til Vardes 3 varmeværker. Der blev også bygget 3 pumpestationer – en i Guldager, en i Alslev og en på hovedcentralen i Lundgade. Der blev udarbejdet forskellige skitseforslag om trace ledningssystemer m.v. De første etaper blev detailprojekteret i foråret 1981 samtidig med, at der blev indhentet de nødvendige godkendelser hos forskellige myndigheder og i april samme år blev de første anlægsarbejder påbegyndt på Hjertingvej på grundlag af forud afholdte licitationer. Projektering, licitation og udførelse foregik fortløbende. Den 28. september 1982 blev der forsøgsvis sat varme på anlægget, som officielt blev indviet 1. november 1982. Kraftvarmeledningen kan forsyne Varde med 39 gcal/h. De samlede anlægsudgifter ca. 64 mio kr. Statstilskud ca. 21 mio kr. Det var en god investering, da det ville give forbrugerne billigere fjernvarme.

Et sted vest på!

Af Jørgen Thomsen, Varde

Da jeg i 1954 første gang drog vest på, stod hun i døren, frodig og med et glad smil på læben og bød mig velkommen med ordene: Velkommen dig! Det var Else Sørensen, som senere blev min svigermor. Hun var gift med Herman Peder Sørensen, også kaldet Pe`lai. Dengang tror jeg, det var ganske almindelig med øgenavne. Andre ville måske sige kælenavne. Det lille sted vest på hedder Vandflod og ligger i Blåvand. Det er det område, der ligger lige før vi kommer ind i militærområdet, når man kører fra Blåvand af Kallesmærskvej mod Vejers. Her boede de indtil 1969, hvor militæret købte deres hus. For pengene købte de et GM-hus, som var et byggefirma i Grindsted, og den blev bygget på Kallesmærskvej 11. Her levede de resten af deres liv indtil de døde. Else døde 1991 og Peder 1992.

Pe`lai arbejdede for Vandvæsenet. Han tilbragte meget af sin tid ved havet, hvor han plantede hjelme i klitterne, men der var også mange grøfter han skulle rense i området. Else gjorde rent ved sommerhusgæsterne. Ja, hun var vel nærmest en alt mulig mand. Hun fyrede op, hvis det var i den kolde tid. Vaskede gardiner, hvis de var blevne lidt for beskidte og malede så galt også sommerhusene, hvis væggene trængte til maling. Hun førte omhyggeligt regnskab i en lille orange bog. Heri kunne man se, at hun i 1965 havde malet for læge Skelboe, Lyngby, for 220 kr. (44 timer x 5 kroner). I juli måned 1968 tjente hun 7 kroner i timen hos Ellen Crone, Gentofte. I 1969 fik hun 8 kroner i timen hos fru direktør Harlang, Klampenborg. Man kan se, at timelønnen steg lidt år for år. Der var ingen tvivl om, at det var gode penge at tjene på den tid. Selvom de slet ikke led nød, var der vel ikke alt for mange penge at rutte med i hjemmet. De havde fået 3 piger og 3 drenge og Peders arbejde kastede vel ikke den helt store løn fra sig?

Turen til Vandflod var lidt vanskelig de første par år. Uden bil følte man det, som man skulle rejse til verdens ende. Først med Nebel-grisen til Oksbøl. Her skulle man skifte til rutebil, som man syntes hold stille hele tiden, for at samle rejsende op, og så til sidst gåturen op til Vandflod, hvor de boede. Her blev vi altid mødt af en dejlig duft, når Else vidste vi kom. Hun havde altid friske bagte boller og julekage. En rigtig julekage med rosiner og kanel. En himmerigsmundfuld som jeg i dag får alt for sjælden? Jeg tror alt det nybagte blev spist samme dag. Til gengæld glemmer jeg aldrig, da vi var på besøg hos Kirstine Sørensen, Oksby. Det var min kones bedstemor. Her duftede det også så dejligt, da vi kom. Nu skal I havde en kop kaffe, sagde hun. Duften af nybagt brød fik næsten tænderne til at løbe i vand. Men! Men! Det var for udrøj at spise det, sagde hun. Vi måtte nøjes med gammelt brød, som vi følte muggen lige var skrabet af. De var ellers søde at besøge og de havde det godt, men dengang vidste man godt, hvad mad og penge var værd.

Herude vest på havde vi mange gode oplevelser, men også en enkelt dårlig. Ja, man kommer til at tænke på al den diskussion om sygehusene. Under et besøg derude sad vi og spillede kort. Pludselig kom der en rallende lyd fra Peder. Han faldt bagover. Det viste sig senere, at det var på grund af epilepsi, men jeg kan ikke lade være med at tænke på, hvor lang tid der går, før man kan høre ambulancen ude i det fjerne. Nu kan det vel næsten være lige meget om man fra Blåvand skal til Varde eller Esbjerg sygehus, men tænk hvis man blev syg i Henne eller Nr. Nebel? Så kunne det giver problemer! Hvis jeg skulle vælge mellem penge og liv, ja, så ved jeg godt, hvad jeg ville vælge. Heldigvis endte turen på sygehuset med epilepsien godt. Epilepsien kom ikke igen senere, men de 2 svogre, som var med på sygehuset dengang, har mange gange - efter det hele var kommet lidt på af stand – for sjov sagt til hinanden: "Mon det var for at undgå, at betale os 1,50 kr. hver, han faldt om"? De gode oplevelser var der heldigvis flest af. Else og Peder elskede, når der kom gæster. Selvfølgelig skulle vi blive til et stykke mad. En øl og en snaps til en sildemad kunne det jo altid blive til, og det hjemmebagte franskbrød var dejlig med spegepølse eller ost på.

På Blåvand Kro har de holdt ca. 10 fester. Altid med 100 mennesker. Hvordan de havde råd til det er i dag svært at svare på. De har nok sparret til hverdag, men alligevel var der ingen smalle steder, når vi

kom på besøg. Else elskede at stå i køkkenet. Hun ville gøre det så godt for os. Det var ikke fordi hun købte luksusting hos købmanden. I en kontrabog fra 1967 kunne jeg se, at det næsten altid var ting, man kunne bage af. Gluten mel, Oma margarine, gær, mælk og lignende. Det var meget sjældent, at hun købte andet end dagligdagsvarer. En kontra bog var en bog, hvor man fik varerne skrevet op i og så betalte man den 31. i måneden. Ja, så fik man oven i købet rabat, når man betalte sin månedsregning. Jeg kan se, hun fik den enorme sum i 1967 af ca. 2 kroner rabat hver gang. Priserne var selvfølgelig lavere dengang. 2 ½ kg Gluten mel 4,10 kr. Oma margarine 3,90 kr. 2 kg st. melis 4,40 kr. 10 øl 14,20 kr. Et blad (Flittige Hænder) 2 kr. En ½ snaps 21,45 kr.

Den første fest jeg var med til ude på Blåvand Kro startede underlig, syntes jeg. Vi var kommet i god tid op til Else og Peder på Vandflod. Vi sad i vores pæne tøj, men da der var 10 minutter til festen startede, var de ikke begyndt at klæde om endnu. Hvorfor er I ikke klædt om endnu? Skal vi ikke være der kl.18. Jo – men så er vi også nogle af de første. Ganske rigtig! Da vi kom ca. 45 minutter senere end vi skulle, var vi nogle af de første der kom til festen. Hvordan kroen kunne holde maden varm var svært at forstå, men de regnede nok på den tid med forsinkelser. Nogle gæster havde nok dyr, der skulle røgtes inden de skulle til fest? Til sådan en fest var der jo næsten altid sange, men ikke alle var trykte sange. Enkelte sange var hånd skrevet. Det har været en stor opgave? Ganske vist var det måske kun hver tredje, der fik en sang, men til en fest med 100 deltagere skulle der jo skrives en 35 stykker. Selvom de ikke var missionske, var præsten altid med til festerne. Det var han altid dengang. Jeg tror præsten og købmanden var de store personer dengang?

Else var lidt tunghør. Måske brugte hun også det, som undskyldning, hvis ikke hun var oplagt til at svare Peder, når han fortalte hende noget. De havde det næsten, som tante 1 og tante 2 fra Det kongelige Teater. De elskede hinanden, men havde altid noget at diskutere om. Det endte gerne med, at Else ikke gad høre mere og så sagde hun altid: "Din gammel pjathoved". Else hæklede altid grydelapper og servietter. Det var hun rigtig skrap til. Alle børn og børnebørn har i dag de flotteste minder om hende, i form af ting hun har lavet. En anden ting, som var ligeså sikker som amen i kirken, var at hun altid faldt i søvn i lænestolen. Men hun var også tidlig oppe om morgenen. Gerne

ved 6-tiden. Jeg tror, hun følte det var den bedste tid på dagen, hvor det var let, at få noget fra hånden?

Peders store last var kortspil. Det var ikke fordi han spillede om store penge. Nej, han var nærmest ligeglad med pengene. Han kunne godt spille kort med børnebørnene uden penge, men han kunne også godt spille om penge. Så vandt han alle deres sparepenge, men de fik dem altid igen. Bare de ville spille kort med ham. Det var lige meget om det var rommy, hjerterfri eller kabale. Med de voksne spillede han whist. En anden stor glæde Peder havde, var når de skulle holde en af deres store fester. Han kørte selv ud og indbød folk. Ja, han cyklede rundt, så det blev til megen snak og sørme også kaffepuncher.

Bryllup har de også holdt på Vandflod. Jeg er nemlig selv gift i Oksby Kirke og festen blev holdt oppe på Vandflod. Vi var ca. 25 i alt. Det var så heldigt, at min kone have vundet en ½ gris ved bankospil. Den blev serveret ved festen. Marie Fårehyrde hjalp til i køkkenet. Navnet havde hun fået, fordi hendes mand var den kendte fårehyrde, som passede fårene ude på Skallingen. Marie var næsten nabo til Else og Peder. Festen forløb planmæssig. Der var selvfølgelig nogle sange og en glemmer jeg ikke, selvom den var fra 18. februar 1956. Den var skreven af min bedstefar gartner Laurids Sørensen fra det stråtækte hus på Lundvej 18 i Varde. Han havde lavet en sang på jysk. Det tredje vers lød således på melodien: Kalle, Kalle, Kalle fra Skåne!

Æ Faaer te æ Baaen haar haad trawl mæ si Pæeng,
æ Tejnebog æ bløwwen slunken;
I flier Nætter haaer han sæ væend i æ Seng,
forde der waar svunden i Bunken!
"Mæ Slid haar a tint dem derud i æ Saaend –
men Skidt da! Hwa gjor ett en Faaer faa si Baaen?
Hwiso ett a will gle hin a maat vær en Skaaen!
Nu goer a te Slawter aa Bager aa Kjømmen,
for no ska her pin`de wær Gilde!"

Else og Peder har aldrig haft bil, men skulle de til fest f. eks i Sønderjylland fik de altid kørelejlighed ved en af børnene. Udenlandsrejser, som næsten alle i dag har været på, har de aldrig prøvet. Men jeg kan dog se, at Else havde været på udflugt den 4. august 1965. Det

var med Husholdningsforeningen. Hun havde brugt den store sum af 46,85 kr. Middagsmad 11,40 kr. Eftermiddagskaffe 3 kr. Aftensmad 7,55 kr. Bil 29 kr. og entre 3 kr.

Det var et lille hyggeligt samfund ude på Vandflod. De kendte hinandens sorger og glæder. Oplevede de noget så fortalte de det til hinanden. Jeg glemmer ikke, da nabomanden kom og fortalte: "Tænk jer, der er en københavner, som har købt det sandjord, som ingen kan komme om til"! Hvad vil han da med det? Han fik, så vidt jeg husker, godt 20.000 kroner? Til gengæld blev der ikke snakket sandjord mere, da københavneren 1 år senere solgte det halve stykke sandjord fra for en 1/2 million kroner. Det sidste stykke har københavneren nok også tjent godt på? Nabomanden var lidt af en hård nitte? En gang bandt han et stykke ståltråd om kønsdelen på en hanhund, som strejfede over ved hans hunhund. I enden af ståltrådet var der tomme dåser, som lavede en frygtelig spektakel. Stakkels hund, men det kostede også en fængselsstraf! Jeg tror ikke der er nogen, der kan finde på det i dag. Nabomanden var ellers et rart menneske, men han må alligevel har haft en brist?

Else døde som sagt i 1991, og Peder 1 år senere. Det sidste år boede han på Poghøj i Oksbøl. Han glædede sig altid til vi kom. Skæbnen havde været hård ved ham! Han fik koldbrand i benene, og måtte have dem sat af. På trods af det glædede han sig til vi kom - for spille kort kunne han jo stadigvæk. Vi var der altid hver mandag, og en anden datter og svoger var der hver onsdag. Peder havde altid en øl i køleskabet, hvis han skulle få gæster. Det havde vi meget sjov med? For vi havde også altid øl med. Det var jo bedst, det var dem, der blev drukket først. Ikke fordi han var nærig, men sådan var der bare! Vittig kunne han også være. Blev han kørt i rullestol, og der var en som spurgte, hvor skal du hen: "Jeg skal til fodlæge, lød det". Det var dejligt, han tog det på denne måde, men det må sørme ikke have været let for ham. Han døde 28. juni 1992. 86 år gammel. Han havde danset efter de havde spist. Ja, det er skam rigtigt. Han havde danset med en af plejerne, medens han sad i rullestolen. Det blev hans sidste nat på Poghøj. Næste morgen var han død.

Selvom det var Peder jeg sluttede med at skrive om, er der i dag en ting, der stadigvæk står klart for mine øjne. Else, som stod i døren frodig og glad og med ordene: "Tak for besøget", når vi igen tog afsted. Måske turen derud de første par år var besværligt uden bil, men det var

det hele værd. I dag er der næsten ingen tilbage af denne generation af Vandflod folk, men så har vi dog minderne fra ET STED VEST PÅ!

Marie Fårehyrde

Else og Peder Sørensen

Indholdsfortegnelse:

Omkring Varde Sommerspil 9
Thomas Knudsen, Janderup

Fra Varde til verden 19
Niels Duedahl, Vejle

Storegade i 1960 29
Flemming Bech-Petersen, Janderup

Nostalgi er ikke hvad det har været 37
Jakob Kvist, København

Polen-Litauen-Somaliland Komiteen 43
Knud M. L. Glud, Varde

Historien om M. Erichsen og Sønner 61
Søren Erichsen, Varde

Mine første 4 år i habit 71
Torben Storgaard, Varde

Danmark er noget møg 77
Karl Erik Nielsen, Barrit

Virkeligheden overgår fiktionen 87
Søren Brix Christensen, Rungsted

Langli - øen i Ho Bugt 97
Palle Uhd Jepsen, Swansea & Ho

VVS i 3 generationer 111
Henrik Jessen, Varde

Flyvemaskiner på Palles Hede 117
Holger Pedersen, Nørre Nebel

Min tid i Blåvandshuk og Varde Kommune 121
Carsten Rønne Mikkelsen, Frankrig

Lidt om min far 130
Inger Sørensen, Alslev

Min skoletid i Mejls Skole 137
Hans Ventzelsen, Sig

Varde kommunale værker 148
Erling K. Milthers, Varde

Et sted vest på 157
Jørgen Thomsen, Varde

ISBN 87-91873-05-3
9 788791 873058